

Henna Harju

”NAISEN PAIKKA EI OLE KOTONA”

Sukupuoliroolikeskustelu Tellervo Koiviston pakinoissa Suomen Kuvalehdessä vuosina
1968–1971

Pro gradu –työ
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
14.10.2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Henna Harju	
Työn nimi – Title ”Naisen paikka ei ole kotona”: Sukupuoliroolikeskustelu Tellervon Koiviston pakinoissa Suomen Kuvalehdessä vuosina 1968–1971	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu –työ
Aika – Month and year 14.10.2019	Sivumäärä – Number of pages 105
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä tutkielmassa analysoidaan Tellervo Koiviston osallistumista suomalaiseen sukupuoliroolikeskusteluun Suomen Kuvalehden pakinoissa vuosina 1968–1971. Sukupuolirooli asettaa rajoitteita ja odotuksia ihmiselle tämän sukupuolen mukaan, ja niistä käydyllä keskustelulla tarkoitetaan vuoropuhelua miehen ja naisen rooleista, niin perheen jäsenenä, ansiotyön tekijänä kuin yhteiskunnallisena osallistujana. Roolikeskustelu käynnistyi Suomessa 1960-luvun puolivälissä. Suomalaisessa roolikeskustelussa oli merkittävänä toimijana Yhdistys 9, jonka tavoitteena oli nostaa sukupuoliroolikeskustelu yhteiskunnalliseksi puheenaiheeksi, sekä murtaa miesten ja naisten rooleja. Myös Tellervo Koivisto oli yhdistyksen jäsen.</p> <p>Pakinoiden teemojen kehityskulku mukaili vahvasti Koiviston omaa elämäntilannetta, ja tutkimusvuosina oli havaittavissa myös erilaisia painotuksia näkökulmiin, joista Koivisto roolikeskustelua lähestyi. Työssä syvennytään naisen ja miehen roolien analysoinnin lisäksi myös perhe-elämän ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen käsittelyyn pakinoissa. Tutkielmassa etsitään vastausta kysymyksiin, millä tavalla ja miksi Koivisto ottaa kantaa sukupuoliroolikeskusteluun. Työssä myös analysoidaan, miten Yhdistys 9 on vaikuttanut Koiviston mielipiteisiin.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä työssä sovelletaan sisällönanalyysia ja vertailevaa tutkimusmetodia. Tutkielmassa vertaillaan Koiviston eri vuosien pakinoita keskenään ja analysoidaan tutkimusvuosien aikana tapahtunutta Koiviston mielipiteiden ja asenteiden kehittymistä. Koiviston mielipiteet ja hänen pakinansa ovat erityisen mielenkiintoisia tutkimuksenkohteita, sillä pakinapalstansa ilmestymisaikana Koivisto oli pääministerin puolisona sosiaalisesti korkea asemassa oleva, seurattu julkisuuden henkilö. Koiviston pakinoiden kantaaottavuus ja mielipiteiden radikaalius olivatkin epätavallisia hänen asemassaan olleelle henkilölle. Pakinoissa on havaittavissa selkeä kehityskulku vuosien aikana sekä Koiviston oman elämäntilanteen vaikutus tekstien teemoihin.</p>	
Asiasanat – Keywords Sukupuoli, sukupuolirooli, sukupuoliroolikeskustelu, tasa-arvo, tasa-arvopolitiikka, sosiaalipolitiikka, Yhdistys 9, Tellervo Koivisto, 1960-luku, 1970-luku	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1 Johdanto.....	1
1.1 Aiheen esittely ja kysymyksenasettelu	1
1.2 Tutkimuksen alkuperäisaineisto	5
1.3 Aiempi tutkimus	7
1.4 Tutkimusmenetelmät	13
1.5 Tutkimukselle olennaiset käsitteet sekä teoreettinen viitekehys	16
2 Tellervo Koivisto: Suomen Kuvalehden pakinoitsija ja tasa-arvon kannattaja.....	24
2.1 Lyhyesti Koiviston henkilöhistoriasta ja osallistumisesta tasa-arvotyöhön	24
2.2 Suomen Kuvalehden pakinoitsija	28
3 Suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun historia.....	31
3.1 Yhdistys 9	31
3.2 Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa	35
4 Naisen sukupuoliroolit Rouva Koiviston päiväkirjassa	39
4.1 Naisen perherooli.....	39
4.2 Naisen ansiorooli	48
5 Miehen sukupuoliroolit Rouva Koiviston päiväkirjassa	58
6 Koivistojen perhe-elämä ja sukupuoliroolit pakinoissa	65
7 Kolmas sukupuolirooli: yhteiskunnallinen vaikuttaja.....	74
8 Johtopäätökset.....	91
Lähdeluettelo	95

1 Johdanto

1.1 Aiheen esittely ja kysymyksenasettelu

Tellervo Koivisto (s. 1929)¹ tunnetaan kenties parhaiten presidentti Mauno Koiviston aviopuolisona. Häntä ja hänen elämäänsä on harvemmin tarkasteltu yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta, vaikka Koivisto on toiminut muun muassa kansanedustajana ja kunnallispoliitikkona sekä Suomen Kuvalehden pakinoitsijana vuosina 1968–1972. Tässä tutkimuksessa analysoidaan näissä pakinoissa ilmeneviä sukupuolirooleja sekä 1960- ja 1970-luvulla yhteiskunnassa käytyä sukupuoliroolikeskustelua.

Koiviston pakinoita julkaistiin nimellä ”Rouva Koiviston päiväkirja”. Ensimmäinen Rouva Koiviston päiväkirja julkaistiin 13. syyskuuta 1968, numerossa 37². Tämä ei kuitenkaan ollut Koiviston itse kirjoittama teksti, vaan Suomen Kuvalehden toimituksen alullepanema uusi sarja. Sarjassa käsiteltiin satiirinomaisesti ajankohtaisaiheita, ja samalla haluttiin antaa lukijalle kurkistus eliitin arkeen. Kirjoituksille saatiin idea Englannissa ilmestyvästä *Private Eye* –satiirilehdestä, jossa julkaistiin samantyylistä palstaa.³ Ensimmäisen toimituksen tekstin yhteydessä todettiin palstan kirjoittajasta seuraavasti:

Kuten valistunut lukija lienee oivaltanut, Suomen Kuvalehti ei ole saanut rouva Koivistolta oikeutta julkaista hänen päiväkirjaansa. Kummallista kyllä ei liioin olla varmoja siitä, pitääkö rouva Koivisto päiväkirjaa.⁴

Tämä oli toimituksen tapa ilmaista lukijalle, että palstaa kirjoitti huumorimielessä joku muu kuin Koivisto itse. Toimituksen pakinat antoivat Koivistosta hieman yksinkertaisen

---

¹ Mattson 2017, 36.

² Raili Malmbergin (1991, 177) mukaan ensimmäinen pakina olisi ilmestynyt jo elokuussa 1968, mutta tämä tieto on virheellinen. Tämä todennäköisesti johtuu siitä, että ensimmäinen pakina on kirjoitettu päiväkirjamuotoon, ja ensimmäinen merkintä on päivätty 30.8.1968. Suomen Kuvalehti 13.9.1968, 37. ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 59.

³ Mattson 2017, 171.

⁴ Suomen Kuvalehti 13.9.1968, 37. ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 59.

kuvan, kuten seuraavat lainaukset toimituksen kirjoittamasta Rouva Koiviston päiväkirjasta osoittavat:

Pyysin Maunolta sata markkaa. Hän murisi jotain budjetista ja sen ylittämisestä. Ihmettelenpä kuka joutuu kärsimään valtion huonon talouden takia enemmän kuin pääministerin vaimo.⁵

Näin perhepiirissä järjestetyissä tilaisuuksissa Johannes⁶ on kyllä tavattoman hauska mies, oikea seuramies, sanoisin. Luulen että meidän onkin aika kutsua heidät lähiaikoina kahvikupposelle, niin että me rouvatkin päästään vähän rupattelemaan. Miehistä nyt ei tiedä, kaipa ne näkevät toisiaan siellä hallituksessa liiankin kanssa.⁷

Palstan alkuperäinen idea oli luoda eräänlainen parodia Koivistojen arjesta. Koivistolle ei ilmoitettu palstan aloittamisesta, vaan hän sai tiedon muuta kautta⁸. Luettuaan tekstin Koivisto kirjoitti Kuvalehden päätoimittaja Leo Tujuselle postikortin, jossa ilmaisi sarkastisin sanankääntein mielipiteensä pakinasta, jossa irvailtiin hänelle ja hänen perheelleen sekä hänen tuttavapiirillensä ja ystävilensä. Suomen Kuvalehti ei kuitenkaan halunnut lopettaa palstaa, vaan ehdotti, että Koivisto voisi itse jatkaa palstan kirjoittamista.⁹ Ensimmäinen Koiviston itse kirjoittama Rouva Koiviston päiväkirja ilmestyi Suomen Kuvalehden numerossa 41, 11. lokakuuta 1968. Lehti ei ilmoittanut suoraan palstan kirjoittajan vaihtuneen. Koiviston oma allekirjoitus ja valokuva pakinan yhteyteen lisättiin ensimmäisen kerran vasta numeroon 48, 28.11.1969.¹⁰ Kirjoittajan vaihtuminen oli kuitenkin jo tätä ennen pääteltävissä kirjoitusten muuttuneen sävyn vuoksi.

---

⁵ Suomen Kuvalehti 13.9.1968, 37. ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 59.

⁶ Kyseessä on maalaisliittolainen Johannes Virolainen, joka oli Koiviston hallituksessa opetusministerinä 1968–1970. Häikiö: Virolainen, Johannes (1914–2000). Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

⁷ Suomen Kuvalehti 20.9.1968, 38. ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 4.

⁸ Ilmeisesti ei ole tarkkaa tietoa siitä, miten palsta päättyi Koiviston käsiin ensimmäisen kerran. Palsta oli ehtinyt ilmestyä jo muutaman kerran, ennen kuin Tellervo sai tietää siitä. Maunun mainitaan olleen tuolloin matkoilla. Koivisto ym. 2003, 137.

⁹ Malmberg 1991, 177; Mattson 2017, 173.

¹⁰ Suomen Kuvalehti 28.11.1969, 48. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 7.

Suomen Kuvalehden toimituksen kirjoittamissa Rouva Koiviston päiväkirjoissa tyyli oli kevyt ja viihteellinen, pienellä poliittisella vivahteella höystettynä. Kun pakinoiden kirjoittaja vaihtui, muuttui tekstienkin tyyli. Koivisto hyödynsi pakinoitsijan asemaa käsitelläkseen itsellensä tärkeitä ja kiinnostavia aiheita, kuten naisten asemaa ja palkkausta. Jotkut teksteistä olivat hyvin henkilökohtaisia Koiviston kirjoittaessa roolistaan kotirouvana ja pääministerin puolisona.¹¹ Monet tekstit käsitelivät Koiviston omaa, arkista elämää: esimerkiksi heinäkuussa 1970 julkaistussa tekstissä Koivisto kirjoitti marjan poiminnasta.¹² Koiviston pakinat herättivät välillä kiivasta keskustelua lukijoissa, ja heidän kommenttejaan julkaistiin toisinaan myös lehdessä.¹³ Pakinapalsta oli ilmestymisaikanaan hyvin suosittu.¹⁴ Ideaa kopioitiin myös muihin lehtiin, esimerkiksi kun Mauno Koiviston jälkeen pääministeriksi nousseen Ahti Karjalaisen vaimo Päivi Karjalainen ryhtyi kirjoittamaan Kotilieteen omaa kolumnipalstaa.¹⁵

Sukupuoliroolikeskustelulla tarkoitetaan pohdintaa miesten ja naisten rooleista ja siitä, miten käyttäytymisodotukset rajoittavat sukupuolten välisen tasavertaisuuden toteutumista. Sukupuoliroolikeskustelu rantautui Ruotsista Suomeen 1960-luvun aikana. Suomalaisen roolikeskustelun katsotaan eronneen muiden maiden keskusteluista siten, että Suomessa roolien purkamisen ymmärrettiin koskevan myös miehiä, kun muualla keskityttiin ainoastaan naisten sukupuolirooleihin. Suomalaiselle sukupuoliroolikeskustelulle ominaista olikin tasavertaisuusperiaate keskustelun keskittyessä miesten ja naisten ongelmiin yleisellä tasolla, eikä se rajoittunut esimerkiksi tietyn yhteiskuntaluokan ongelmiin.¹⁶ Näin ollen voidaankin katsoa roolikeskustelun koskettaneen kaikkia ihmisiä. Tämä ilmeni ihmisten vaihtelevissa reaktiossa sukupuoliroolikeskustelun eri aiheisiin. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa tarkasteltavat sukupuoliroolit eivät rajoitu naisten sukupuolirooleihin, vaan analyysi ulottuu myös

---

¹¹ Mattson 2017, 175, 177.

¹² Suomen Kuvalehti 31.7.1970, 31. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 2.

¹³ Esim.: Suomen Kuvalehti 17.4.1970, 16. ”14 vastalauseita rouva Koivistolle: Meitä ei ole höynäytetty”, 28–29. Vastalauseet koskivat Koiviston numerossa 13 ilmestynyttä pakinaa, jossa hän arvosteli eduskuntavaalien tulosta ja Veikko Vennamon johtamaa Suomen Maaseudun Puoluetta. Numerossa 16 on Koiviston vastine, jossa hän selittää mielipiteitään ja pettymystään vaalitulokseen (s. 29).

¹⁴ Malmberg 1991, 177. Koiviston elämäkerran mukaan Rouva Koiviston päiväkirja olisi ollut Suomen Kuvalehden luetuin palsta (Mattson 2017, 191), mutta tästä ei ole tarkkaa tietoa.

¹⁵ Mattson 2017, 201.

¹⁶ Hagner & Försti 2006, 138–140; Eskola 2008, 72. Hagner & Försti eivät erittele tarkemmin ”muita maita”. Toisaalta on mahdollista, että kyseinen miehet huomioiva malli oli koko Pohjoismaita koskettava, kuten Raija Julkunen (2010, 56) esittää.

miesten rooleihin. Tärkeänä tekijänä suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun alullepanijana oli Yhdistys 9, johon myös Tellervo Koivisto kuului. Kyseessä oli vuonna 1965 perustettu järjestö, joka ajoi sukupuolten välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta herättämällä keskustelua ja tekemällä kannanottoja.¹⁷

Tutkimuksen kannalta olennaista on tehdä erottelu naisliikkeen, feminismin ja naisasialiikkeen käsitteiden välille. Feminismi-sanaa on Suomessa käytetty yleensä viittaamaan 1970-luvulla alkanutta liikehdintää. Aiempi naisten oikeuksien vuoksi tapahtunut yhteiskunnallinen liikehdintä on puolestaan nimetty naisasialiikkeeksi. Kummallakin termillä tarkoitetaan liikettä, jossa naiset ovat ryhmänä ajaneet yhteisiä etujaan. Naisliike-käsitteellä puolestaan on tarkoitettu naisten toimintaa erilaisissa yhteiskunnallisissa liikkeissä, joiden toiminta pohjautui naisasialiikkeen määrittelemiін tavoitteisiin naisten yhteiskunnallisesta osallistumisesta.¹⁸ Tässä työssä käytetään tätä jaottelua apuna käsitteiden määrittelyssä, sillä sukupuoliroolikeskustelu oli tärkeä teema naisasialiikkeelle 1960- ja 1970-luvulla. Olennainen käsite tutkimukselle on myös tasa-arvo, josta puhuttaessa tarkoitetaan tässä yhteydessä sukupuolten välisiä, yhtenäisiä oikeuksia, niin kotona kuin yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Tämän tutkimuksen keskiössä ovat pakinoista ilmenevät sukupuoliroolit sekä 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnassa niistä käyty keskustelu. Tämän rinnalla analysoidaan sukupuoliroolikeskustelun kentällä merkittävästi toimineen Yhdistys 9:n vaikutusta Koiviston mielipiteisiin roolikeskustelusta. Tutkimuksen ajallinen rajausta sijoittuu vuosiin 1968–1971, sillä Koivisto kirjoitti roolikeskustelusta pääasiassa näiden vuosien aikana, vaikka palstan pito jatkuikin vuoteen 1972 asti. Tutkimuksessa käytetään teoreettisena viitekehyksenä 1960-luvun sukupuoliroolikeskustelun aikalaisteoreetikon Rita Liljeströmin näkemyksiä sukupuolirooleista ja vertaillaan, sopivatko Liljeströmin näkemykset Koiviston pakinoissaan esiintuomiin ajatuksiin ja mielipiteisiin¹⁹.

Koiviston henkilökuvan syventämiseksi on tärkeää tutkia hänen yhteiskunnallista vaikuttamistaan. Koiviston kirjoitukset Suomen Kuvalehdessä kertovat paljon

---

¹⁷ Mickwitz 2008b, 28. Yhdistys 9:än syvennyttään enemmän luvussa 3.

¹⁸ Kurvinen & Turunen 2018, 23.

¹⁹ Tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä enemmän luvussa 1.5.

kirjoitusajan keskusteluilmapiiristä ja ajankohtaisaiheista. Koiviston mielipiteet roolikeskustelusta ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä hänen tekstinsä ovat hyvin kantaaottavia, toisinaan jopa melko radikaaleja. Erityisesti kiinnostavuuteen vaikuttaa Koiviston oma status ministerin rouvana, jolta ei yleensä odotettu omien yhteiskunnallisten mielipiteittensä esiintuomista. Tutkimalla Koiviston näkemyksiä avautuu uusi näkökulma suomalaiseen sukupuoliroolikeskusteluun ja sen historiaan, jota on tutkittu aiemmin melko vähän.

Tässä tutkimuksessa etsitään aineistosta vastausta seuraaviin kysymyksiin: Miten Koivisto otti pakinoissaan kantaa yhteiskunnassa ilmeneviin sukupuolirooleihin ja sukupuoliroolikeskusteluun? Miksi Koivisto kirjoitti pakinoissaan roolikeskustelusta ja otti siihen kantaa? Miten Yhdistys 9:n arvomaailma ja opit näkyivät Koiviston teksteissä?

1.2 Tutkimuksen alkuperäisaineisto

Suomen Kuvalehti ilmestyi ensimmäisen kerran joulukuussa vuonna 1916. Lehti on ollut aina virallisesti puoluepoliittisesti puolueeton julkaisu, vaikka jo lehden alkuvuosina taustatoimijoiden keskuudessa oli huomattavissa nuorsuomalais-perustuslaillista ajattelutapaa. Myöhempinä vuosina virallisesti puolueeton linja jatkui, mutta oli selvää, että lehti edusti edelleen porvarillisia, kansallismielisiä ja kristillisiä arvoja.²⁰

Suomen Kuvalehden aiheet 1960-luvun puolivälissä olivat poliittisesti oikealle painottuneita, konservatiivisia ja isänmaallisia. Lehdellä oli myös vahva maskuliinisen toimittajakulttuurin leima. Kuvalehden kanssa kilpailevat lehdet pitivät julkaisua paikalleen jämähtäneenä, ja se sai liikanimen ”Kuivalehti”. Lehti oli poliittisessa aatteessaan maltillinen, mutta se ei ymmärtänyt 1960-luvun radikalismia ja vasemmistolaisuutta, ja joutui osittain kilpailijoittensa jyräämäksi. Päätoimittaja Leo Tujusen kauden²¹ loppupuolella lehti alkoi irrottautua oikeistokonservatiivisesta leimastaan avautumalla varovasti poliittisesti vasemmalle. Sisältöä ryhdyttiin uudistamaan tuomalla lehden sivuille vasemmistolaista sisältöä, radikalismia ja

---

²⁰ Vares & Siltala 2016, 14, 24.

²¹ Tujunen toimi Suomen Kuvalehden päätoimittajana vuosina 1961–1974. Malmberg 1991, 156, 177.

populaarikulttuuria.²² Tämä tapahtui esimerkiksi palkkaamalla lehden nuoria toimittajia, jotka olivat valmiita kirjoittamaan lehden aiempaan linjaan sopimattomista teemoista.²³

Tutkimusvuosina 1968–1972 Suomen Kuvalehden päätoimittajana oli Leo Tujunen. Lehteä painettiin Otavan syväpainossa, ja sitä julkaisi Yhdistyneet Kuvalehdet. Lehden toimitus muodostui yhdeksästä hengestä, joiden lisäksi julkaisulla oli joukko vakituisia avustajia. Lehti ilmestyi kerran viikossa.²⁴ Sivumäärältään julkaisu on tutkimusvuosina ollut noin kuusikymmentäsivuinen. Lehti sisälsi runsaasti asiatekstejä, erilaisia vakiovalloja sekä kolumneja. Rouva Koiviston päiväkirjalle oli yleensä varattu kaksi palstaa. Päiväkirjan sijainti lehdissä vaihtelee, mutta usein se oli sijoitettu joko aivan ensimmäisille sivuille tai lehden loppuun. Koska tutkimuksen primäärilähteenä on aikakauslehdessä julkaistu vakiovallosta, on tutkimuksen tukena käytetty Vesa Vareksen ja Sakari Siltalan kirjaa *Sanan ja kuvan vuosisata: Suomen Kuvalehti 1916–2016*.

Pakina tarkoittaa humoristista kirjoitusta, joka ilmestyy säännöllisesti sanoma- tai aikakauslehdessä. Pakina on tyyliään usein lukijalle tuttavallinen, ja tekstissä paneudutaan ajankohtaisaiheisiin ironian, parodian tai satiirin kautta. Pakinassa on tyyppillistä tarttua kielellisiin kankeuksiin tai pohtia humoristisesti kirjoittajan näkökulmasta outoja tai erikoisia ilmiöitä. Suomalaisessa sanomalehdistössä pakinoita alkoi ilmestyä 1800-luvulta alkaen, ja useat tunnetut pakinoitsijat julkaisivat tekstejään nimimerkin suojin²⁵. 1900-luvun loppupuolella pakinatyylinen teksti alkoi vähenemään, ja tilalle tulivat kolumnit. Pakinalla ja kolumnilla on paljon yhteispiirteitä, mutta merkittävimpänä erona on, että pakinasta löytyy yleensä sanataiteellisia vivahteita.²⁶ Koiviston pakinat ovat enemmänkin keskittyneet yhteiskunnalliseen kannanottoon sanaleikkien jäädessä taka-alalle. Tekstin sävy on kuitenkin usein humoristinen ja sarkastinen, joten Koiviston tekstejä on perusteltua kutsua pakinoiksi. Pakinoita voi myös luokitella tyylin mukaan offensiivisiksi ja defensiivisiksi. Offensiivisen pakinan tyyli on

---

²² Kurvinen 2013, 400; Vares & Siltala 2016, 234–235.

²³ Kurvinen 2013, 411.

²⁴ Suomen Kuvalehti 25.10.1968 nro 43, 21.

²⁵ Tunnetuimpia esimerkkejä nimimerkin takaa pakinoitsevista on presidentti Urho Kekkonen, joka kirjoitti tutkimusaikana Suomen Kuvalehden pakinapalstaa nimimerkillä Liimatainen. Kekkonen käytti muitakin salanimiä kirjoituksissaan. Hosiaislouma 2016, 675.

²⁶ Hosiaislouma 2016, 674–675.

hyökkäävä ja uudistuksia ajava, defensiivisen pakinan taas sovinnollinen, yksilökeskeinen, jopa porvarillinen, joka paneutuu niin sanotusti ”tavallisten ihmisten” asioihin.²⁷ Koiviston pakinoita ei voi yksiselitteisesti luokitella edustamaan vain jompaakumpaa tyyliä, sillä hän kirjoitti tutkimusvuosina hyvin vaihtelevista aiheista.

Tutkimusvuosina Suomen Kuvalehdissä ilmestyi yhteensä 134 Koiviston kirjoittamaa pakinaa²⁸. Ne ovat jakautuneet seuraavasti: 1968 10 tekstiä (Koiviston itse kirjoittamina), vuonna 1969 43, vuonna 1970 37, vuonna 1971 32 ja vuonna 1972 12²⁹. Palstan ilmestyminen päättyi kesäkuussa 1972. Lähdekriittiseltä kannalta katsottuna alkuperäisaineisto asettaa omat haasteensa tutkimukselle. Pakina on sarkasmin laji, ja sen analyysi vaatii erityistä tarkkuutta ja hyvää sisälukutaitoa. Satiirille tyypillisesti Koivisto tarttuu teksteissään todellisuuden ja ihanteiden eroavaisuuksiin kritisoiden samalla yhteiskunnassa ilmeneviä epäkohtia.³⁰ Tekstejä on tehty tarkoituksella provosoimaan lukijoita, ja toisinaan myös humoristisesti pilke silmäkulmassa. On erotettava, milloin kirjoittaja tarkoittaa sanomaansa, ja milloin hän on sarkastinen tai pilailee. Tämän vuoksi tutkimuksen tukena on aineistoa, joka auttaa pakinoiden analysoinnissa, kuten Sari Kivistön ja Teemu Ikosen teos *Satiiri: johdatus lajin historiaan ja teoriaan*. Koivisto viittaa myös pakinoissaan usein ajankohtaisaiheisiin ja julkisiin henkilöihin, eikä aina kirjoita henkilöistä koko nimellä. Tämä asettaa tutkimukselle haasteensa, ja pakinoihin tuleekin syventyä erityisen tarkkaavaisesti.

1.3 Aiempi tutkimus

Anne Mattsonin kirjoittama Tellervo Koiviston elämäkerta ilmestyi vuonna 2017. Teos on merkittävin Koivistoa käsittelevä teos, ja tässä työssä sitä on hyödynnetty erityisesti Koiviston henkilökuvan luonnissa ja elämänvaiheiden taustoittamisessa. Elämäkertaa ennenkin on julkaistu teoksia, joissa analysoidaan Koiviston henkilökuvaa

---

²⁷ Hosiaislouma 2016, 677.

²⁸ Toimituksen kirjoittamana palsta ehti ilmestyä neljä kertaa.

²⁹ Koiviston elämäkerrassa väitetään pakinoita ilmestyneen yli 150 kappaletta (Mattson 2017, 191) mutta tämä ei täsmää ilmestyneiden pakinoiden määrään. Tässä tutkimuksessa käytettävät tiedot on tarkistettu kunkin vuosikerran kootusta teoksesta, jonka alkulehdille on koottu vuosikerran ilmestymistiedot.

³⁰ Kivistö 2007, 9.

presidentinpuolisona.³¹ Vaikka tässä tutkimuksessa halutaan nostaa esiin Tellervo Koiviston henkilökohtaisia näkemyksiä ja jättää hänen avioliittonsa käsittely enemmän taka-alalle, on tutkimuksessa hyödynnetty myös Mauno Koivistosta kirjoitettua kirjallisuutta, kuten Eino Lyytisen teosta *Mauno Koivisto: tie politiikan huipulle* sekä Seppo Lindblomin³² *Manun matkassa*. Näiden teosten avulla on syvennetty Koiviston henkilökuva ja samalla saatu myös toisenlaista näkökulmaa Koiviston yhteiskunnallisiin mielipiteisiin. Koivistoja käsittelevässä kirjallisuudessa mainitaan usein Tellervo Koiviston poliittisesta urasta ja yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, mutta akateemista tutkimusta Koiviston kirjoituksista ja yhteiskunnallisista näkemyksistä ei ole tehty.³³ Koiviston osallistumisesta roolikeskusteluun mainitaan joissakin lähteissä, mutta pakinoiden välittämiä mielipiteitä ilmestymisaikansa roolikeskustelusta ei ole kuitenkaan analysoitu.

Roolikeskustelua käsiteltiin aikalaikirjallisuudessa 1960- ja 1970-luvulla. Vuonna 1968 julkaistu Yhdistys 9:n jäsenten toimittama *Miesten maailman nurjat lait*³⁴ -artikkelikokoelma käsittelee sukupuolirooleja ja niistä käytävää keskustelua suomalaisessa yhteiskunnassa. Antologia oli ensimmäinen suomalainen tutkimus aiheesta, ja on tämän vuoksi merkittävä lähde teokselle. Tässä tutkimuksessa on erityisesti hyödynnetty teoksessa olevia Katarina Eskolan³⁵ ”Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa” ja Terttu Nupponen³⁶ ”Puoluetoimijat ja sukupuoliroolit” -artikkeleita. Antologiaa on kuitenkin osattava lukea kriittisesti sen ilmestymisajankohdan sijoittuessa

---

³¹ Esim. Salme Sauren *Maamme ensimmäiset naiset* (1995) ja Hilikka Vitikan ja Varpu Kuuselan *Tellervo Koivisto, presidentin puoliso* (1988).

³² Seppo Lindblom oli Koivistojen pitkäaikainen ystävä ja työskenteli 1960-luvulla Mauno Koiviston poliittisena sihteerinä tämän pääministerikaudella. Lindblom 2009.

³³ Ensimmäisten vuosien pakinoita on koottu yksien kansien väliin Koiviston vuonna 1970 julkaisemassa ”Elämän siivellä: päiväkirjan lehtiä” -kirjassa. (Helsinki, Kirjayhtymä). Koivistolta on ilmestynyt myös vuonna 2000 kirja ”Päiväkirjan uudet sivut” (Helsinki, Otava), jossa hän käsittelee muun muassa masennustaan.

³⁴ Teos on eräänlainen suomalainen vastine Ruotsissa julkaistulle *Sukupuolten roolit. Puheenvuoroja naisen ja miehen tasa-arvoisuudesta* (1966, ilmestynyt Ruotsissa 1965, toim. Ingrid Fredriksson). Tätä väitettä tukee teoksen suomentajan Katarina Eskolan alkusanat, jossa hän toteaa, että Suomen on tehtävä oma pamflettinsa roolikeskustelusta (Eskola 1966, 9). Kirjojen artikkelit käsittelevät myös paljolti samoja aiheita, kuten puolueohjelmia ja sukupuolirooleja, lasten päivähoitoa ja naisen asema työelämässä.

³⁵ Eskola oli Yhdistys 9:n jäsen vuoden 1966 perustamiskokouksesta alkaen. Tämän työn tutkimusvuosina hän työskenteli kulttuuritoimittajana, myöhemmin vuosina nykykulttuurin tutkijana ja professorina. Eskola 1968c, 191; Mickwitz ym. 2008, 293.

³⁶ Vuonna 1968 Nupponen oli valtiotieteen ylioppilas (Eskola 1968c, 191). Nupponen väitteli tohtoriksi vuonna 2000 Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan väitöksiä 2000.

sukupuoliroolikeskustelun alkuvuosiin, ja sitä tulee soveltaa varovaisesti tutkimuksen aikarajauksen myöhempisiin vuosiin. Kirjan antamat näkemykset roolikeskusteluun ovat myös varsin yksipuolisia, sillä artikkelit edustavat roolien vapauttamista vaativaa näkemystä ja vastakkainen näkemys on jäänyt taka-alalle.

Koivisto on maininnut lukeneensa paljon naisten oikeuksia ja rooleja käsittelevää kirjallisuutta, ja erityisiksi innoittajikseen hän on nimennyt valtiotieteen tohtori Elina Haavio-Mannilan³⁷ sosiologian väitöstudiumin *Suomalainen nainen ja mies: asema ja muuttuvat roolit*³⁸ vuodelta 1968. Sen lisäksi hän on maininnut yhdysvaltalaisen aikakauslehden toimittajan Betty Friedanin teoksen *Naisellisuuden harhat* vuodelta 1967.³⁹ Nämä teokset ovat olleet merkittävä apu kontekstoimaan Koiviston pakinoista nousevia ajatuksia ja kannanottoja yleiseen roolikeskustelun ilmapiiriin. Haavio-Mannilan tutkimus oli ilmestymisaikanaan merkittävä myös Yhdistys 9:n toiminnalle⁴⁰, koska näin se sai akateemista tutkimusta yhdistyksen tarkoituserien tueksi. Friedanin teos puolestaan on keskittynyt amerikkalaiseen yhteiskuntaan ja siellä käytävään roolikeskusteluun, jota ei tule samaistaa suomalaisen roolikeskusteluun. Teoksia lukiessa tuleekin huomioida niiden luonne sukupuoliroolikeskustelun aikalaiskuvauksena.

Vaikka Koivisto ehti kuulua Yhdistys 9:ään vain lyhyen aikaa, olisi virheellistä käsitellä suomalaista sukupuoliroolikeskustelua ilman, että syvennyisi Yhdistys 9:ään ja sen vaikutukseen sukupuoliroolikeskustelun kehityksessä. Yhdistys 9:ää ja sukupuoliroolikeskustelua on sivuttu naisasialiikettä käsittelevissä tutkimuksissa, mutta toisinaan virheellisin käsittein. Tutkimuskentällä onkin aukko siinä, miten Yhdistys 9:ää ja 1960- ja 1970-lukujen naisasialiikettä on analysoitu. Tämän vuoksi yhdistyksen entiset aktiivit Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren⁴¹ toimittivat

---

³⁷ Myös Haavio-Mannila kuului Yhdistys 9:ään ja sen tutkimusryhmään, Mickwitz ym. 2008, 294.

³⁸ Teos oli ilmeisesti Yhdistys 9:n tilaama tutkimus.

³⁹ Friedan 1967, 14. Koivisto on maininnut hyödyntäneensä molempia teoksia pakinoita kirjoittaessaan. Mickwitz 2008c, 153.

⁴⁰ Rotkirch 1968, 71.

⁴¹ Mickwitz oli Yhdistys 9:n ensimmäinen puheenjohtaja vuonna 1966 ja on koulutukseltaan filosofian lisensiaatti. Von Essen on filosofian maisteri sekä toiminut Helsingin kaupungin opetusviraston linjajohtajana. Nordgren puolestaan on filosofian kandidaatti, kriitikko ja toimittaja. Mickwitz ym. 2008, 294, 297, 299.

vuonna 2008 artikkelikokoelman *Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*, jossa he oikoivat tutkimuksissa yhdistykseen liitettyjä virheellisiä käsityksiä. Mickwitzin mukaan väärien tulkintojen vuoksi 1960-luvun tasa-arvokeskustelu on jäänyt tutkimuksissa vaille huomiota, vaikka keskustelu johti suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin esimerkiksi sosiaali- ja perhepolitiikassa⁴². *Roolien murtaajat* -artikkelikokoelmaa on käytetty tässä työssä taustoittamaan niin Yhdistys 9:n historiaa kuin suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun vaiheita. Seuraavaksi paneudun lyhyesti Yhdistys 9:stä ja roolikeskustelusta tehtyyn aiempaan tutkimukseen.

Ensimmäisenä Yhdistys 9:ää tutki Riitta Jallinoja vuoden 1983 väitöskirjassaan *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*, jossa hän käsitteli yhdistystä naisasialiikkeenä.⁴³ Nykyään Yhdistys 9 usein mielletään feministiseksi liikkeeksi⁴⁴, mutta yhdistys itse korosti, ettei se ollut naisasiajärjestö, vaan yksilön vapauksia ja oikeuksia puolustava järjestö. Tämän vuoksi Mickwitz kutsui järjestöä enemmän ihmisasiajärjestöksi kuin naisasialiikkeeksi.⁴⁵ Onkin muistettava, etteivät naisasialiike ja feminismin aate ole toistensa synonyymejä. Tässä tutkimuksessa huomioidaan yhdistyksen jäsenten oma näkemys järjestöstään, eikä Yhdistys 9:ä käsitellä naisasialiikkeenä, vaan tasa-arvoa ajaneena yhteiskunnallisena ryhmittymänä. Koivisto itse viittasi pakinoissaan Yhdistys 9:ään muutaman kerran, mutta ei varsinaisesti nimittänyt yhdistystä muutoin kuin sen omalla nimellä. Lukijalle jää oletus, että Koivisto ajatteli lukijan tunnistavan liikkeen ja sen tarkoituksen nimen perusteella.

Jallinoja väitti Yhdistys 9:n olleen vähäisen miesmääränsä vuoksi enemmän naisasiayhdistys kuin nais- ja miesasiayhdistys ja yhdistyksen painottuneen työssään enemmän naisasiaan kuin sukupuolten tasa-arvon parantamiseen, sillä työn taustalla oli ajatus naisen roolin huonoudesta suhteessa miehen rooliin. Jallinoja esitti myös Yhdistys 9:n sukupolviliikkeenä väittäessään järjestön edustaneen nuoremman polven esiinmarssia.⁴⁶ Mickwitz puolestaan painotti, ettei Yhdistys 9:n synnyttämä tasa-

---

⁴² Mickwitz 2008d, 213.

⁴³ Kurvinen & Turunen 2018, 24.

⁴⁴ Esimerkiksi yhdistysten arkistoja hoitava Kansan arkisto luokittelee Yhdistys 9:n naisjärjestöksi. Mattson 2017, 152.

⁴⁵ Mickwitz 2008d, 208, 213.

⁴⁶ Jallinoja 1983, 124–126.

arvokeskustelu alkanut ylioppilasradikalismien piirissä. Enemmistö Yhdistys 9:n jäsenistä oli syntynyt jo 1930-luvulla, ja olivat näin ollen ylioppilasliikkeiden ulkopuolella. Jotkut aikalaiset ymmärsivät myös yhdistyksen tarkoitusperät väärin luullen yhdistyksen tavoitteena olevan muuttaa naiset miesten kaltaisiksi, ja jotkut tutkijat ovat toistaneet tätä väitettä.⁴⁷ Tässä tutkimuksessa ei käsitellä yhdistystä sukupolviliikkeenä, sillä Koivisto itse ei kuulu suuriin ikäluokkiin, eikä osallistunut myöskään ylioppilasradikalismiin. Yhdistys 9:ään on viitattu joissakin tutkimuksissa vasemmistoradikaalina liikkeenä. Mickwitzin mukaan jäsenistössä oli mukana erilaisia puoluekantoja edustavia ihmisiä, ja yhdistyksen oli tarkoitus toimia erilaisia näkemyksiä kokoavana yhteistyömuotona, eikä yhden poliittisen näkemyksen järjestönä.⁴⁸ Tässä tutkimuksessa Yhdistys 9:ää käsitellään puoluepoliittisesti sitoutumattomana, mutta huomioidaan Koiviston oma puoluetusta hänen näkemyksiään analysoitaessa.

Jallinojan väitöskirjasta on havaittavissa puutteita, sillä lähdeaineisto ei ole monipuolista ja analyysi on jäänyt vajaaksi, ja teosta tuleekin tulkita kriittisesti. On ongelmallista, etteivät monet myöhemmät tutkijat ole tutustuneet yhdistyksen itse tuottamiin alkuperäislähteisiin, ja ovat tehneet oman analyysinsä Jallinojan väitteiden pohjalta. Jallinojan jälkeen Yhdistys 9:ää ovat tutkimuksessa käsitelleet muun muassa Julkunen 1994, Koivunen 1994, Bergman 2002 ja Saarenmaa 2010.⁴⁹ Edellä mainittuja teoksia hyödynnetään myös tässä työssä, kuitenkin huomioiden teosten analyysin perustana olevan Jallinojan tutkimuksen puutteet.

Turunen ja Kurvinen nostavat vuoden 2018 artikkelissaan esiin, että Yhdistys 9:ää käsiteltäessä olennainen kysymys on, millaisia tavoitteita yhdistyksellä oli tasa-arvon suhteen ja millaisen prosessin avulla tavoitteet saivat muotonsa tasa-arvopoliittisissa tavoitteissa ja niiden toteutustavoissa. Olisi pohdittava, missä muodossa sukupuolten tasa-arvoa ja feminismin tavoitteita Suomessa on tavoiteltu ja toteutettu.⁵⁰ Tässä tutkimuksessa näihin kysymyksiin paneudutaan analysoitaessa Yhdistys 9:n

---

⁴⁷ Mickwitz 2008d, 211–213.

⁴⁸ Mickwitz 2008d, 212–213.

⁴⁹ Kurvinen & Turunen 2018, 24–27.

⁵⁰ Kurvinen & Turunen 2018, 27.

arvomaaailman ja näkemysten vaikutuksia Koiviston pakinoihin ja niiden ilmenemiseen teksteissä.

Koiviston pakinat ovat ilmestyneet aikana, jolloin Suomessa toteutettiin useita sosiaalipoliittisia uudistuksia. Uudenlaisen sosiaalipolitiikan Suomessa toi tietoisuuteen erityisesti Pekka Kuusen vuoden 1961 teos ”60-luvun sosiaalipolitiikka”⁵¹. Vaikka Kuusen kaavailema empiirinen ohjelma ei toteutunut muutoin kuin terveystoliittisten uudistusten osalta, teoksen myötä omaksuttiin ajatus talous- ja sosiaalipolitiikasta yhtenä, kokonaisvaltaisena yhteiskuntapolitiikkana. Kaikkia politiikan lohkoja yhdisti sama tavoite, joka oli taloudellinen kasvu.⁵² Uudistukset olivat Koivistolle tärkeitä, ja hän otti niihin kantaa pakinoissaan.

Tutkimuksessa on käytetty sosiaalipoliittista kehitystä taustoittavaa lähdekirjallisuutta, erityisesti useita Raija Julkusen julkaisuja, kuten vuoden 1994 artikkelia ”Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä” sekä vuoden 2010 teosta *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Julkusen tekstit paneutuvat sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja erityisesti naisten työssäkäynnin mahdollisuuksien kehitykseen, jotka olivat merkittäviä teemoja myös Koivistolle. Sosiaalipoliittista taustoitusta tehtäessä on kuitenkin tärkeää muistaa, että tässä työssä se toimii vain Koiviston näkemyksiä tukevana näkökulmana, eikä itsessään ole tutkimuskohde. Entisen Yhdistys 9:n aktiivin Leila Räsäsen artikkeli tasa-arvopolitiikan historiasta Anne Maria Hollin, Terhi Saarikosken ja Elina Sanan vuonna 2002 toimittamassa teoksessa *Tasa-arvopolitiikan haasteet* antaa tärkeää historiallista taustoitusta rooli- ja tasa-arvokeskustelun analyysille sen käsitellessä konkreettisia tuloksia, joita tasa-arvopolitiikassa tapahtui tutkimusaikana. Sosiaalipoliittista kontekstia ovat tukeneet myös Pauli Kettusen ja Birgit Pfau-Effingerin suomalaisen hyvinvointivaltion kehitystä käsittelevät kirjoitukset. Molempien kirjoitukset tarjoavat myös kansainvälistä vertailupohjaa: Kettunen on tutkinut

---

⁵¹ Kuusi itse ei käyttänyt ollenkaan käsitettä ”hyvinvointivaltio”, ja muualla kuin Suomessa käsitettä käytettiin vähän. Hyvinvointivaltio-termin käyttö laajeni 1990-luvulla, kun hyvinvointivaltion kehityskauden katsottiin päättyneen (Kettunen 2015, 92, 94). Hyvinvointivaltio-terminä on kuitenkin perusteltua käyttää tässä yhteydessä, koska Kuusen teoksen ja toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä aloitettiin hyvinvointivaltion rakentaminen, niin Suomessa kuin monessa muussakin maassa.

⁵² Urponen 1994a, 215; Kosonen 2004, 33; Kalela 2008, 216.

suomalaisen hyvinvointivaltion suhdetta pohjoismaiseen malliin⁵³, Pfau-Effinger puolestaan on muun muassa vertaillut suomalaista, alankomaalaista sekä (länsi-)saksalaista naismallia keskenään⁵⁴.

Koska Koivisto oli erityisen kiinnostunut naisen yhteiskunnallisesta asemasta ja sen parantamisesta, on tutkimusta tukevana lähdekirjallisuutena käytetty paljon sukupuolten tasa-arvoa ja sen kehitystä käsittelevää kirjallisuutta luomaan tutkimuksen sukupuolihistoriallista kontekstia. Tällaisia teoksia ovat muun muassa Minna Hagnerin ja Teija Förstin kirjoittamaa Unioni Naisasialiiton satavuotisjuhlateos *Suffragettien sisaret* (2006) sekä Tuija Saresman, Leena-Maija Rossin ja Tuula Juvosen toimittama artikkelikokoelma *Käsikirja sukupuoleen* (2015), joka on ollut tärkeä lähdeosa myös sukupuolentutkimukseen liittyvien käsitteiden määrittelyssä.

1.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen näkökulma on painottunut sukupuolihistoriaan, ja tämän kautta aatehistoriaan ja poliittiseen historiaan. Aatehistoriallinen näkökulma ilmenee tutkittaessa Koiviston pakinoissa käsiteltävää sukupuoliroolikeskustelua ja hänen asennoitumistaan siihen. Sukupuoliroolikeskustelu taas on vahvasti yhteydessä poliittiseen historiaan, koska keskustelun aspektit ulottuivat usein politiikan tasolle.

Tutkimus on kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, joka yksinkertaistetusti tarkoittaa aineiston ja analyysin muodon kuvausta. Laadullisia menetelmiä tulee käyttää tutkimuksen työkaluina, ja tämän kautta korostaa kohdeilmion käsitteellisen pohdinnan merkitystä.⁵⁵ Tutkimusmetodeina ovat sisällönanalyysi ja lähiluku. Jari Metsämuurosen mukaan sisällönanalyysin on tarkoitus antaa pohja teoreettiselle pohdinnalle, mutta varsinainen analyysi itsessään tapahtuu tutkijan oman ajattelun kautta.⁵⁶ Sisällönanalyysissa on tärkeää tehdä tarkka rajausta tutkimusaiheelle, jossa pitäydytään koko tutkimuksen ajan – mutta samalla on tärkeää analysoida lähdettä niin, että siitä

---

⁵³ Esim. Kettunen, Pauli (2001), ”The Nordic Welfare State in Finland”. *Scandinavian Journal of History*, 26 (3), 225–247.

⁵⁴ Esim. Pfau-Effinger, Birgit: Socio-historical paths of the male breadwinner model – an explanation of cross-national differences”. *The British Journal of Sociology* 2004, Volume 55, Issue 3, 377–399.

⁵⁵ Eskola & Suoranta 2008, 15.

⁵⁶ Metsämuuronen 2006, 233.

kerrotaan kaikki, mitä saadaan ”irti”. Tässä tutkimuksessa rajaukseksi asetettiin Koiviston pakinoista ilmenevät sukupuoliroolit. Rajauksen jälkeen syvennyttiin aineistoon erottelemalla ja merkitsemällä pakinat, jotka liittyivät sukupuolirooleihin. Seuraavaksi merkityt pakinat koottiin yhteen ja luokiteltiin vuosiluvun mukaan, jonka jälkeen ne luokiteltiin vielä tarkemmin teemojen mukaan.⁵⁷ Sisällönanalyysi on sopiva tutkimusmenetelmä juuri tähän tutkimukseen, sillä metodin kuuluu olla harmoniassa tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kanssa.⁵⁸ Tämän tutkimuksen analyysin kohteena ovat teksteistä välittyvät mielipiteet, arvot ja kannanotot. Analyysissa tarkastellaan teksteistä välittyvää sanomaa ja merkitystä, eksplisiittisesti ja implisiittisesti.

Tutkimuksessa tehdään myös vertailua suhteuttamalla ja kontekstoimalla Koiviston eri vuosien pakinoita ja 1960-luvun sukupuolirooliteoreetikkojen näkemyksiä keskenään. Koiviston pakinoita vertaillaan keskenään, esimerkiksi kun analysoidaan pakinoiden aiheiden kehityskulkua kronologisesti ja temaattisesti. Vertailevan tutkimuksen teolle ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa, tai edes vertailevaa metodologiaa, jota kaikki voisivat käyttää. Tämän vuoksi onkin selkeämpää puhua vertailevasta tutkimusintressistä, jota voidaan toteuttaa tutkimuksessa eri tavoin. Vertailun käyttö tutkimusmetodinä saattaa auttaa tekemään eriasteisia yleistyksiä, jos esille saadaan tekijöitä, jotka toistuvat eri paikoissa eri aikoina. Vertailu voi toimia apuvälineenä tutkimuksen teorianmuodostuksessa, kuten tässä työssä.⁵⁹ Muutaman mahdollisimman samankaltaisen tapauksen – tässä tapauksessa Koiviston ja tutkimusajan aikalaisteoreetikkojen näkemysten – vertailu keskenään saattaisi johtaa ylimääräytymiseen, ja vertailu pelkistyä vain yhden alueen kuvaukseksi. Harri Melinin mukaan vertailevaa tutkimusta tekevän onkin luotettava moniin aineistoihin ja menetelmiin.⁶⁰ Tässä työssä on mielekkäämpää käyttää vertailua yhtenä analyysin välineenä, eikä varsinaisena metodina.

Tutkimusaineiston mediahistorialliseen kontekstiin on syytä kiinnittää huomiota, vaikka aineisto käsittääkin ainoastaan yhden ihmisen kirjoituksia. Tässä tutkimuksessa mediahistorialla tarkoitetaan lehdistöhistoriaa, joka on mediahistorian alalaji. Kaija Vuorio huomauttaa väitöskirjassaan viestinnän näkökulmalla ja journalistiikan

---

⁵⁷ Tuomi & Sarajärvi 2004, 94.

⁵⁸ Alasuutari 2011, 82.

⁵⁹ Kekkonen 2008, 33–34.

⁶⁰ Melin 2005, 59, 61.

tutkimusotteilla olevan paljon annettavaa perinteiselle historian tutkimukselle. Viestinnän näkökulmaa sovelletaan tässä työssä analysoimalla, miten Koivisto viestii sukupuolirooleista pakinoissaan. Mediahistorian tutkimuksessa sisällön taso on noussut vasta viime vuosikymmeninä tutkimuskohteeksi, ja peruslähestymistavaksi on muotoutunut laadullinen ja tekstilähtöinen tutkimus, kuten tässäkin työssä.⁶¹

Viestinnän historian tutkimus on usein tapana jakaa kahtia: toisessa linjauksessa tutkimusta katsotaan kehityskulkuna, jossa eri vaiheet seuraavat toisiaan kronologisessa järjestyksessä, toisessa taas viestinnän historian tutkimuksen katsotaan tarjoavan joukon rinnakkaisia ja vaihtoehtoisia tapoja lähestyä kohdetta. Tässä tutkimuksessa sovelletaan molempia suuntauksia: pakinoita on analysoitu niin kronologisesta kuin temaattisesta lähtökannasta. Raimo Salokangas muistuttaa, että tekstit muodostuvat sosiokulttuurisesti, mutta ne myös muotoilevat yhteiskuntaa ja kulttuuria uutta luovilla tai uusintavilla tavoilla.⁶² Tämä on olennaista myös Koiviston pakinoita analysoitaessa, sillä hän on omilla teksteillään tietoisesti pyrkinyt vaikuttamaan lukijoihin ja muokkaamaan yhteiskuntaa.

Tutkimuseettiseltä näkökannalta katsottuna Koiviston tekstit ovat vapaasti tutkittavissa. Tekstit ovat julkista aineistoa, ja Koivisto itse voidaan luokitella julkisuuden henkilöksi presidentin puolison asemansa ja oman poliittisen uransa vuoksi. Tällöin häntä ei katsota koskevan samanlainen yksityisyyden suoja kuin henkilöä, joka on ollut täysin pois julkisuudesta. Historiantutkijan on kuitenkin kirjoitustavassaan muistettava kunnioittaa tutkimuskohdettaan, eikä tutkimustuloksia tule esitellä arvostelevasti, asenteellisesti tai epäkunnioittavasti.⁶³

Sukupuolen käsitteestä ja sukupuolten moninaisuudesta on käyty 2010-luvun yhteiskunnassa keskustelua, ja sen vuoksi onkin vältettävä tahatonta anakronismia tutkittaessa 1960- ja 1970-lukujen sukupuolikäsitystä. On pohdittava, millainen oli tuon ajan todellisuus, miten se poikkeaa nykyisestä, mikä oli Koiviston tapa käsitellä ja ilmaista sukupuolia ja sukupuoliroolikeskustelua tutkimusaikana, ja miten se eroaa nykyajan tavoista. Tutkimusta tehtäessä on huomioitava, ettei tutkijan tehtävänä ole

---

⁶¹ Vuorio 2009, 51–52, 82–83.

⁶² Salokangas 2012, 34, 36.

⁶³ Vainio-Korhonen 2017, 32.

tutkimuskohteen esittäminen, vaan yleisölle käsitettäväksi tekeminen.⁶⁴

1.5 Tutkimukselle olennaiset käsitteet sekä teoreettinen viitekehys

Sukupuolen käsitettä voidaan lähestyä esimerkiksi anatomisen, roolin, vallan tai hierarkian näkökulmasta. Sukupuoli-käsitteen määrittely on vaikeaa suomen kielen haasteiden vuoksi, sillä toisin kuin esimerkiksi englannin kielessä, suomen kieli ei erota biologista ja sosiaalista sukupuolta toisistaan (englanniksi *sex* ja *gender*). Tämän vuoksi tutkimusta tehtäessä on tärkeää sukupuolesta puhuttaessa tähdentää, mistä sukupuolen aspektista on kyse. Sukupuolella viitataan miehiin ja naisiin ja heidän ruumiillisiin eroihinsa – mutta myös sukupuoliin liitettäviin kulttuurisiin jakoihin. Gender-termi tuli osaksi feminististä keskustelua 1960- ja 1970-lukujen aikana.⁶⁵ Tätä ennen sukupuolta tulkittiin pääsääntöisesti biologisesta näkökulmasta. Oletettavasti näin teki myös Koivisto, sillä pakinoissaan hän ei tuonut esiin sosiaalisen sukupuolen käsitettä. Pakinoita analysoitaessa käy kuitenkin ilmi, että Koivisto käytännössä käsitteli sukupuolta sosiaalisesta kontekstista, sillä teksteissä sukupuolia tarkasteltiin biologisten erojen sijaan yhteiskunnassa ilmenevien roolijakojen kautta.

Sukupuolta tutkittaessa on otettava huomioon, ettei se ole erillinen tai eristettävä tutkimuskohde, vaan kiinteä osa muita yhteiskunnallisia suhteita ja kehityskulkuja.⁶⁶ Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalista ja yhteiskunnallista sukupuolta ja sukupuoliin liittyviä kulttuurisia jakoja ruumiillisen aspektin jäädessä taka-alalle. Tämä ilmenee siten, että tutkimuksessa on keskitytty analysoimaan aineistosta ilmeneviä kannanottoja ja mielipiteitä sukupuolirooleista ja niiden kumoamisesta. Tutkimuksessa sukupuoli-käsite on rajattu käsittämään kaksi sukupuolta, mies ja nainen, sillä tutkimusaikakaudella 1960- ja 1970-luvulla ei yleisesti hyväksytty muita sukupuolia – nykyaikainen sukupuolten moninaisuus on varsin tuore käsite, ja se olisikin pakinoiden ilmestymisajankohdan kontekstissa anakronistinen.

---

⁶⁴ Kalela 2000, 106–107.

⁶⁵ Juvonen, Rossi & Saresma 2015, 12; Rossi 2015, 22.

⁶⁶ Markkola, Östman & Lamberg 2014, 16.

Sukupuolesta puhuttaessa olennainen käsite on sukupuolijärjestelmä, jolla tarkoitetaan sukupuolten ymmärtämistä yhteiskunnallisesti omaksuttavina rooleina, joiden erottelu biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen edustaa sukupuolten hahmottamista järjestelmänä. Leena-Maija Rossi on todennut: ”Sukupuolten ymmärtäminen yhteiskunnallisesti omaksuttaviksi rooleiksi ja erottelu biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen edustavat jo sukupuolen jonkinlaista hahmottamista järjestelmänä.”⁶⁷

Mickwitz määritteli vuonna 2008 sukupuoliroolilla tarkoitettavan niitä odotuksia, normeja ja arvostuksia, jotka kohdistuvat jokaiseen yksilöön sukupuolesta riippumatta⁶⁸, ja tätä määritystä sovelletaan myös tässä tutkimuksessa. Ajatus sukupuoliroolista liittyy *sex/gender*-erottelusta juontuvaan poliittiseen ideaan sosiaalisen sukupuolen muuttuvuudesta ja muutettavuudesta, ja se kytkeytyy tasa-arvopoliittikkaan.⁶⁹ Tämän vuoksi sukupuoliroolin käsite on tärkeä Koiviston pakinoita tutkittaessa. Jotkut aikalaiset ymmärsivät sukupuolirooli-sanana väärin luullen sen tarkoittavan vain sukupuolten välistä seurustelua, tai miten eroottiset kontaktit sukupuolten välillä tapahtuu.⁷⁰ Riitta Jallinojan mukaan sukupuoliroolikäsitteen omaksuminen merkitsi sitä, etteivät aktivistit halunneet muuttaa ainoastaan naisten tasa-arvoilannetta, vaan tavoitteena oli myös miesten roolin muuttaminen.⁷¹

Suomalainen sukupuoliroolikeskustelu käynnistyi 1960-luvun puolivälissä, mutta keskustelun taustat ja syyt ajoittuivat pidemmälle ajalle. Vaikka naiset olivat pakon sanelemana toisen maailmansodan aikana siirtyneet töihin, sota-aika vahvisti perinteisiä perhearvoja ja sukupuolten roolijakoa. Miesten palatessa sodasta naisten odotettiin siirtyvän takaisin vanhaan rooliinsa perheen hoitajana, ja vapauttavan työpaikat takaisin miehille. Monet sotaesket aloittivat ansiotyön, mutta koska he jakautuivat monelle eri alalle, tämä ei vaikuttanut merkittävästi valtakunnallisiin tilastoihin. Työvoiman määrä oli noin kaksi miljoonaa, naisia siitä oli 808 000. Sotien jälkeinen aika olikin naisten aseman kannalta Suomessa jopa taantumuksellista aikaa. Sama ilmiö oli havaittavissa 1950-luvulla länsimaissa, jolloin konservatiiviset sukupuoliroolit ja kotirouvakultti elivät

---

⁶⁷ Rossi 2015, 28.

⁶⁸ Mickwitz 2008b, 32.

⁶⁹ Rossi 2015, 26.

⁷⁰ Liljeström 1966, 13.

⁷¹ Jallinoja 1983, 124.

vahvoina.⁷² Suurten ikäluokkien syntymän myötä naisen perinteistä äidin ja emännän roolia korostettiin, ja tämän seurauksena nuorempien ikäluokkien kiinnostus naisjärjestöihin kuihtui. Tasa-arvokysymykset jäivät yhteiskunnallisessa keskustelussa taka-alalle, ja niistä oikeastaan vaiettiin aina 1960-luvulle asti. Mickwitzin mukaan suomalaisten käsityksiä sukupuolten rooleista ja tasa-arvosta leimasi pysähtyneisyyden aika 1920-luvulta 1960-luvun puoliväliin saakka. Tilanteen muuttaminen edellytti epäkohtien paljastamista ja todentamista tutkimuksilla ja selvityksillä, mutta tämä vaati uutta, ongelmiin konkreettisesti tarttuvaa lähestymistapaa. Tähän tarpeeseen syntyi Yhdistys 9.⁷³

Sukupuolirooleista käytävä keskustelu 1960-luvulla oli pohdintaa miesten ja naisten rooleista ja siitä, miten eri käyttäytymisodotukset rajoittivat sukupuolten tasavertaisuutta.⁷⁴ Roolikeskustelu voidaan ymmärtää jatkumona liberaalifeminismille, sillä sen pyrkimyksenä oli kaventaa sukupuolten välisiä eroja kulttuurisin ja kasvatuksellisin keinoin.⁷⁵ Roolikeskustelun alun ajoittuminen 1960-luvulle ei ole sattumaa. Konservatiivisen asenneilmapiirin 1950-lukua leimannut sisäänpääntyneisyys oli omanlaisensa heijastus kylmän sodan aikaisesta maailmanpoliittisesta tilanteesta. 1960-luvulla puolestaan Suomessa tapahtui niin paljon yhteiskunnallisia muutoksia, että yhteiskunta koki samaan aikaan myös henkisen murroksen.⁷⁶ Sukupuoliroolikeskustelu voidaan katsoa luonnolliseksi osaksi tätä ilmiötä.

Roolikeskustelun tarpeellisuutta myös kyseenalaistettiin. Jotkut kokivat, ettei se tuonut yhteiskunnalliseen keskusteluun mitään uutta, olivathan naisjärjestöt työskennelleet samojen tavoitteiden puolesta jo kauan. Sukupuoliroolikeskustelu toi kuitenkin uusia suuntia tasa-arvokeskustelulle kyseenalaistaessaan miehen sukupuoliroolin ja sen tarkoituksenmukaisuuden. Roolikeskustelun tavoite oli, että sukupuolen sijaan ihmisen yksilölliset ominaisuudet ratkaisisivat muun muassa tapoja järjestää elämää. Miehillä tuli antaa mahdollisuus elää muutoinkin kuin perheen elättämisen ja työn määrittämien normien mukaisesti, naisten taas tulisi voida olla tasa-arvoisempia ja työelämässä ja

---

⁷² Korppi-Tommola 2001, 96–97; Mickwitz 2008a, 12, 24; Marander-Eklund 2014, 41, 190.

⁷³ Mickwitz 2008a, 12, 24. Yhdistys 9:n kehityksestä ja toimintatavoista enemmän luvussa 3.

⁷⁴ Hagner & Försti 2012, 140.

⁷⁵ Rossi 2015, 26.

⁷⁶ Julkunen 1994, 186.

politiikassa. Rooleista luopuminen merkitsisi, että sukupuolet saisivat kehittää niitä ominaisuuksiaan, jotka perinteisten määritelmien mukaan oli yhdistetty vastakkaiseen sukupuoleen.⁷⁷

Sukupuoliroolikeskustelu voidaan ajatella neuvotteluna uudesta sukupuolisopimuksesta, joka toteutui 1970-luvun puolivälissä naisten palkkatyöllistymisen myötä. Tällöin siirryttiin kotiäitisopimuksesta samanlaisuussopimukseen.⁷⁸ Sukupuolisopimus-käsitteelle on erilaisia määritelmiä, mutta useat pohjoismaiset tutkijat määrittelevät sen niiksi lausumattomiksi säännöiksi, vastavuoroisiksi velvollisuuksiksi ja oikeuksiksi, jotka määrittävät sukupuolten keskinäisiä suhteita, ja tämän myötä tuotannon ja uusintamisen alueen suhteita⁷⁹. Tässä tutkimuksessa sukupuolisopimus ymmärretään edellä esitetyllä tavalla.

Pohjoismaissa, erityisesti Suomessa, on vallinnut kuva ”vahvasta naisesta” ja tämän yhteiskunnallisesta asemasta. Tämä on vaikuttanut myös sukupuolentutkimukseen. Suomen tasolla ilmiöön vaikuttivat varhainen valtakunnallinen äänioikeus ja ahkera työnteko, mutta myös naisten poliittinen aktiivisuus ja pääsy politiikan näkyville paikoille. Toisaalta Pirjo Markkola nostaa vahvuuden piirteiksi myös perhe-elämässä pärjäämisen, jaksamisen, syrjinnän ja sukupuolisen häirinnän vähättelyn ja epämiellyttävien puolien sivuuttamisen. Sukupuolten välisistä konfliktitilanteista on oltu hiljaa. Markkola toteaa vahvuusretoriikan olevan konstruktio, jota sivuuttamisen sijaan tulee eritellä ja tutkia.⁸⁰ Tähän näkökulmaan on kiinnitettävä huomiota sukupuoliroolikeskustelua tutkittaessa: esimerkiksi vaatimus naisen mahdollisuudesta kahteen sukupuolirooliin on tietynlainen representaatio ”vahvasta naisesta”: naisen ollessa niin vahva ja pärjäävä, että hän hoitaa sujuvasti niin perhe- kuin ansioroolinsakin, eikä tyydy ainoastaan ylhäältä annettuun perherooliinsa. On vaikea kuitenkin arvioida, paljonko myytti naisen vahvuudesta lopulta vaikutti sukupuoliroolikeskusteluun ja sen kehitykseen.

---

⁷⁷ Mickwitz 2008b, 31, 34.

⁷⁸ Kurvinen 2013, 14.

⁷⁹ Rantalaiho 1994, 14.

⁸⁰ Markkola 2002, 75, 83–84, 90.

Sosiologi Rita Liljeström⁸¹ oli yksi 1960-luvun sukupuoliroolikeskustelun merkittävistä teoreetikoista. Liljeström tutki Ruotsin sukupuoliroolikeskustelua,⁸² ja hänen kirjoittamansa artikkeli ”Sukupuolirooleista” julkaistiin Suomessa vuonna 1966 Ingrid Fredrikssonin toimittamassa teoksessa *Sukupuolten roolit. Puheenvuoroja naisen ja miehen tasa-arvoisuudesta*. Liljeström totesi 1960-luvulla, että yhteiskunnan olisi irrottauduttava termeistä ”naisasia” ja ”naiskysymys” niiden harhaanjohtavuuden vuoksi ja ryhdyttävä käyttämään selkeyden vuoksi sanaa sukupuolirooli.⁸³ Liljeströmin mukaan sukupuoliroolit kehittyivät muotoonsa jo esiteollisella aikakaudella, ja niiden juuret ovat patriarkalisessa yhteiskunnassa. Roolit opittiin kasvatuksen ja roolimallien kautta, jolloin ne siirtyivät sukupolvelta toiselle. Sukupuoliroolit määrittivät vastuun- ja vallanjaon sukupuolten välillä, ja rooleille oli olemassa historiallinen ja moraalinen oikeutus, joka esti niiden kyseenalaistamisen.⁸⁴ Tämän vuoksi roolien muuttaminen oli vaativaa ja aikaa vievää, koska sukupuoliroolit olivat juurtuneet yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin.

Liljeström tarkasteli vuonna 1986 sukupuolijärjestelmää ruotsalaisilla työmarkkinoilla kolmijaon kautta: sukupuolinen työnjako ja miesten valta, epäsymmetrinen vanhemmuus ja sukupuolijärjestelmä suvunjatkamisjärjestelmänä. Sukupuolten työnjako korostui naisten kokemassa työelämän epäoikeudenmukaisuudessa, miesten valta taas esimerkiksi siten, että suurin osa johtoasemassa olevista oli miehiä. Vanhemmuuden epäsymmetrisyys näkyi naisen roolin korostumisella, miehen roolin jäädessä taka-alalle. Suvunjatkamisaspekti toi esiin epäsymmetrian sukupuolijärjestelmässä, sillä nuoret miehet ovat naisia tarpeettomampia suvun jatkamiselle. Naisen rooli suvun jatkamisessa oli syy naisten alistukseen, ja syy heidän kokemalleen epäoikeudenmukaisuudelle työelämässä piili sukupuolijärjestelmässä.⁸⁵ Tätä teoriaa voi soveltaa koskemaan työelämän ohella muita elämän osa-alueita, kuten perhesuhteita. Tämä kolmijako

---

⁸¹ Liljeström on suomalaissyntyinen, mutta tehnyt akateemista uraansa Ruotsissa. Vuonna 1966 hän oli filosofian kandidaatti ja valmisteli lisensiaatintyötä sukupuoliroolien sosiologiasta Göteborgin yliopistossa. Fredriksson 1966, 223; Svenskt författarlexikon / 6. 1966–1970 / 305.

⁸² Eskola 1968b, 13.

⁸³ Liljeström 1966, 13; Julkunen 2010, 124.

⁸⁴ Liljeström 1966, 14, 25.

⁸⁵ Liljeström 1986, 88–90, 94–95; Julkunen 2010, 16.

korostuu tutkimusaineistona olevissa Koiviston pakinoissa, joissa yhtenä merkittävimpänä teemana oli naisen perhe- ja ansioroolit ja niiden yhdistämisen haasteet.

Liljeström avasi naisen ja miehen sukupuolirooleille asetettujen odotusten eroavaisuuksia: naisia pidettiin äidillisinä ja tuttavallisina ympäristöstä riippumatta, tai vaihtoehtoisesti heidän odotettiin olevan passiivisia tai flirttailevia silloinkin, kun aktiivisuus ja asioihin puuttuminen olisi ollut tarpeellista. Miehet taas olivat Liljeströmin mukaan viileitä, varautuneita ja hieman persoonattomia jopa intiimeissä tilanteissa – tai sitten käyttäytyivät sotaisasti ja aggressiivisesti silloinkin, kun tarvittiin eläytymistä ja vivahteiden tajuja. Naisen ja miehen roolit olivat hyvin ahtaat ja yksipuoliset. Erityisesti Liljeström nosti naisen roolin tarkasteluun, sillä hänen mukaansa naisen roolilla oli pienempi arvostus kuin miehen roolilla. Nainen sai kiitosta hyvästä käytöksestä ja miellyttämisestä, mutta kukaan ei odottanut naiselta toimintaa esimerkiksi tutkimustyössä tai diplomatiassa, tai osallistuvan politiikkaan ja vaikuttavan yhteiskuntakehitykseen.⁸⁶ Liljeströmin näkemyksiä sovelletaan tässä työssä peilaamalla niitä Koiviston pakinoihin sukupuolirooleista.

Liljeströmin vuosien 1966 ja 1986 artikkeleita käsitellään yhtenä teoreettisena viitekehyksenä tälle tutkimukselle. Vaikka artikkeleilla on kaksikymmentä vuotta ikäeroa, ne molemmat edustavat Liljeströmin näkemyksiä sukupuolirooleista ja sukupuolijärjestelmästä. Näitä näkemyksiä verrataan tutkimuksessa Koiviston pakinoista ilmeneviin mielipiteisiin, ja analysoidaan niiden välisiä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Liljeströmin vuoden 1966 artikkeli oli ensimmäisiä suomen kielellä ilmestyneitä sukupuolirooleja käsitteleviä tekstejä⁸⁷. Häneen viitataan myös suomalaisessa aikalaiskirjallisuudessa, esimerkiksi Yhdistys 9:n aktiivien kirjoittamassa *Miesten maailman nurjat lait* -teoksessa. Onkin oletettavaa, että suomalaiset sukupuoliroolikeskustelijat omaksuivat muiden ruotsalaisten teoretikkojen ohella myös Liljeströmin ajatuksia ja mielipiteitä⁸⁸. Liljeström oli Koiviston tapaan aikalaisajattelija,

---

⁸⁶ Liljeström 1966, 15–16.

⁸⁷ Eskola 1968a, 7.

⁸⁸ Liljeströmin ja Dahlströmin sukupuoliikäsityksiin viitataan myös myöhemmässä tutkimuskirjallisuudessa, kuten Jallinoja (1983) väitöskirjassaan ja Mickwitz (2008) Yhdistys 9:stä kertovassa kokoelmateoksessa. ⁸⁸ Dahlström oli myös yksi *Kvinnors liv och arbete* (SNS 1962) kirjan kirjoittajista. Kirjan on luonnehdittu olleen ”suuri sukupuolirooleja käsittelevä perusteos”. Dahlströmin

eikä hänen näkemyksiään sukupuoliroolikeskustelusta tule käsitellä neutraaleina. Tämä asettaa analyysille haasteensa, sillä tutkimuskirjallisuudessa määritellään sukupuoli ja sukupuolirooli usein ajallisesti myöhemmän kontekstin ja tutkimuksen kautta.

Liljeströmin teoria soveltuu tutkimukseen hyvin sen vuoksi, että tutkimusaineisto ja teoria ajoittuvat samalle aikakaudelle, ja teoria on keskittynyt erityisesti tarkastelemaan tutkimukselle olennaisia sukupuoliroolin ja sukupuolijärjestelmän käsitteitä. Teoria soveltuu suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun tarkasteluun myös siksi, että Liljeström teki omat havaintonsa ruotsalaisen roolikeskustelun pohjalta, jota seurattiin Suomessa ja käytettiin esikuvana suomalaiselle keskustelulle⁸⁹ – rantautuihan koko roolikeskustelun alun perin Ruotsista Suomeen.⁹⁰ Liljeströmin ajatusten soveltaminen antaa myös laajempaa näkökulmaa tutkimukselle, koska Koiviston pakinat yksistään antaisivat sukupuoliroolikeskustelusta yksipuolisen kuvan. Tutkimuksessa käsitellään Liljeströmin ja Koiviston näkemyksiä erillisinä kokonaisuuksina, mutta kuitenkin osana samaa ilmiötä.

Ruotsalainen sosiologi Edmund Dahlström on laatinut sukupuoliroolikeskustelusta kumpuavista ideologioista kolmijaon: konservatiivinen sukupuolirooli-ideologia, joka korosti perinteistä sukupuolten välistä työnjakoa; maltillinen sukupuoli-ideologia: naisella on kaksi roolia ansiotyössä käyvänä sekä kodin ja perheen hoitajana; sekä radikaali sukupuoli-ideologia, jossa sekä miehellä että naisella on kaksi roolia. Radikaali sukupuoli-ideologia korosti, ettei työnjaon tule perustua sukupuoleen vaan osapuolten yksilöllisiin ominaisuuksiin ja tavoitteisiin.⁹¹ Tämä jaottelu luotiin 1960-luvun roolikeskustelun pohjalta, ja myös aikalaiskeskustelijat sovelsivat tätä. Dahlström on ruotsalaisen roolikeskustelun pohjalta esittänyt väitteen, että todellinen vastakkainasettelu sukupuolirooleissa oli ennen kaikkea ansiotyössä käyvän ja

---

lisäksi teosta olivat kirjoittamassa Harriet Holter, Sverre Brun-Gulbrandsen, Per Olav Tiller, Gösta Dahlström ja Stina Thyberg. Fredriksson 1966, 225.

⁸⁹ Suomalainen sukupuolirooliliikehdintä ylipäänsä otti paljon mallia muiden Pohjoismaiden rooliliikkeistä. Bergman 2002, 135.

⁹⁰ Mielenkiintoista kuitenkin on, ettei Ruotsissa ainakaan ennen Yhdistys 9:n perustamista vaikuttanut samankaltaista sukupuolirooleihin keskittynyttä järjestöä, josta suomalainen rooliliike olisi ottanut mallia. Rotkirch 1968, 65.

⁹¹ Mickwitz 2008b, 26–27.

kotirouvana olevan naisen välillä.⁹² Dahlströmin ideologioiden kolmijakoa ja väitettä vastakkainasettelusta pohditaan vielä myöhemmin tässä tutkimuksessa ja käytetään yhtenä analyysin välineenä Liljeströmin teorian rinnalla.

---

⁹² Eskola 2008, 67.

2 Tellervo Koivisto: Suomen Kuvalehden pakinoitsija ja tasa-arvon kannattaja

2.1 Lyhyesti Koiviston henkilöhistoriasta ja osallistumisesta tasa-arvotyöhön

On aiheellista luoda lyhyt katsaus Tellervo Koiviston henkilöhistoriaan, ennen kuin syvenny hänen teksteihinsä ja niistä välittyviin kannanottoihin, jotta tutkimuksen analyysi olisi mahdollisimman kattavaa. Taimi Tellervo⁹³ Koivisto syntyi 2.1.1929 Punkalaitumen syrjäkylässä Kanteenmaan laitamalla, Polponkulmalla. Tellervon vanhemmat olivat pienviljelijät Johannes (asiakirjoissa myös Juho) Einari Kankaanranta (s. 21.1.1895) ja Olga Maria Saarinen (s. 21.1.1895). Pariskunta sai yhteensä neljä lasta, joista Tellervo oli toiseksi nuorin.⁹⁴

Koivisto kasvoi ympäristössä, jossa noudatettiin perinteisiä tapoja ja roolimalleja.⁹⁵ Tämä on olennaista huomioida tarkasteltaessa Rouva Koiviston päiväkirjaa ja sen teksteihin sisältyviä Koiviston yhteiskunnallisia näkemyksiä. Hänen ajatuksensa naisten ansiotyöstä ja sukupuoliroolien tasa-arvosta eivät tulleet kasvatuksen myötä. Sitä vastoin viehtymys politiikasta keskusteluun ja yleisesti politiikan harrastamiseen ovat kuitenkin tulleet kotoa, isältä opittuna⁹⁶.

Koivisto oli Punkalaitumen kylältä ainoa, joka pääsi oppikouluun, ja myöhemmin hänestä tuli kylän ensimmäinen ylioppilas.⁹⁷ Mattson on nostanut oppikouluun menemisen tärkeäksi virstanpylvääksi Koiviston elämässä: ilman koulunkäynnin jatkumista Koivisto olisi todennäköisesti nainut jonkun lähikylän pojan ja jäänyt maatalon emännäksi.⁹⁸ Lukion ja pakollisen työharjoittelun jälkeen Koivisto lähti vuonna 1950 opiskelemaan Turun kauppakorkeakouluun, josta valmistui ekonomiksi vuonna 1954. Naisille oli 1950-luvulla tarjolla töitä harvoilta muilta aloilta kuin kauppaa-alalta, ja Turkuun vuonna 1950

---

⁹³ Koivistoa on kutsuttu kotona ja kansakoulussa lempinimellä Telle, oppikoulussa taas häntä puhuteltiin Taimina. Koivisto 2000, 23.

⁹⁴ Koivisto 2000, 16; Mattson 2017, 25, 36.

⁹⁵ Mattson 2017, 32, 43–45, 49.

⁹⁶ Lyytinen 1995, 48–49. Koska Tellervo Koivisto liittyi Suomen sosialidemokraattiseen puolueeseen vuonna 1952 (Mattson 2017, 123), tässä työssä tulkitaan hänen poliittisia näkemyksiään tämän puoluepoliittisen viitekehyksen kautta.

⁹⁷ Korppi-Tommola: Koivisto, Tellervo. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

⁹⁸ Mattson 2017, 57.

perustettu kauppakorkeakoulu osuikin sopivaan aikaan tulevan uran suunnittelua ajatellen. Koivisto ei lopulta tuntenut kauppakorkeakoulua omakseen, ja omasta mielestään hänen olisi pitänyt jatkaa opiskelua hyötyäkseen tutkinnostaan.⁹⁹ Hän on myöhemmin todennut, että yhteiskuntapolitiikka oli enemmän hänen juttunsa, ja se myös heijastui myöhemmin hänen sanoissaan ja teoissaan.¹⁰⁰ Hänen yhteiskuntapoliittiset näkemyksensä tulevatkin esiin Rouva Koiviston päiväkirja -pakinoissa.

Tellervo ja Mauno Koivisto tapasivat ensimmäisen kerran sattuman kautta 5. joulukuuta 1950. Yhdessä vietetty ilta päättyi saattomatkiaan Tellervon ovelle, ja pari alkoi pian tämän jälkeen seurustella.¹⁰¹ Tellervon ja Maunon suhde eteni nopeasti, ja he menivät 1951¹⁰² kihloihin ja naimisiin kesäkuussa 1952 Punkalaitumen kirkossa. Kihlauksen ja häiden väliin jäi pitkäaikoinen aika, mikä selittynee sillä, että Tellervon äiti oli sairastunut vakavasti ja kuoli marraskuussa 1951. Moni pariskunnan tuttava odotti pikaisia häitä kihlauksen jälkeen, ja arveli Tellervon keskeyttävän opintonsa ja jäävän kotirouvaksi. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan Tellervo kävi koulunsa loppuun valmistuen lopulta vuoden myöhemmin kuin oli tarkoitus, vuonna 1954.¹⁰³ Valmistumisen jälkeen ja tuoreena rouvana Koivisto työskenteli jonkin aikaa Turun konttoriopistossa opettajana.¹⁰⁴ Mattsonin mukaan tätä työsuhdetta voidaan pitää Koiviston ainoana varsinaisena kosketuksena työelämään ennen pakinoitsijan uraa.¹⁰⁵ Avioliiton ensimmäiset vuodet olivat varsin intensiivisiä Maunon väitöskirjatyön vuoksi, ja Koivisto keskittyi ennemmin mieheensä ja avioliittoonsa kuin omaan uraansa. Hän on myöhemmin todennut olleensa niin mukana miehensä elämässä, ettei jättänyt yhtäkään ajatusta omalle tulevaisuudelleen.¹⁰⁶ Tämä on mielenkiintoinen huomio, kun tarkastelee Koiviston kotirouva-teemaisia pakinoita, joissa hän varsin usein toi esiin kotirouvan elämän tylsyyden.

---

⁹⁹ Korppi-Tommola: Koivisto, Tellervo. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu; Mattson 2017, 71, 74, 79.

¹⁰⁰ Mattson 2017, 83; Koivisto ym. 2003, 41.

¹⁰¹ Mattson 2017, 85.

¹⁰² Elämäkerran mukaan kihlaus tapahtui maaliskuussa 1951 (Mattson 2017, 86). Mauno Koivistolle tehdyssä juhla kirjassa taas sanotaan kihlausajaksi syyskuu 1951. Koivisto ym. 2003, 39.

¹⁰³ Mattson 2017, 86, 96, 102, 114, 119. Virallisiin asiakirjoihin on jäänyt tieto, että Koivisto olisi valmistunut ajallaan – esimerkiksi Koivistosta kertovassa Kansallisbiografian-verkkojulkaisussa kerrotaan Koiviston valmistuneen 1953. Mattson 2017, 119.

¹⁰⁴ Korppi-Tommola: Koivisto, Tellervo. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

¹⁰⁵ Mattson 2017, 124.

¹⁰⁶ Lyytinen 1995, 50.

Koivistojen tytär Assi Elina syntyi 20. toukokuuta 1957. Lapsen syntymän myötä Tellervo keskittyi kodin- ja perheenhoitoon. Melko pian tyttären syntymän jälkeen Koivistot muuttivat Helsinkiin, koska Mauno aloitti työn Helsingin Työväen Säästöpankissa. Elämä kotirouvana, uudessa kaupungissa, kävi toisinaan yksinäiseksi. Samalla Mauno Koiviston urakehitys oli nopeaa. Hän nousi valtiovarainministeriksi Paasion hallitukseen vuonna 1966 ja kaksi vuotta myöhemmin pääministeriksi. Aviopuolison uudet työtehtävät toivat myös Tellervon elämään edustamistehtäviä miehen rinnalla. Koivisto koki uusissa seurapiireissä vaikeaksi puheenaiheiden rajoitteen: naisten odotettiin keskustelevan lähinnä hyväntekeväisyydestä, eikä politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista puhuttu, vaikka nämä aiheet olisivat kiinnostaneet häntä henkilökohtaisesti.¹⁰⁷

Koivisto liittyi Yhdistys 9:än vuonna 1969 ja sen johtokuntaan vuotta myöhemmin. Eri lähteet tarjoavat ristiriitaista tietoa siitä, miten Koivisto päätyi yhdistykseen mukaan. Elämäkerran mukaan Koivistolle soitettiin ennen vuosikokousta ja kysyttiin, olisiko hän kiinnostunut johtokunnan jäsenyydestä. Yhdistys 9:n entisen puheenjohtajan Leila Mélartin mukaan yhdistyksen jäseneksi ei kuitenkaan kutsuttu, vaan kiinnostuneet pyrkivät itse mukaan.¹⁰⁸ Toisaalta Koivisto on vuonna 2004 tehdyssä haastattelussa sanonut, ettei muista enää, miten on päätenyt mukaan yhdistyksen toimintaan.¹⁰⁹ Vuonna 2018 tehdyssä 90-vuotishaastattelussaan Koivisto taas kertoi, että hänen ystävänsä Ritva-Liisa Sumu¹¹⁰ tunsu paljon Yhdistys 9:ssä vaikuttavia aktivisteja, ja tutustutti näin Koiviston järjestöön. Samassa artikkelissa myös kerrotaan, että Koivisto pyydettiin mukaan yhdistykseen.¹¹¹ Todennäköisesti Koivisto ajautui ikään kuin vaivihkaa toimintaan mukaan, koska hän on todennut, että hänet ”vedettiin yhdistyksen johtokuntaan mukaan”¹¹². Koivisto on todennut osallistumisestaan sukupuoliroolitaisteluun seuraavasti:

---

¹⁰⁷ Mattson 2017, 132–133, 138, 146–147.

¹⁰⁸ Mattson 2017, 51, 153.

¹⁰⁹ Mickwitz 2008c, 153.

¹¹⁰ Sumu oli tuohon aikaan Ylioppilaslehden päätoimittaja. Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 36.

¹¹¹ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 36.

¹¹² Vitikka & Kuusela 1988, 48.

Olin kärsinyt kaikki kotirouvan kärsimykset. Olin aran sorttinen ihminen, ja minut vedettiin mukaan, mistä olen iloinen. Asiat olivat satuttavia, alettiin keskustella osallistumisesta kaikilla elämän aloilla.¹¹³

Yhdistys 9 ajoi samoja asioita, joita Koivisto halusi omalla pakinapalstallaan edistää.¹¹⁴ Yhdistys ei ollut hänelle täysin tuntematon; hän oli aiemmin pyytänyt heiltä materiaalia esitelmiään ja alustuksiaan varten. Koivisto kuului ennestään sosialidemokraattisiin naisiin näennäisesti, mutta ei ollut toiminnassa mukana.¹¹⁵ Aluksi hän tunsikin olonsa epävarmaksi Yhdistys 9:ssä, sillä hän koki järjestön muiden jäsenten olevan häntä oppineempia.¹¹⁶ Häntä myös epäilytti se, miten nuoria yhdistyksen jäsenet olivat häneen verrattuna – itse hän oli 39-vuotias.¹¹⁷ Hiljalleen Koiviston tutustua enemmän yhdistykseen ja sen jäseniin, hän huomasi samaistuvansa nuorempiin, vaikka tunsikin toisinaan itsensä konservatiiviksi heidän rinnallaan.¹¹⁸ Hän ehti olla Yhdistys 9:n toiminnassa mukana vain vajaan vuoden.

Ministerin rouvana ja Suomen Kuvalehden pakinoitsijana Koivisto oli julkisuuden henkilö, joka toi arvokasta huomiota yhdistykselle. Koivisto ei osallistunut yhdistyksen erityiskysymyksiä käsitteleviin työryhmiin, vaan toimi enemmänkin taustalla, ja lahjoitti yhdistykselle rahaa.¹¹⁹ Tämän vuoksi lähdekirjallisuudessa on vähän mainintoja Koiviston työstä Yhdistys 9:ssä, eikä hän itsekään siihen pakinoissaan viittaa, vaikka esimerkiksi äitienpäivänä 1970 hän piti yhdistyksen kokouksessa esitelmän isän roolista.¹²⁰ Koivisto on sanonut Yhdistys 9:n olleen hänelle henkireikä, ja yhdistyksessä mukana oleminen ja sen tuoma sosiaalinen vuorovaikutus olivat hänelle tärkeitä.¹²¹ Yhdistyksen kautta hän ammensi myös ideoita pakinoihinsa. Kun yhdistyksen toiminta päätettiin viimeisessä kokouksessa lopettaa, oli Koivisto kuitenkin vakuuttunut siitä, että yhdistys oli jo täyttänyt tehtävänsä, ja toiminnan oli parempi siirtyä konkreettisemmalle

---

¹¹³ Haavio-Mannila 1994, 24.

¹¹⁴ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 36.

¹¹⁵ Mattson 2017, 153.

¹¹⁶ Mickwitz 2008c, 153.

¹¹⁷ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 36.

¹¹⁸ Haavio-Mannila 1994, 24.

¹¹⁹ Mattson 2017, 167–168.

¹²⁰ Haavio-Mannila 1994, 25.

¹²¹ Saure 1995, 209.

tasolle¹²². Seppo Lindblomin mukaan miesten ja naisten välinen roolijako oli myöhemminkin yksi Koiviston lempiaiheista, mutta feminismi ei kuitenkaan ollut liian hallitsevassa asemassa Koiviston yhteiskunnallisessa toiminnassa, vaan ennemminkin oheisaihe osana suurempaa tasa-arvoisuuden teemaa.¹²³

2.2 Suomen Kuvalehden pakinoitsija

Koivisto ei aluksi innostunut ajatuksesta kirjoittaa pakinoita. Hän koki, ettei osannut kirjoittaa, eikä ollut pitkään aikaan kirjoittanut kirjeitä enempää¹²⁴. Koivistolla oli kuitenkin ajatus siitä, mistä kirjoittaa. Hän halusi rikkoa vanhanaikaisia, yhteiskuntaa rajoittavia sääntöjä, erilaisia rooleja, jotka sitoivat häntä niin naisena, ministerin rouvana kuin äitinä.¹²⁵ Näitä rooleja Koivisto käsitteli pakinoissaan. Hän sai vapaat kädet palstan kirjoittamiseen, niin kotoa kuin lehden toimitukselta. Koiviston mielipiteitä ja asenteita pidettiin 1960-luvulla maltillisina, vaikka hänen ajatusmaailmansa oli muihin ikäisiinsä verrattuna edistyksellinen.¹²⁶ On kiinnostavaa, että sosialidemokraattina tunnettu Koivisto¹²⁷ kirjoitti vahvasti oikeistolaiseksi ja konservatiiviseksi leimautuneeseen lehteen toisinaan melko kärkkäitäkin mielipiteitään, niin roolikeskustelusta kuin muistakin yhteiskunnallisista teemoista. Toisaalta tutkimusvuosina päätoimittajana olleen Leo Tujusen on myöhemmin katsottu olleen roolikeskustelun passiivinen tukija, ja Suomen Kuvalehden yleisesti olleen 1960-luvun puolivälissä aiempaa linjaansa liberaalimpi.¹²⁸ Kokoomuslainen päätoimittaja Tujunen halusi tukea myös Mauno Koivistoa ”asevelisocialisti”-hengessä, koska Koivisto vastusti kommunisteja ja edusti

---

¹²² Mickwitz 2008c, 153. Koivisto on kommentoinut näin hänen ja Elina Haavio-Mannilan yhteishaastattelussa marraskuussa 2004. Haavio-Mannila toimi Yhdistys 9:n tutkimusryhmässä Koiviston ollessa johtokunnassa. Hänen mukaansa yhdistyksen viimeisessä kokouksessa he molemmat olisivat halunneet yhdistyksen jatkavan toimintaansa (Vitikka & Kuusela 1988, 58). Koska tässä tieto annetaan toisen käden kautta, on oletettavaa, että Koivisto on vuonna 2004 Mickwitzille annetussa haastattelussa puhunut enemmän omasta näkemyksestään.

¹²³ Lindblom 2009, 296.

¹²⁴ Pakinoitsijan uransa aikana Koivisto innostui enemmänkin kirjoittamisesta, ja kirjoittikin muutamia asiapitoisia artikkeleita, joihin haastatteli ihmisiä. Muutama näistä julkaistiin Suomen Kuvalehdessä loppuvuodesta 1970. Koivisto kuitenkin lopetti artikkelien kirjoittamisen, sillä hän koki menneensä liian pitkälle kirjoittamisessaan, koska ei ollut oikea toimittaja. Mattson 2017, 196.

¹²⁵ Vitikka & Kuusela 1988, 48.

¹²⁶ Haavio-Mannila 1994, 24.

¹²⁷ Mauno ja Tellervo Koivisto olivat molemmat sosialidemokraatteja, joskin heidät tunnettiin melko maltillisina aatteessaan. Mattson 2017, 182.

¹²⁸ Kurvinen 2013, 410–411.

maltillista, liike-elämälle myönteistä linjaa.¹²⁹ Raili Malmberg on kuvannut Tellervo Koivistoa Rouva Koiviston päiväkirjan kirjoittajana ”politiikan mukanaan tuomaksi epäpoliittiseksi pakinoitsijaksi”.¹³⁰

Sauren teoksessa *Maamme ensimmäiset naiset* Koivistoa käsittelevässä luvussa mainitaan, että Rouva Koiviston päiväkirja -pakinat olivat osin kirjoittajan oman identiteetin selvitystä.¹³¹ Teksteissä on havaittavissa itsereflektiota ja identiteetin tarkastelua: ”Mutta elämä on niin kummallista, että (päivä)kirjan kirjoittajakaan ei aina löydä omaa identiteettiään. Hän ei ole varma edes siitä, onko se hän joka kirjoittaa, vai onko se sittenkin joku toinen.”¹³² Viimeisellä lauseellaan Koivisto saattoi viitata humoristisesti siihen, että palstan kirjoittajan henkilöllisyys oli pysynyt niin kauan näennäisesti salassa. Toisaalta teksti on tulkittavissa siten, ettei Koivistolle ollut vielä täysin hahmottunut omakaan identiteetti ja paikka maailmassa. Koivistosta kertovissa lähde-teoksissa usein nostetaan esiin hänen omalaatuinen huumorintajunsa, jota kuvaillaan ”satakuntalaiseksi”¹³³. Tämä huumori nousee esiin myös pakinoissa. Toisinaan Koivistoa arvelutti kirjoittaa ronskimpia tekstejä ja mielipiteitä, jotka koskettivat hänen aviopuolisoaan. Joskus hän antoi tekstejensä Maunolle oikoluettavaksi, joka totesi, että palstan kirjoittaja saa itse päättää, mitä julkaisee ja mitä ei.¹³⁴

Tellervo Koivisto pääsi eduskuntaan vuonna 1972. Saman vuoden aikana hän ehti kirjoittaa vielä noin kymmenen pakinatekstiä, jonka jälkeen hän kesäkuussa lopetti palstan. Hän tunsu sen eduskuntaan valituksi tulemisen jälkeen välttämättömäksi. Pakinateksteistä huomaa vuosien saatossa Koiviston mielenkiinnon kohteiden muuttuneen. Siinä, missä 1968–1969 pakinat käsittelevät vahvasti kotirouvan roolia, oli vuodesta 1970 lähtien pakinoiden yleisempi aihe politiikka. Vuonna 1971 ei ilmestynyt enää yhtäkään yksin kotirouvan elämää käsittelevää tekstiä.¹³⁵ Vuoden 1972 pakinoista taas huomaa, että kirjoittaja on poliitikko – Koivisto esimerkiksi kertoo helmikuussa 1972

---

¹²⁹ Mattson 2017, 182.

¹³⁰ Malmberg 1991, 177.

¹³¹ Saure 1995, 209.

¹³² Suomen Kuvalehti 24.10.1969, 43. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 4.

¹³³ Tällä viitataan ilmeisesti ironiseen ja hieman pisteliääseen huumoriin. IS 2.1.2019, Heidi Vaalisto: Älykäs, hauska ja tarvittaessa pisteliäs – ystävät paljastavat, millainen oikeasti on 90 vuotta täyttävä rouva Koivisto.

¹³⁴ Mattson 2017, 191.

¹³⁵ Mattson 2017, 198.

ilmestyneessä pakinassaan eduskuntatyön aloittamisesta.¹³⁶ Palstalla käsiteltävät aiheet seurasivat Koiviston omaa elämää ja mielenkiinnon kohteita. Suomen Kuvalehti haastatteli Koivistoa syksyllä 1972 ja tiedusteli palstan lopettamisesta, johon Koivisto vastasi palstan olleen hänelle henkireikä kotirouva-aikana, mutta totesi, ettei saa enää teksteihin riittävästi henkeä, ellei ole johonkin todella tyytymätön.¹³⁷

Koivistojen lähipiirin on mainittu pitäneen pariskunnan suhdetta erityisen tasapainoisena, ja Tellervon merkitystä miehensä uralle hyvin tärkeänä.¹³⁸ Pariskuntaa pidettiin jo Koiviston pääministerikauden aikana omana käsitteenään. Tellervo Koivisto oli tyylikäs, näyttävä ja koulutettu kotirouva, joka teki omaa uraa pakinateksteillään ja myöhemmin politiikassa. Koivistot olivat aikanaan harvinainen näky, kun vaimolla oli parlamentaarinen ura takanaan, mutta miehellä ei. Onkin mielenkiintoista, että vaimonsa edistyksellisistä aatteista ja poliittisista toimista huolimatta Mauno Koiviston suhtautuminen sukupuolten tasa-arvoon oli konservatiivinen. Hän ajatteli yksiselitteisesti naisen paikan olevan kotona. Hän salli kuitenkin vaimonsa pakinapalstan ylläpidon, eduskuntavaalien ehdokkuuden ja lopulta kansanedustajuuden, koska nämä eivät rikkoneet sovinnasta järjestelmää, eivätkä uhanneet hänen omaa asemaansa perheen päänä ja elättäjänä.¹³⁹

---

¹³⁶ Suomen Kuvalehti 11.2.1972, 6. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 3.

¹³⁷ Vares & Siltala 2016, 264.

¹³⁸ Koivisto ym. 2003, 41.

¹³⁹ Mattson 2017, 164; Saure 1995, 196.

3 Suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun historia

3.1 Yhdistys 9

Suomalainen naisasialiike koki 1960-luvulla uudistumisen naisten lisääntyneen kouluttautumisen ja työssäkäynnin vuoksi.¹⁴⁰ 1960- ja 1970-lukuja leimasi vahvasti murrosaika useilla eri osa-alueilla, muun muassa kaupungistumisen ja Ruotsiin suuntautuneen muuttoliikkeen myötä.¹⁴¹ Samoihin aikoihin ihmisten kiinnostus poliittiseen vaikuttamiseen heräsi, ja syntyi useita uusia yhteiskunnallisia liikkeitä, joihin myös Yhdistys 9 kuului.¹⁴² Suomalaista sukupuoliroolikeskustelua tutkittaessa on olennaista huomioida Yhdistys 9:n merkitys keskustelulle ja sen kehitykselle. Tässä työssä yhdistyksen merkitys korostuu myös sen vuoksi, että Koivisto oli itse järjestön jäsen. Yhdistys ja siihen kuuluminen vaikuttivat hänen ajattelutapoihinsa, ja se näkyi myös hänen sukupuoliroolikeskustelua käsittelevissä pakinoissaan. Tämän vuoksi onkin olennaista hieman perehtyä yhdistyksen luonteeseen ja sen historiaan.

Kehitys kohti yhdistystä¹⁴³ alkoi vuonna 1965, kun Helsingin Vanhalla ylioppilastalolla järjestettiin noin viidenkymmenen hengen keskustelutilaisuus, jossa päätettiin perustaa Ryhmä 9. Tilaisuuden oli kutsunut koolle Kati Peltola. Ryhmän tehtäväksi nimettiin sukupuoliroolikeskustelun herättäminen ja samalla selvittää, olisiko tätä varten perustettava oma yhdistys. Ryhmässä oli yhdeksän jäsentä, sekä miehiä että naisia, erilaisista sosiaalisista taustoista. Ryhmän ja sen tavoitteiden esittelyksi järjestettiin lehdistötilaisuuksia, joihin kutsuttiin paljon eri tiedotusvälineiden edustajia. Ryhmäläiset pyrkivät myös yksitellen aikaansaamaan keskustelua julkisuudessa. Tässä onnistuttiin, ja ryhmä ja sen tavoitteet herättivät reaktioita moneen eri suuntaan. Yhdistys 9 perustettiin 13. helmikuuta 1966. Sen jäsenmäärä oli vuonna 1966 noin 250 henkeä, ja vuonna 1970

---

¹⁴⁰ Hagner & Försti 2012, 138.

¹⁴¹ Kurvinen 2013, 14.

¹⁴² Julkunen 1994, 187.

¹⁴³ Yhdistys 9:än kuuluneen Leila Räsänen mukaan sysäyksen liikkeen alkamiselle antoi 60-luvun opiskelijaliikkeeseen kuulunut naisjoukko, jota ei päästetty ravintolaan ilman miesseuraa. Tämä herätti heissä tarpeen pohtia naisen asemaa laajemmin. Räsänen 2002, 102. Myös Kati Mustola (2007, 21) mainitsee tämän toimineen ”välittömänä sysäyksenä” yhdistyksen perustamiselle. Tätä ei mainita kuitenkaan muissa tutkimuksissa käytetyissä lähteissä liikkeen syntytaustasta puhuttaessa.

jäseniä oli jo 774 (tosin jäsenluettelossa jäsenten nimiä oli vain 689). Yhdistys keräsikin uusia jäseniä ympärilleen koko olemassaolonsa ajan.¹⁴⁴

Miesten osuus Yhdistys 9:n jäsenistä oli noin 10 %.¹⁴⁵ Kaikki yhdistykseen kuuluneet miehet eivät kuitenkaan ilmeisesti jakaneet yhdistyksen oppeihin kuuluvaa emansipatorista naiskäsitystä tai eläneet sen mukaisesti. Tästä huolimatta Laura Saarenmaan mukaan miehet toimivat usein yhdistyksen puheenjohtajina, ja olivat julkisuudessa äänitorvina. Jallinojan mukaan taas Yhdistys 9:ssä vallitsi miesten ja naisten välillä tietynlainen ristiriidattomuus, jonka hän olettaa johtuneen miesten aktiivisuudesta järjestössä.¹⁴⁶

Yhdistystä perustettaessa tarkoituksiksi asetettiin sukupuoleen perustuvan roolijaon perinpohjainen tutkiminen ja muuttaminen. Sukupuolten välistä työnjakoa haluttiin oikeudenmukaisemmaksi, ja samalla tavoiteltiin sukupuoliroolien tutkimuksen edistymistä. Yhteiskuntaa haluttiin muuttaa, jotta roolijaot häviäisivät niillä elämän osalualueilla, joilla jakoa ei nähty enää tarpeelliseksi. Tavoitteena oli luoda yhteiskunta, jossa yksilö voi toteuttaa itseään sukupuolesta riippumatta. Konkreettisia tavoitteita yhdistykselle olivat päivähoidon kehittäminen, naisten ammattikoulutus ja työmarkkinoille sijoittuminen, samapalkkaisuusperiaate sukupuolten välille, yhtenevä kotitalous- ja perhekasvatus tytöille ja pojille sekä sukupuolielämää ohjaavien asenteiden ja kaksinaismoralismin poisto. Nämä tavoitteet ilmenivät myös Koiviston teksteissä, sillä hän kirjoitti roolikeskustelusta usein näiden tavoitteiden kautta. Yhdistys halusi luoda valtiolle toimikunnan, joka keskittyisi sukupuolirooleihin liittyviin ongelmiin. Yhdistys 9 oli ensimmäinen järjestö Suomessa, joka naisen yhteiskunnallisen aseman rinnalla kiinnitti huomiota miehen perinteiseen rooliin ja kyseenalaisti sen.¹⁴⁷ Hagner ja Försti ovat luonnehtineet Yhdistys 9:ää seuraavasti: ”Yhdistys 9 merkitsi naisasialiikkeen historiassa ideologista käännettä, jossa irtauduttiin sukupuolten erilaisuuteen ja kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään perustuvasta naiskäsityksestä”.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Jallinoja 1983, 123, 128, 293; Mickwitz 2008b, 28, 30.

¹⁴⁵ Jallinoja 1983, 123.

¹⁴⁶ Saarenmaa 2010, 279; Jallinoja 1983, 163. Jallinojan mukaan johtokuntien jäsenistä vuosina 1966–1970 miehiä oli 38 %, mikä oli suurempi kuin miesten osuus koko jäsenistöstä (28 %). Jallinoja 1983, 163.

¹⁴⁷ Mickwitz 2008b, 28–31.

¹⁴⁸ Hagner & Försti 2006, 140.

Yhdistys 9 toi esiin ajatuksen naisen ja miehen kolmesta roolista: perheenjäsenen, palkkatyöläisen ja yhteiskunnallisen osallistujan roolit.¹⁴⁹ Yhdistyksen ajatukset miesten sukupuolirooleista olivat poikkeuksellisia 1960-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Esimerkiksi isänpäivänä 1968 Yhdistys 9 teki julkilausuman, jonka nimi oli ”Mieskin on ihminen”, jossa kehoitettiin miehiä vapautumaan sukupuoliroolistaan. Yhdistys kannusti miehiä vaatimaan oikeutta olla lapsilleen yhtä läheinen vanhempi kuin lasten äiti. Kannanoton yhteydessä esitettiin ajatus isyyslomasta perhe-elämän tasa-arvon edistäjänä, joka herätti vastustusta ja tunnemyrskyjä yleisössä.¹⁵⁰ Miehen perherooli ja sen merkitys ovat myös yksi teemoista, joihin Koivisto otti vahvasti pakinoissaan kantaa. Holger Rotkirchin mukaan muut Yhdistys 9:n esittämät kannanotot eivät keränneet niin paljon negatiivista ja asiatonta kommentointia kuin ehdotus isän roolin lisäämisestä lapsen elämässä. Yhdistys ehdotti, että äitiyslomaa pidennettäisiin kuuteen kuukauteen, jonka vanhemmat voisivat jakaa puoliksi, jolloin äidin palatessa ensimmäisen kolmen kuukauden jälkeen työelämään, isä jäisi kotiin lapsen kanssa. Ehdotuksen saama vastaanotto Rotkirchin mukaan osoitti, kuinka vieraantuneina lapsensa hoitamisesta ja kasvattamisesta isejä pidettiin. Tämä myös näytti, kuinka syvälle iskostuneita yhteiskunnassa vallitsevat sukupuoliroolit olivat.¹⁵¹ Tätä vieraantumisteemaa myös Koivisto tuo esiin pohtiessaan miehen perheroolia.

Yhdistys 9:n jäsenet saivatkin osakseen paljon kritiikkiä, toisinaan jopa haukkumista. Radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa kannattavat saivat herkästi syntipukin leiman, ja heidän henkilökohtaisia motiivejaan sukupuoliroolitaistelulle koitettiin arvailla vihjailemalla esimerkiksi perheongelmien suuntaan. Roolitaistelijat saivat osakseen kärkeviä kysymyksiä ja tahallisia tai tahattomia väärinkäsityksiä (jotkut esimerkiksi ajattelivat rooliradikaalien riistävän ihmisiltä valinnanmahdollisuuden). Yleinen reaktio roolikeskustelulle oli ongelman olemassaolon kieltäminen väittämällä roolikeskustelua keksityksi.¹⁵² Yhdistyksen toiminnan aikaansaama vastustus miesten sukupuoliroolien muutoksen puolesta tukevat Liljeströmin väitteitä siitä, että sukupuoliroolien taustalla vaikuttava historiallinen ja moraalinen oikeutus estävät niiden kyseenalaistamisen.¹⁵³

---

¹⁴⁹ Koivunen 2004, 82.

¹⁵⁰ Mickwitz 2008b, 35–36.

¹⁵¹ Rotkirch 1968, 68–69.

¹⁵² Eskola 1968b, 31.

¹⁵³ Liljeström 1966, 14.

Nämä reaktiot ilmenevät myös toisinaan Suomen Kuvalehden sivuilla. Koivisto sai esimerkiksi runsaasti palautetta ottaessaan kantaa päivähoitokysymykseen, joka oli merkittävä osa sukupuoliroolikeskustelua¹⁵⁴.

Yhdistys käytti useita erilaisia vaikuttamiskeinoja. Suurimmaksi osaksi sen toiminta tapahtui erilaisissa pienissä ryhmissä, joihin liittyi jäsenten lisäksi ulkopuolisia asiantuntijoita. Jäsenet esiintyivät itse aktiivisesti julkisuudessa, niin lehdistössä, televisiossa kuin radiossakin. He laativat erilaisia kyselyjä, ehdotuksia ja vastineita julkaistavaksi ja osallistuivat joidenkin aikakauslehtien erikoisnumeroiden toimittamiseen. Työryhmien raportteja julkaistiin usein lehdissä.¹⁵⁵ Tellervo Koivisto toteaa 90-vuotishaastattelussaan Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä, ettei muista yhtäkään Yhdistys 9:n ajamaa asiakokonaisuutta, joka ei olisi jollain tasolla lopulta toteutunut.¹⁵⁶

Yhdistyksen yhdeksi konkreettiseksi saavutukseksi voidaan lukea Suomessa syntynyt kunnollinen keskustelu sukupuoliroolien ongelmista, jolta viranomaiset eivät voineet enää ummistaa silmiään. Perustamisen myötä konkreettiseksi tavoitteeksi asetettu valtion tasa-arvoasian neuvottelukunta (TANE) toteutui Rafael Paasion hallituksen aikana. Merkittäväksi saavutukseksi voidaan katsoa myös se, että ulkoasiainministeriö pyysi yhdistykseltä lausuntoa YK:n pääsihteerin kyselyyn, jolla pyrittiin selvittämään naisten nykyistä osuutta valtion taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessä. Suomen hallituksen virallinen vastaus YK:lle rakentui suurella määrällä yhdistyksen lausunnolle.¹⁵⁷ Yhdistyksen saavutuksena voidaan pitää myös sukupuolirooli-termin omaksumista osaksi yhteiskunnallista keskustelua.¹⁵⁸ Koivisto ei itse tuo Yhdistys 9:ää kovinkaan suoraan esiin pakinoissaan, eikä kirjoita esimerkiksi yhdistyksen toiminnasta. Toisaalta hänen roolikeskusteluaan käsittelevät pakinansa voidaan ajatella osaksi sukupuoliroolitaistelua ja Yhdistys 9:n toimintaa, vaikka tekstit julkaistiinkin hänen omalla nimellään. Pakinat kuitenkin ilmensivät yhdistyksen kantaa moniin yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

---

¹⁵⁴ Aiheesta enemmän luvussa 7.

¹⁵⁵ Rotkirch 1968, 66–67, 69–70.

¹⁵⁶ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 37.

¹⁵⁷ Rotkirch 1968, 70–72.

¹⁵⁸ Aalto 2012, 102.

1970-luvulle tultaessa Yhdistys 9:n jäsenistö alkoi nähdä todellisen vaikuttamisen kanaviksi poliittiset puolueet.¹⁵⁹ Lopullisesti yhdistys päätti toimintansa vuonna 1970. Toiminnan päättymistä perusteltiin sillä, että yhdistyksen päätavoite eli keskustelun herättäminen oli jo saavutettu, ja jatkossa oli hyödyllisempää siirtyä sellaisiin elimiin, joissa päätöksiä todella tehtiin, kuten puolueisiin.¹⁶⁰

3.2 Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa

Koska Koivisto osallistui pakinoillaan sukupuoliroolikeskusteluun, on tärkeää pohtia, millaista roolikeskustelu Suomessa tutkimusaikana oli. Sukupuoliroolikeskustelu alkoi Suomessa verrattain myöhään, 1960-luvun puolivälissä, kun taas esimerkiksi Ruotsissa keskustelu käynnistyi jo edellisen vuosikymmenen lopulla.¹⁶¹ Toisaalta roolikeskustelu alkoi Suomessa muutamaa vuotta ennen kansainvälinen toisen aallon feminismin käynnistymistä.¹⁶² Ensimmäisen kerran roolikysymys nousi näkyvästi esiin Margaretha Mickwitzin artikkelissa *Nya Pressen*issä elokuussa 1965¹⁶³. Tämän myötä Haavio-Mannilan mukaan sukupuoliroolikeskustelu lähti liikkeelle joukkoviestintävälineissä sekä pienryhmissä.¹⁶⁴ Saarenmaan mukaan sukupuoliroolikeskustelun saapumisajankohtaa on myöhemmin perusteltu sillä, että aihetta käsittelevää kirjallisuutta alkoi näihin aikoihin ilmestyä suomeksi.¹⁶⁵ Suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun reunaehtoina oli Yhdistys 9:n tasa-arvoideologiaan nojautuva rooliajattelu sekä liikkeiden, naisyhdistysten ja -järjestöjen keskinäiset eronteot.¹⁶⁶ Vuonna 1965 suomalainen sukupuoliroolikeskustelu käsitti useita tiedotusvälineitä: päivä- ja naistenlehtiä, ylioppilas- ja teinilehtiä sekä *Parnasson*¹⁶⁷. Erityisesti pakinoitsijat ja pilapiirtäjät olivat kiinnostuneita aiheesta ja käyttivät sitä inspiraationa töissään.¹⁶⁸

---

¹⁵⁹ Saarenmaa 2010, 292.

¹⁶⁰ Hagner & Försti 2006, 142.

¹⁶¹ Eskola 1968b, 11.

¹⁶² Bergman 2002, 134.

¹⁶³ Kurvinen 2013, 15.

¹⁶⁴ Haavio-Mannila 1968, 195.

¹⁶⁵ Saarenmaa 2010, 230.

¹⁶⁶ Saarenmaa 2010, 282.

¹⁶⁷ Parnasso toi roolikeskustelun erityisesti intellektuellien keskuuteen Marja-Leena Mikkolan naiskirjailijajutulla. Eskola 1968b, 29.

¹⁶⁸ Eskola 1968b, 29.

1960-luvun alussa sukupuoliroolikeskustelu koettiin suomalaisessa lehdistössä lähes tabumaiseksi aiheeksi.¹⁶⁹ Eskolan mukaan Suomessa vasemmistolehdet olivat jatkuvasti konkreettisesti sukupuoliroolikeskustelun takana, mutta eivät osallistuneet varsinaiseen ideadebattiin, jota käytiin pääasiassa porvarillisissa lehdissä. Ideadebatissa aktiivisimpia lehtiä olivat ruotsinkieliset lehdet, suomenkielisistä aktiivisin oli Uusi Suomi. Tämän vuoksi työväestön oli vaikeaa aluksi seurata roolikeskustelua, koska sitä ei käyty heidän seuraamissaan lehdissä.¹⁷⁰ Liljeströmin mukaan roolikeskustelulle oli haitallista, että työväenliike oli paljon tietoisempi luokkajaon seurauksista ja jätti kiinnittämättä huomiota sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja sen ongelmiin.¹⁷¹ Haavio-Mannilan vuoden 1968 tutkimuksessa todetaan, että sukupuoliroolikeskustelua seurattiin 60-luvulla kiinteämmin kaupungissa kuin maaseudulla. Naisista ansiotyössä käyvät seurasivat roolikeskustelua kiinteämmin kuin kotirouvat, ja sama asetelma koski myös heidän puolisoitaan. Haavio-Mannilan mukaan miehet olivat yleisemmin enemmän naisten ansiotyötä vastaan, kun taas naiset halusivat vähentää sukupuolten välistä etäisyyttä. Haavio-Mannilan tutkimustaan varten tekemät haastattelut on tehty suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun alkuvuosina, keväällä ja kesällä 1966, joten on mahdollista, että ihmisten kiinnostus ja asenteet muuttuivat, mitä pidempään roolikeskustelua käytiin.¹⁷²

Roolikeskustelun alkuvuosina miehen ja isän asemasta ei kiistelty sanomalehdissä, vaikka aihe oli tärkeä Yhdistys 9:lle. Miehet osallistuivat roolikeskusteluun naisia vähemmän lehtien palstoilla. Lehtien kirjoituksia tuntuivat värittävän tunnepohjaisuus ja omien kokemusten pohjalta kirjoittaminen. Miehen osuudesta puhuminen ei villinnyt lehdistössä roolikeskustelun alkuvuosina samalla tavalla kuin kotirouvainstituutiosta puhuminen, naisten työelämään osallistumisen merkittävyyden painotus, seksuaalielämän tasavertaisuudesta käydyt puheenvuorot tai perheen aseman horjuttaminen. Naiset tunsivat erityisesti uhkaa kotiäidin aseman puolesta. Jotkut miehet pelkäsivät oman asemansa kärsivän tai että esimerkiksi naisista tulee sukupolettomia tai

---

¹⁶⁹ Eskola 2008, 66, 68.

¹⁷⁰ Eskola 1968b, 15–16. On olennaista huomioda, että Eskolan havainnot on tehty suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun alkuvuosina.

¹⁷¹ Eskola 1968b, 31.

¹⁷² Haavio-Mannila 1968, 195–197, 202, 260.

nainen riistäytyisi miehen hallinnasta.¹⁷³ Eskolan mukaan lehtikirjoittelun perusteella ainoastaan naiset, erityisesti kotirouvat, kokivat sukupuoliroolikeskustelun ja roolien purkamisen itsellensä uhkana. Roolikeskusteluun kielteisesti suhtautuvat näkivät, että naisten joukosta oli noussut tietoinen ryhmä, joka uhkasi naissukupuolen asemaa. Dahlströmin esittämä ajatus roolitaistelusta naisen ansio- ja perheroolien välillä toteutui ainakin jossain määrin myös Suomessa. Jos tarkasteli roolikeskustelua vieroksuvia laadullisesti, oli Eskolan mukaan huomattavissa, että miesten puheenvuorot olivat naisia kärjekkäämpiä.¹⁷⁴

Laura Saarenmaa on väitöskirjassaan todennut, että aiemmassa tutkimuksessa Yhdistys 9:n osuutta sukupuoliroolikeskusteluun on korostettu liikaa, ja keskustelun muut ilmenemismuodot on unohdettu. Sukupuoliroolikeskustelun vaiheita on kuvattu yksittäisten liikkeiden ja yhdistysten näkökulmasta – etualalla on ollut niiden ääni, jotka olivat toiminnassa aktiivisia. Sukupuoliroolikeskustelua käytiin kuitenkin laajemmalla areenalla kuin ainoastaan Yhdistys 9:n vaikutuspiirissä. Esimerkiksi aikakauslehdet tarjosivat 1960-luvun lopulla oivallisen keskustelualueen sekä miehille että naisille poliittisesta suuntautumisesta riippumatta. Saarenmaan mukaan sukupuoliroolikeskustelun kielteiset kannat saivat alusta asti lehdissä tilaa ja näkyvyyttä. Termit yhteiskunnallistuminen ja politisoituminen eivät kuvaa riittävästi sukupuoliroolikeskustelujen tuomaa yleisen keskusteluilmapiirin muutosta. Esimerkkinä erilaisista ilmenemismuodoista voidaan mainita mainonnan kritisointi 1960- ja 1970-lukujen taitteessa.¹⁷⁵

Puoluetoiminta toi osansa roolikeskusteluun. Puolueohjelmat olivat joko perhekeskeisiä, naisyksilön kannalta ongelmaa käsitteleviä tai sukupuoliroolien poistajia. Useat puolueet olivat maltillisella linjalla, jossa tuotiin esiin naisen perhe- ja ansioroolit. Porvarilliset puolueet sekä Suomen Maaseudun Puolue olivat ohjelmassaan maltillisia roolikeskustelijoita, mutta perhekeskeisiä ja perheen merkitystä korostavia. Nupponen mainitsee SMP:n ja kokoomuksen tavoitteiden muistuttavan konservatiivista sukupuolirooli-ideologiaa. Suurin osa vasemmistopuolueista ajoi maltillisesti yksilön

---

¹⁷³ Eskola 1968b, 22, 24–25, 30.

¹⁷⁴ Eskola 1968b, 25–27.

¹⁷⁵ Saarenmaa 2010, 230, 233, 236.

oikeuksia ja naisasiaa. Suomen Kansan Demokraattinen Liitto oli ainut puolue, joka noudatti radikaalia ideologiaa, pyrkiessään miehen vapautteen valita kotiin jäämisen ja ansiotyön välillä. Kaikki puolueet vaativat Nupponen mukaan parannusta naisen asemaan, mutta eivät korostaneet sukupuolten välisen tasa-arvoisuuden periaatetta.¹⁷⁶ Näin ollen mikään puolue ei varsinaisesti sitoutunut Yhdistys 9:n tekemään sukupuoliroolityöhön. Koivisto ei pakinoissaan kirjoita sukupuoliroolikeskustelusta suoraan puoluepoliittisesti näkökulmasta, mutta oletettavasti hänen mielipiteisiinsä vaikuttivat hänen oma puoluekantansa. Muita puolueita hän ei suoraan syyttänyt esimerkiksi konservatiivisen sukupuolirooli-ideologian noudattamisesta.

Julkusen mukaan sukupuolten samanlaisuudesta kumpuava tasa-arvoideologia mielletään vasemmiston linjaksi. Ideologiaan kuului ajatus sukupuolten samoista mahdollisuuksista elämän eri osa-alueilla. Oikeistolla ei ollut 1960–1970-luvulla tälle varsinaista vastastrategiaa. Ilmiölle on haettavissa historiasta ymmärrettävä selitys. Suomessa naiskuva oli 1960- ja 1970-lukujen murroksessa muotoutunut kaksijakoiseksi, jossa moderni nainen määrittyi työssä käynnin ja taloudellisen itsenäisyyden kautta, kun taas traditionaalista naista tarkasteltiin kotiäitiyden ja taloudellisen riippuvuuden kautta. Sosialismi on teoreettisesti pitänyt palkkatyötä naisten vapautumisen välineenä, mutta sosialidemokratian kuilu tähän oppiin kasvoi koko 1900-luvun ajan. Tämän vuoksi sosialidemokraattinen käytäntö Suomessa painottui uudenlaisen kotitalousideologian suuntaan: työläisille pyrittiin turvaamaan kunniallinen perhe-elämä ja äitiyden mahdollisuus.¹⁷⁷ Huomioiden Koiviston puoluetustan sosialidemokraattina onkin tässä kontekstissa loogista, että hän kirjoitti naisen oikeudesta kahteen sukupuolirooliin.

---

¹⁷⁶ Nupponen 1968, 45–46.

¹⁷⁷ Julkunen 1994, 183, 189–190.

4 Naisen sukupuoliroolit Rouva Koiviston päiväkirjassa

4.1 Naisen perherooli

Suomalaisen roolikeskustelun ensimmäisenä temaattisena juonteena voidaan pitää kotirouvan roolin kyseenalaistusta.¹⁷⁸ Tämä temaattinen juonne on havaittavissa Koiviston pakinoista, sillä hän käsitteli pakinoissaan paljon kotirouvana olemista ja siihen liittyviä tuntemuksia, koska aihe oli hänelle ajankohtainen ja läheinen. Hän on myöhemmin myöntänyt suoraan, ettei viihtynyt kotirouvana.¹⁷⁹ Jo toisessa itse kirjoittamassaan pakinassa Koivisto kirjoitti seuraavasti:

Tässä jonain iltana, kun podin jälleen ”vain kotirouva” -tautia, sanoin Maunolle, että oikeastaan voisin kutsua itseäni tiedotussihteeriksi, kun kerran päivittäin joudun sellaista työtä tekemään muodossa taikka toisessa.¹⁸⁰

Lainauksessa Koivisto kirjoitti siitä, millä tavalla aviomiehen työ pääministerinä vaikuttaa hänen elämäänsä. Hän nosti esiin mielenkiintoisen kysymyksen siitä, onko hän pääministerin vaimona miehensä epävirallinen ja ilmainen sihteeri. Sanonnalla ”vain kotirouva” -tauti on helppo ymmärtää, että kotirouvana eläminen oli vaivannut Koivistoa jo pidempään. Tiedotussihteeriksi kutsuminen viittaa siihen, että Koivisto kaipasi lisää sisältöä elämälleen, jotain muutakin nimitystä ja roolia kuin ”ministerin vaimo” tai ”kotirouva”, jotka ulkopuolelta asetettiin määrittelemään hänen identiteettiään. Tämä voi myös juontaa juurensa siihen, että naisen puhuttelu suhteessa mieheen oli ollut yleinen puheenaihe jo useiden vuosikymmenien ajan. Koivisto on kertonut, että tunsii 1960-luvulla vanhan perinteen laittavan häntä ja muita naisia muottiin ja osoittavan, mitä tiettyssä asemassa olevana pitää tehdä tai mitä ei saa tehdä. Juuri tätä asetelmaa hän halusi pakinoissaan rikkoa, purkaa sääntöjä, joilla ei hänen mielestään ollut todellista merkitystä.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ Saarenmaa 2010, 252.

¹⁷⁹ Vitikka & Kuusela 1988, 50.

¹⁸⁰ Suomen Kuvalehti 18.10.1968 42. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 7.

¹⁸¹ Vitikka & Kuusela 1988, 48.

On aiheellista esittää kysymys, miksi Koivisto ei hakeutunut työelämään lapsensa kasvaessa, vaan jäi edelleen kotiin. Koiviston elämäkerrassa todetaan, että muutos kotirouvasta työssäkäyväksi pelotti häntä liikaa. Hän ajatteli, että yksinhuoltajat ja naimattomat naiset tarvitsevat työpaikkaa enemmän kuin hän.¹⁸² Koivisto on todennut myöhemmin, että vaikka häneltä löytyivät ekonomin paperit, häneltä puuttui pätevyys – hän ei löytänyt itsellensä sopivaa työtä. Koska hänen miehensä oli pankinjohtaja, eivät myöskään taloudelliset seikat ajaneet häntä työelämään.¹⁸³ Ansiotyössä käyvät naiset herättivät jopa vihaa joissakin piireissä, joten Tellervon työssäkäynti olisi saattanut olla vahingollista Maunon uralle.¹⁸⁴ Koivisto on sanonut luopuneensa urastaan ”omaa nynnnyttään”.¹⁸⁵ Tämä vaivasi häntä 1960-luvulla¹⁸⁶, ja sen vuoksi naisen koti- ja ansioroolien käsittely ovatkin pakinoissa merkittävässä osassa.

Niin sanottu kotirouvakultti eli kansallisella tasolla kulta-aikaansa toista maailmansotaa edeltäneinä ja sitä seuranneina vuosikymmeninä. Suomessa kotiäitiys ei kuitenkaan ole koskaan ollut yhtä yleistä kuin muualla maailmassa Suomen taloudellisen kehityksen vuoksi, eikä mies perheen elättäjänä –malli saanut niin suurta yhteiskunnallista merkitystä kuin monissa muissa maissa. Naisten työssäkäynti ei kuitenkaan ollut tuolloin tavoiteltavaa tai ylpeyden aihe, vaan köyhyyden aiheuttama välttämättömyys. Äitien ansiotyö nähtiin enemmänkin sosiaalisena ongelmana kuin vapautumisen väylänä. 1950- ja 1960-lukujen taitteessa sosiaalipoliitikot pohtivat, miten äitien jäämistä kotiin voitaisiin edistää.¹⁸⁷

Elämä kotirouvana alkoi naimisiin menon tai lapsen saannin myötä. Kotirouvaksi tulo merkitsi sitoutumista avioliiton lisäksi nuhteettomaan käytökseen. Kotirouvaksi päädyttiin joko omana valintana tai pakon sanelemana. Jotkut kokivat kotirouvana olemisen hyvänä vaihtoehtona, naisen työskennellessä itsenäisesti, ollen itse työnsä johtaja. Osa koki kotirouvan olevan myös ammatti. Jotkut naiset kokivat kotirouvaksi jäämisen uhrautumisenä, koska se edellytti naisen työskentelyä muita ihmisiä varten.

---

¹⁸² Mattson 2017, 160–161.

¹⁸³ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 36.

¹⁸⁴ Mattson 2017, 164.

¹⁸⁵ Haavio-Mannila 1994, 24.

¹⁸⁶ Haavio-Mannila 1994, 24.

¹⁸⁷ Julkunen 1990, 20; Pfau-Effinger 2004, 385.

Avioliitolla oli kotirouville ristiriitainen vaikutus: se toi ammatin kotirouvana ja taloudellisen turvan, mutta samalla taloudellisen riippuvuuden miehestä.¹⁸⁸ Koiviston kotiin jäämisen voidaan katsoa olleen oma valinta, vaikkakin hän itse katsoi sen olleen sattumien summa¹⁸⁹.

Koivisto jatkoi kotirouva-teemasta kirjoittamista vuoden 1968 joulukuussa:

Valittelin kokopäiväperheenäitien yhä ahdistetumpaa asemaa. Työ kotona on tosin helpottunut, mutta ulkopuolinen paine kasvaa. Mielipiteenmuokkaajat, toimittajat lehdistössä ja muissa tiedotusvälineissä eivät ole objektiivisia, koska he luonnollisesti katselevat asioita ansioäidin silmin. Viime päivinä me kokopäivä-äidit olemme kuitenkin saaneet odottamatonta tukea Isolta naapurilta. (Ei liity millään tavalla pääministerin lomamatkaan.) Neuvostoliitossa on alettu julkaista kirjoituksia, joissa vastoin aikaisempaa käytäntöä suositellaan äitien kotiin jäämistä ja ehdotetaan äidinpalkkajärjestelmään siirtymistä.¹⁹⁰

On mielenkiintoista, että Koivisto käytti itsestään sekä kotirouva että kokopäivä-äiti nimityksiä sekaisin. Toki on mahdollista, että hän itse ajatteli niitä osittain synonyymeina, mutta pääosin hän nimitti itseään pakinoissaan ennemmin kotirouvaksi kuin kotiäidiksi.¹⁹¹ Tämän vuoksi tässä luvussa käytetään nimitystä kotirouva synonyymina naisen perheroolille. Yllä oleva vuoden 1968 joulukuun teksti oli aiemmista pakinoista poikkeava. Tästä tekstistä huomaa, että Koiviston kirjoitus oli alkanut muovautua pakinamaisempaan suuntaan, ja hän toi huumoria esiin viittaamalla pääministerin ja Neuvostoliiton välisiin suhteisiin. Satiirille tyypillisesti huumorin alla piili vakavampi sanoma¹⁹² kotiäidin kokemista yhteiskunnan ja median aiheuttamista paineista.

---

¹⁸⁸ Marander-Eklund 2014, 190–192, 194.

¹⁸⁹ Mattson 2017, 167.

¹⁹⁰ Suomen Kuvalehti 13.12.1968, 50. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 3.

¹⁹¹ Tämä voi johtua myös siitä, että perheen tytär on ollut pakinoiden kirjoitusaikana jo kouluikäinen, eikä ollut enää jatkuvasti Koiviston seurassa päivisin.

¹⁹² Kivistö 2007, 15.

Kun eräänä päivänä kello kolme iltapäivällä pysähdyin miettimään tekemääni päivätyötä, päädyin toteamukseen: naisen paikka ei ole kotona. Kotityö on yksitoikkoista ja vähän henkisiä virikkeitä tarjoavaa. Olin nimittäin kello yhdeksän ja viidentoista välillä pessyt astioita, ikkunoita ja vaatteita sekä lausunut ääneen vain seuraavat sanat: “Koeta nyt jouduttaa ratkaisuasi” (koiralle puistossa) “Päivää, kurja ilma” (talonmiehelle rapussa) “Kaksi maitoa, hiivaleipä ja kerमतetra”, “kiitos”, “olkaa hyvä” (maitokaupassa).¹⁹³

Tässä vuoden 1969 helmikuussa kirjoitetussa tekstissä syvennyttiin kotirouvan arkipäivään sekä roolikeskusteluun. Koivisto kirjoitti suorittaneensa lyhyen kyselytutkimuksen naimisissa olevan farmaseutin, naimattoman hammaslääkärin ja lentoemännän kesken ja tiedustelleensa näiltä, mitä he olivat tehneet ja mistä keskustelleet päivän aikana. Kyselynsä pohjalta Koivisto kirjoitti, ettei hänen väitteensä kotityön yksitoikkoisuudesta ja ikävyydestä verrattuna ansiotyöhön pidä täysin paikkaansa kaikissa olosuhteissa – hänen ”tutkimissaan” tapauksissa koti- ja ansiotyö korreloivat positiivisesti. Hän päätti pakinansa toteamukseen: ”seura tekee kaltaisekseen”¹⁹⁴ – viitaten tällä mahdollisesti myös itseensä ja omaan tilanteeseensa.

1960-luvun mittaan, Assin kasvaessa, Koiviston elämänpiiri supistui. Koivistot eivät saaneet toista lasta, ja Tellervo tunsu syyllisyyttä kotirouvana olemisesta, kun hoidettavana oli vain pieni perhe. Hän koki elävänsä elämäänsä miehensä kautta. Masennus tuli myös hänelle tutuksi tuona aikana.¹⁹⁵ On ymmärrettävää, että Koivisto saattoi tylsistyä kotirouvana ollessaan, sillä ennen lapsen syntymää hän oli hankkinut itsellensä korkeakoulutuksen sekä ollut jonkin aikaa työelämässä. Osasyys Koiviston tuntemalle tylsyydelle saattoi piillä siinä, että hän kaipasi sosiaalisia kontakteja ja keskusteluseuraa. Koiviston elinpiiri oli vahvasti sidottuna hänen miehensä elinpiiriin¹⁹⁶, osin tämän edustustehtävien vuoksi. Tämä oli Liljeströmin mukaan tyypillistä 1960-luvulla; naisen kontaktipiiri oli yleisesti niukempi kuin miehillä, sillä naiset olivat tiukemmin kotiin sidotumpia ja yhteiskunnassa valvotumpia.¹⁹⁷ Jotkut ihmiset pitivätkin

¹⁹³ Suomen Kuvalehti 14.2.1969, 7. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 5.

¹⁹⁴ Suomen Kuvalehti 14.2.1969, 7. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 5.

¹⁹⁵ Mattson 2017, 147–148.

¹⁹⁶ Mattson 2017, 147.

¹⁹⁷ Liljeström 1966, 22.

kotiäitiyyttä yksitoikkoisena ja tylsänä vaihtoehtona, joka aiheutti naisten sosiaalista eristäytymistä.¹⁹⁸ On kuitenkin huomioitava, että kotirouvan elämän tylsyyden alleviivaus saattoi olla Koivistolle tekstillinen tyylikeino ja tapa vahvistaa tekstinsä sanomaa kotirouvan asemasta. Koivisto on maininnut hyödyntäneensä kirjoituksissaan esimerkiksi Betty Friedanin *Naisellisuuden harhat* -teosta (ilmestynyt suomeksi vuonna 1967), jossa tuodaan esiin kotirouvan elämän virikkeettömyys ja tietynlainen tyhjiys.¹⁹⁹

Missä tahansa olisit ja mitä tahansa tekisit, olisit vain tohtori Männistön mies tai Männistön lasten isä. Etköhän vähitellen tuntisi olevasi kuin vanki 346. Eikö sinusta alkaisi tuntua, että jokaisen ihmisen pitäisi saada olla “mää itte”, joku jolla on oma elämä, omat ystävät ja työ, jolla on merkitystä ja jota arvostetaan. Kotirouvaa arvostavat vain mainostajat, jotka kauppaavat pesuaineita ja talouskoneita ja käsivoiteita.²⁰⁰

Yllä oleva lainaus on Rouva Koiviston päiväkirjasta maaliskuulta 1969. Tässä pakinassa oli ajatusleikki siitä, millaista olisi, jos mies ja nainen vaihtaisivat rooleja: nainen olisi urallaan menestynyt ja perheen elättäjä, mies olisi kotona vastaamassa perheestä ja kasvatuksesta. Teksti oli kannanotto kotirouvan asemaan ja heidän nauttimansa arvostuksen vähyyteen. Pakinasta huokuu kyllästyneisyys siitä, miten naista ja hänen asemaansa tarkasteltiin miehen ammatin tai tittelin kautta. Tämän vuoksi pakinoiden jälkeen alkanut Koiviston kansanedustajakausi oli hänelle tärkeää ja merkittävää aikaa. Eduskunnassa hän pääsi elämään itsenäistä elämää ja sai uusia ystäviä muuten kuin miehensä kautta²⁰¹. Tekstistä huomaa Friedanin vaikutuksen Koiviston kirjoituksiin. Friedan kertoi kirjassaan naisesta, joka on sanonut: ”Vaikeus on siinä, että olen aina joko lasteni äiti tai kirkkoherran rouva, mutta en koskaan oma itseni”²⁰². Näen pakinan Koiviston henkilökohtaisena identiteetin pohdintana, sillä pääministerin vaimona häntä käsiteltiin usein miehensä kautta – olihan toimituskin nimennyt pakinapalstan *rouva Koiviston* päiväkirjaksi.

---

¹⁹⁸ Edvinsson & Nordlund Edvinsson 2017, 176.

¹⁹⁹ Ks. esim. Friedan 1967, 15–16; Mattson 2017, 154.

²⁰⁰ Suomen Kuvalehti 7.3.1969, 10. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 4.

²⁰¹ Vitikka & Kuusela 1988, 64.

²⁰² Friedan 1967, 21.

Työssäkäyvillä naisilla on vaikeuksia edetä virkaurallaan. Meillä kotirouvilla ei näitä vaikeuksia ole, koska sellainen käsite kuin kotirouvanvirassa kohoaminen on aivan tuntematon. Meidän arvomme on aina sama olimmepa miten tarmokkaita ja viisaita tahansa. Ja älykkäitä meidän toki pitäisi olla pystyäksemme ottamaan kantaa ja tekemään elintärkeitä ratkaisuja.²⁰³

Taitaa tuo päättämättömyys ja aloitekyvyttömyys kuulua kotirouvan ammattitaitoihin. Sitä tulee olla nyhjötettyä kotona tai mentyä vain sinne minne aviomies taluttaa.²⁰⁴

Molemmat lainaukset ovat vuodelta 1969, ensimmäinen toukokuulta, alempi heinäkuulta. Etenkin alempi lainaus on kannanotto kotirouvan asemasta ja sen tuottamasta tylsyydestä ja virikkeettömyydestä, mihin kotona nyhjöttämisellä selkeästi viitataan. Toteamus siitä, että nainen kulkee sinne, minne aviomies menee, on ymmärrettävä: 1960-luvulla naiset eivät päässeet esimerkiksi ravintoloihin ilman miesseuraa, sillä sitä pidettiin siveellisyysriskinä.²⁰⁵ Molemmissa lainauksissa ilmenee myös Koiviston itseironinen kirjoitustyyli hänen käsitellessään sukupuolirooleja, erityisesti naisen roolia kotirouvana.

Opettajan rooli, äidin rooli, vaimon rooli, nuorisonohjaajan rooli, ihmisen rooli. Samasta ihmisestä saattaa tulla esiin erilaisia keskenään ristiriitaisiltakin vaikuttavia piirteitä. Sopuisa opettaja voi olla suvaitsematon perheenemäntä, innostava nuorisonohjaaja, masentava opettaja. On oikeastaan kummallista, että saatamme kuvata jotakin henkilöä sanomalla "iloinen vaaleaverikkö" tai "mukava kaveri" ja vielä kummallisempaa on, että tyydymme meistä itsestämme muutamalla sanalla tehtyyn luonnekuvaukseen. [- -] Lehtien luonnekuvaukset julkisuuden rouvista ovat hyväntahtoisen imeliä [- -]. Sitä vastoin ei koskaan mainita, että rouvalla olisi huumorintajua eikä keskustelu saa sellaista käännettä, josta ilmenisi, että haastateltava on edes itseironinen. [- -] Miksi ihmeessä poliitikon vaimon pitäisi olla

---

²⁰³ Suomen Kuvalehti 2.5.1969, 18. Tellervo Koivisto: "Rouva Koiviston päiväkirja", 4.

²⁰⁴ Suomen Kuvalehti 25.7.1969, 30. Tellervo Koivisto: "Rouva Koiviston päiväkirja", 5.

²⁰⁵ Eskola 2008, 66. Naisten ravintoloissa käynti ilman miesseuraa tuli mahdolliseksi vuonna 1967, kun Alko lupasi, ettei anniskelupaikan luokitus laskisi, vaikka alkoholitarkastaja näkisi yksinäisiä naisia pöydissä. Mustola 2007, 21.

edustava? Miksi samaa ei sitten vaadita menestyvien naisten miehiltä? Heistä ei koskaan kirjoiteta mitään.²⁰⁶

Tammikuussa 1970 Koivisto lähestyi roolikeskustelua mielenkiintoisesta näkökulmasta pohtimalla ihmisen elämässä olevia rooleja, joita on muitakin kuin sukupuoliroolit. Hän jatkoi roolipohdintaa vapaasti lainaten ruotsinkielisessä lehdessä julkaistua pakinaa ”Rouvaparati”²⁰⁷. Lainatun pakinan kirjoittajan teksti vaikuttaa osuvalta Koiviston omiin mietteisiin siitä, millaiset paineet poliitikon rouvalla on edustavuudesta ja miten vääristyneeksi hän koki sen kuvan, jollaisena media häntä kuvaili. Koivisto on myöhemmin todennut, että häntä on julkisuudessa käsitelty liian positiivisessa valossa, eikä henkilöhaastatteluihin ole tuotu esiin mitään negatiivista tai poikkeusolua.²⁰⁸ Pakinasta välittyy tarve tulla kohdatuksi ja huomatuksi omana itsenään, niin hyvine kuin huonoine puolineen, eikä jatkuvasti silotellussa poliitikon vaimon roolissa. Koivisto osoittaa myös olennaisen huomion miehen roolista; jos roolit ovat toisin päin, eivät menestyneiden naisten miehet joudu samalla tavalla suurennuslasin alle.

Koiviston ote sukupuoliroolikeskusteluun oli pakinoissa toisinaan erittäin satiirillinen. Satiirilla katsotaan olevan neljä elementtiä: aggressio, nauru, leikki ja tuomio, jotka kaikki tulivat esiin Koiviston pakinoissa. Pakinoista huomaa, että osa on kirjoitettu selkeästi pilke silmäkulmassa, humoristisella otteella, mikä on tyypillistä satiirille kirjallisuuden lajina. Satiirissa halutaan esittää kritiikkiä naurua herättäen, koomisin keinoin, joskus tekemällä satiirin kohteesta suorastaan naurettava.²⁰⁹ Tekstin tietynlainen yliampuus myös selventää pakinaa tekstilajina lukijalle ja auttaa ymmärtämään, ettei tekstiä tule ottaa täytenä faktana. Tämä tuo hyvin esiin pakinan luonteen tekstilajina: vaikeita, yhteiskunnallisia aiheita käsitellään usein huumorin ja ironian keinoin, kuten alla olevissa lainauksissa, joista syntyy vaikutelma roolikeskustelusta nykypäivän huvittavana ilmiönä:

---

²⁰⁶ Suomen Kuvalehti 23.1.1970, 4. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 50.

²⁰⁷ Koivisto ei mainitse pakinassa tarkempaa lähdettä pakinalleen, vaan saaneensa sen lehtileikkeenä tuntemattomalta ystävältä. Suomen Kuvalehti 23.1.1970, 4. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 50.

²⁰⁸ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Tellervon valinta”, 33.

²⁰⁹ Kivistö 2007, 9-10.

[- -] Se sanoi, että sä olet puhunut jostakin äitien romuttamisesta etkä tykkää, että äitejä kehutaan jonain määrättynä päivänä. [- -] Olinhan minä joskus puhunut äitimyytin romuttamisesta, niinhän tekevät kaikki nykyaikaiset naiset.²¹⁰

Enhän minä välitä. Soittaja oli yhdistys yhdeksäläinen niin kuin minäkin ja väitetään, että näissä perheissä jäävät jotkut työt tekemättä kun molemmat ovat tasa-arvoisia.²¹¹

Rouva Koiviston päiväkirjoissa on havaittavissa kotirouva-teeman käsittelyssä mielenkiintoinen kehityskulku. Kotirouvan asemaa käsiteltiin vuosien 1968 ja erityisesti 1969 pakinoissa, mutta sen jälkeen tema jäi taka-alalle. Tämän jälkeen Koivisto ei nostanut sitä suoraan kirjoituksensa pääteemaksi, vaan keskittyi analysoimaan muita sukupuoliroolikeskustelun haaroja. Pakinat olivat Koivistolle usein omakohtaisia ja lähelle tulevia, joten ehkäpä vuoden 1969 loppua kohden Koivisto ei enää kokenut niin suurta turhautumista kotirouvana olemiseen. Todennäköisesti tämä on ollut myös Yhdistys 9:n ansiota, johon Koivisto liittyi vuonna 1969²¹².

”Kotirouva vs. työelämässä oleva nainen” -asettelua koskevat pakinat olivat hyvin vahvasti Yhdistys 9:n arvomaailmaan nojautuvia, sillä yksi yhdistyksen päätavoitteista oli saada naisille paremmat kouluttautumismahdollisuudet ja helpottaa sijoittumista työelämään.²¹³ Yhdistys 9:ä käsittelevistä lähteissä ei kuitenkaan käsitelty erityisesti kotirouvan asemaan kohdistunutta sukupuoliroolikeskustelua muutoin kuin työelämään kannustamisen muodoissa. Toisaalta tämä on ymmärrettävää – miksi vaadittaisiin kotirouvana eläville enemmän arvostusta ja huomiota, kun tavoitteena oli ennemmin kannustaa naisia työelämään, ja muuttaa miehen ja naisen välistä sukupuolirooliasettelua.

---

²¹⁰ Suomen Kuvalehti 30.5.1969, 22. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 2.

²¹¹ Suomen Kuvalehti 8.5.1970, 19. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 3. ”Soittaja” on Yhdistys 9:n vuoden 1970 puheenjohtaja Elina Hytönen, joka oli kertonut Koivistolle perheensä seinän kokoisen kirjahyllyn kaatumisesta, jota ei oltu vielä kolmen kuukauden jälkeenkään ehditty pystyttää uudelleen. Koivisto käytti tätä esimerkkinä siitä, miten kiireistä radikaaliperheellä on. Hytönen 2008, 191.

²¹² Mattson 2017, 153.

²¹³ Mickwitz 2008b, 30.

Koivisto kertoi mielipiteensä naisten perheroolista, toteamalla suoraan pakinassaan, ettei naisen paikka ole kotona²¹⁴. Pakinoista korostui, että naisella tuli olla kaksi roolia, perhe- ja ansioroolit. Kotirouva-teemaa käsiteltäessä Koivisto ei ottanut kantaa miehen sukupuolirooleihin, viittaamalla esimerkiksi siihen, kuuluiko miehelläkin olla perherooli. Tämän vuoksi analysoin, että kotirouva-teemaiset pakinat ovat Dahlströmin jaottelun mukaan maltillista sukupuolirooli-ideologiaa, jossa ajatellaan, että naisella on kaksi roolia: ansiorooli ja kotirooli.²¹⁵

Koiviston mielipiteet naisten kokemasta syrjinnästä eivät olleet miehiä syyttäviä. Hän tarkasteli aihetta enemmänkin yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden kautta, pohtimalla esimerkiksi äidinpalkkajärjestelmää. Pakinoissa nousi erityisesti esiin kotirouvien alisteinen asema suhteessa miehiin. Naisen alistettu asema arvojärjestelmässä mieheen nähden oli yksi Liljeströmin esiin nostamista ongelmista, joita ilmeni sukupuoliroolien välillä.²¹⁶ Koiviston pakinoissaan tavoittelema tasa-arvo ei vaatinut suuria, radikaaleja yhteiskunnallisia muutoksia, enemmänkin asenteiden tarkastelua ja niiden korjausta.

Älä sitä sure. Sinulla näet oletetaan olevan järkeä päässä ja viis muusta!
Meiltä vaaditaan sitä muuta, koska meillä ei oleteta olevan järkeä, sanoimme
me siivelläeläjät kateudenkarvaalla äänellä.²¹⁷

Pakinassaan heinäkuussa 1970 Koivisto kirjoitti sosiaaliministeri Alli Lahtisen²¹⁸ valitelleen, ettei ollut ehtinyt laittautua Intian presidentin päivällisille, toisin kuin miestensä aveceina tulleet Koivisto ja rouva Liinamaa²¹⁹. Lainaus yllä osoittaa hyvin yhteiskunnan naisiin kohdistamia odotuksia: ministerin tuli olla älykäs, kun taas kotirouvien kuului olla laittautuneita ja kauniita. Koiviston pakinassaan käyttämä sana ”siivelläeläjä” synonyyminä kotirouvalle antaa melko negatiivisen vaikutelman. Toisaalta se voi osoittaa hänen omia tuntemuksiaan kotirouvan asemastaan miehen

---

²¹⁴ Suomen Kuvalehti 14.2.1969, 7. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 5.

²¹⁵ Mickwitz 2008b, 26.

²¹⁶ Liljeström 1966, 16.

²¹⁷ Suomen Kuvalehti 3.7.1970, 27. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 51.

²¹⁸ Lähteenmäki: Lahtinen, Alli (1926–1976). Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

²¹⁹ Tekstissä ei viitata rouva Liinamaahan etunimellä, mutta todennäköisesti kyseessä on vuonna 1970 oikeusministerinä ja toisena valtiovarainministerinä toimineen Keijo Liinamaan puoliso Pirkko Liinamaa. Seppinen: Liinamaa, Keijo (1929–1980). Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

siivelläeläjänä; ei ainoastaan taloudellisesti, vaan myös henkisesti – olihan hän menossa Intian presidentin päivällisillekin edustamaan miehensä puolisona. Yllä oleva lainaus osoittaa naissukupuoleen kohdistetut stereotypiat ja sukupuoliroolin 1960- ja 1970-luvulla: kotona olevalla naisella ei oletettu olevan järkeä, vaan hänen odotettiin olevan kaunis. Tekstin monitulkinnallisuus on ominaista pakinalle; satiirin kohde ei ole aina välttämättä ilmeinen, ja usein sen määrittely jääkin lukijan tehtäväksi osana tulkintaa²²⁰.

Koiviston naisen kotiroolia käsittelevistä teemoista välittyi stereotyyppinen kuvaus naisesta, jonka odotettiin olevan kuuliainen ja äidillinen hahmo tilanteesta ja ympäristöstä riippumatta, kuten Liljeström vuonna 1966 kuvasi naisen rooliin kuuluvan. Toisaalta Koivisto viittasi kirjoituksissaan kotirouvien passiivisuuteen ja omaan asemaansa tyytymiseen perheen ja kodin hoitajana, miehen hoitaessa perheen näkyvyyttä ulospäin. Passiivisuus oli Liljeströmin mukaan naisen sukupuoliroolin toinen puoli: naisten odotettiin olevan passiivisia niinäkin hetkinä, kun oma-aloitteisuus ja aktiivisuus olisivat tarpeellisia.²²¹ Koivisto pyrki pakinoissaan osoittamaan naisen perheroolin epäkohdat. Kirjoitusten ote oli pohdiskeleva ja kanta-aottava, mutta ei kuitenkaan syyttävä tai julistava.

4.2 Naisen ansiorooli

Koivisto julisti jouluna 1950 perheelleen, ettei aio koskaan mennä naimisiin, koska opiskelee turvatakseen oman toimeentulonsa. Tämä on mielenkiintoista, sillä Tellervo ja Mauno Koivisto tapailivat toisiaan jo tuohon aikaan. Toisaalta uhoamisen takana saattoi olla halu osoittaa perheelle, että hänen koulutuksensa oli kannattava sijoitus, joka ei menisi hukkaan.²²² Tästä voidaan päätellä, ettei Koiviston tavoitteena ennen avioliittoa ollut löytää rikasta miestä elättäjäksi, eikä hänen ollut tarkoitus jäädä kotirouvaksi. Päinvastoin, hän vaikuttaa suunnitelleen itsellensä tuon ajan perinteistä poikkeavaa, itsenäistä uraa. Onkin varsin ymmärrettävää, että hän oli kotirouva-vuosinaan tylsistynyt, päädyttyään siihen asemaan, mitä hän oli pyrkinyt välttämään.

---

²²⁰ Kivistö 2007, 10.

²²¹ Liljeström 1966, 15.

²²² Mattson 2017, 86.

Kansallisella tasolla suomalaisten naisten työssäkäynti oli jo 1950–1960-luvuilla melko yleistä. Tämä johtui Suomen maatalousvaltaisuudesta: karjanhoito oli naisten työtä. Tämän lisäksi 1950-luvulla vaivasi alhainen avioliittojen määrä, jonka vuoksi naisia oli paljon ansiotyössä. Äitien palkkatyö oli usein taloudellisen niukkuuden aiheuttamaa, ja se oli sitä yleisempää, mitä alempi aviomiehen sosiaalinen asema ja tulot olivat. Näin ollen naisen yhteiskuntaluokka vaikutti siihen, oliko hän osa työvoimaa. On tärkeää muistaa, ettei palkkatyön yleistyminen merkinnyt sitä, että siihen olisi kannustettu tai että se olisi ollut sosiaalipoliittisesti tuettu ja hyväksytty vaihtoehto.²²³ Ajatus miehestä perheen elättäjänä tuotiin Suomeen toivottuna vaihtoehtona perhemallin muokkaamiseksi. Erityisesti tätä mallia ajoivat uudenlaiset yhteiskunnalliset ryhmät, kuten koulutettu, urbaani keskiluokka. Näiden ryhmien vaikutus oli kuitenkin liian heikko mallin täysmittaiselle toteutumiseksi. 1940-luvulta lähtien vaikutti myös toisenlainen malli, jota yritettiin erityisesti tuoda koulutettujen urbaanien naisten tietoisuuteen: malli, jossa naiset ovat täysin integroituna²²⁴ kodin ulkopuoliseen työhön.²²⁵

Miksi sitten suomalainen nainen halusi siirtyä työelämään? Poliittisen ja sosiaalisen tasearvon lisääntyminen mahdollistivat rakennemuutoksen, nopean talouskasvun ja elintason kohoamisen. Sotavuosien jälkeen käynnistynyt nopea yhteiskunnan rakennemuutos lisäsi koulutuksen ja sosiaaliturvan tarvetta, vaikka maatalousyhteiskunnan hegemonia jatkuikin aina 1970-luvulle asti.²²⁶ 1960-luvun kuluessa suomalainen yhteiskunta muuttui moderniksi teollisuusvaltioksi ja palveluyhteiskunnaksi, ja nämä loivat pohjan suomalaiselle hyvinvointivaltiopolitiikalle.²²⁷ 1960-lukua määrittivät vahvasti suomalaisen hyvinvointivaltion rakentaminen ja samalla myös sosiaalipoliitiikan läpimurto. Tämä oli sosiaalipoliitiikalle uusi käänne, sillä aiemmin se oli nähty demokratian mukanaan tuomana ”pakollisena pahana”. Muihin Pohjoismaihin verrattuna suomalaisessa sosiaalipoliitiikassa vaikuttivat erityisesti sosiaali- ja terveysalan

---

²²³ Julkunen 1990, 21, 23; Edvinsson & Nordlund Edvinsson 2017, 180.

²²⁴ Tämä saavutettiin Suomessa ja Ruotsissa 1980-luvulla, ja on vakiintunut niin hyvin, ettei edes 1990-luvun lama horjuttanut naisten integraatiota työelämään. Pfau-Effinger 2005, 339–340.

²²⁵ Pfau-Effinger 2004, 392.

²²⁶ Urponen 1994a, 214; Hannikainen 2018, 266.

²²⁷ Pfau-Effinger 2004, 393.

vapaaehtoisjärjestöt, joiden suunnittelu- ja kehittämistyö avasi tietä uusille lakisääteisille julkisille palveluille.²²⁸ Yhdistys 9:n toiminta voidaan nähdä osana tätä kokonaisuutta.

Naisten ansiotyössä käynti oli murroksessa 1960- ja 1970-luvun aikana, kun rakennemuutoksen myötä naisillekin tarjoutui uusia työmahdollisuuksia.²²⁹ Toisen maailmansodan jälkeen alkanut hyvinvointivaltion kehitys tarjosi naisille sekä mahdollisuuden työskennellä kodin ulkopuolella (kodin ulkopuolisen lastenhoidon turvin), että loi uudenlaisia työpaikkoja aiemmin vahvasti sukupuolierotelluille työmarkkinoille.²³⁰ Vaikka naisten kahtiajakautuneesta roolista käytiin keskustelua jo 1950-luvun aikana, varsinainen ideologinen käänne tapahtui vasta 1960-luvulla, jolloin naisen palkkatyöstä kehittyi emansipaation väylä ja emansipaatiostrategian kulmakivi.²³¹

Perheellisen naisen työssäkäyntiin suhtauduttiin 1960-luvun konservatiivisessa keskusteluilmapiiirissä kielteisesti. Äidin työssäkäyntiä pidettiin lapselle vahingollisena, mutta korkeat elinkustannukset edellyttivät useissa perheissä sekä miehen että naisen työssäkäyntiä. Yhteiskunta ohjaili ihmisiä sukupuolelle sopivaksi pidettyihin ammatteihin. Jako miesten ja naisten ammattien välillä oli jyrkkä, ja naisten aloilla palkat olivat alhaiset. Naisten oli vaikea edetä urallaan: harva tutkinnon suorittanut nainen pääsi johtoasemaan työssään.²³² Eliittipiireissä ja ideologisesti vallitsi edelleen ”vanha Suomi”, jossa naisen katsottiin olevan kiinnitetty kotiin, äitiyteen ja lasten hoitamiseen. Käytännön poikkeuksina olivat uraäidit, joiden lapsia hoitivat palkatut kotiapulaiset sekä köyhät äidit, joiden oli pakko käydä töissä perheen talouden vuoksi.²³³ Naimisissa olevien naistenkin palkkatyössä käyminen yleistyi, mikä johtui kotiäiti-instituution kapeasta perinnöstä, mutta toisaalta myös taloudellisesta niukkuudesta, naisten korkeahkosta koulutustasosta ja yhteiskunnan rakennemuutoksesta maataloudesta palkkatyöhön.²³⁴

---

²²⁸ Urponen 1994b, 246.

²²⁹ Julkunen 1994, 184–185.

²³⁰ Kettunen 2001, 239.

²³¹ Julkunen 1990, 25.

²³² Mickwitz 2008a, 13, 15, 17.

²³³ Julkunen 1994, 185.

²³⁴ Julkunen 1990, 24.

Eräällä naispuolisella tuttavallani ei ole perhettä, joten lapset eivät ainakaan ole esteenä hänen virkaurallaan. Mutta kun hän haki erästä valtion virkaa, asetettiin hänen kanssaan samanarvoiseksi mies, jolla oli alempi oppiarvo. [- -] Naisten syrjintää työpaikoilla ja erikoisesti johtotehtävissä tapahtuu päivittäin, mutta emme kiinnitä siihen huomiota, ellei se satu omalle kohdallamme. Emmekä ehkä välttämättä silloinkaan, koska olemme niin tottuneet ajatukseen, että miehet meitä hallitsevat.²³⁵

Työ on ihmiselle tärkeää paitsi ansion myös ihmisenäolemisen kannalta. Työtön ei tunne olevansa muiden vertainen.²³⁶

1960-luvun aikana naisia siirtyi yhä enenevässä määrin työelämään. Naisten taloudellinen asema työelämässä verrattuna miehiin ei kuitenkaan parantunut samalla tavalla. Naisten tulot olivat noin 60 % miesten tuloista. Haavio-Mannilan mukaan miehet suhtautuivat naisia kielteisemmin naisten työelämään siirtymiseen, sillä useimmat heistä ajattelivat perheen elättämisen miehen velvollisuutena.²³⁷ Yllä olevat lainaukset koskevat naisten kokemaa syrjintää työelämässä ja vaikeuksia uralla etenemisessä. Yhdistys 9 kiinnitti tähän myös huomiota, ja vaikutti tasa-arvolain säätämiseen²³⁸, joka tuli voimaan vuoden 1987 alussa.²³⁹ Rouva Koiviston päiväkirjoissa käsiteltiin paljon naisten mahdollisuuksia ja asemaa työelämässä, erityisesti ennen Koiviston kansanedustajakautta. Hän otti sukupuoliroolikeskusteluun kantaa etenkin naisten ansioroolin kehittämisen kannalta. Toisaalta naisten työssä käynnin käsittely saattoi heijastaa Koiviston omia tuntemuksia ja ajatuksia aiheesta, sillä varsinkin alempi lainaus lokakuulta 1969 on tulkittavissa Koiviston omien tuntemusten purkamiseksi: hän ei kokenut olevansa muiden ihmisten vertainen ollessaan kotirouva. Koiviston huomautus siitä, miten naisten syrjintään

---

²³⁵ Suomen Kuvalehti 2.5.1969, 18. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 4.

²³⁶ Suomen Kuvalehti 10.10.1969, 41. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 6.

²³⁷ Haavio-Mannila 1968, 194, 202.

²³⁸ Yhdistys 9 oli aikoinaan muotoillut tavoitteen seuraavasti: ”[- -] kukin nainen ja mies voi tasa-arvoisista lähtökohdista yhdenvertaisin mahdollisuuksin toteuttaa omia pyrkimyksiään ja toiveitaan – rakentaa itselleen sopivan elämän ilman perinteisistä sukupuolirooleista aiheutuvaa painolastia.” Tämä tavoite oli kirjattuna eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä, joka annettiin huhtikuussa 2005 valmistunutta tasa-arvolain muutosta varten. Rotkirch 2008, 79.

²³⁹ Rotkirch 2008, 97. Huomionarvoista on, että muissa Pohjoismaissa oli tullut jo 1970-luvun loppupuolella voimaan lainsäädäntö, jossa kiellettiin syrjintä sukupuolen perusteella. Ruotsissa tästä säädettiin vuonna 1980. Rotkirch 2008, 96.

työpaikoilla ei kiinnitetä huomiota muutoin kuin omakohtaisissa tilanteissa on varsin mielenkiintoinen, sillä hän ei itse ollut tuolloin työelämässä.

Pentti Holappa näkyy tehneen ehdotuksen, jonka ei välttämättä tarvitse olla mahdoton, vaikka se ensi kuulemalta sellaiselta tuntuisi. Tasa-arvoisuuden edistämiseksi, sanoo hän, pitäisi jotkut virat täyttää aviopuolisoilla siten, että nämä jakaisivat keskenään vallan ja vastuun. Ja tietysti palkan. Mielestäni tätä systeemiä voitaisiin oivallisesti kokeilla lähetystöissä.²⁴⁰

Kyseinen pakina on julkaistu marraskuussa 1969. Koiviston pakinoissa oli paljon viittauksia oman aikansa julkisuuden ja politiikan hahmoihin. Pakinassa mainittu Pentti Holappa (1927–2017) oli kirjailija, sosialidemokraattinen poliitikko ja vuosina 1968–1978 Helsingin Sanomien kolumnisti.²⁴¹ Koiviston pakinasta ei käy ilmi, mitä kautta Holappa oli tehnyt ehdotuksensa. Ajatus avioparien jakamasta virasta tuntuu erikoiselta, erityisesti, kun sen sitoo 1960-luvun asenteelliseen kontekstiin. Holapan ehdotus oli rajoja rikkova, ja kenties juuri sen vuoksi se on kiinnostanut Koivistoa, joka halusi rikkoa yhteiskunnan sukupuolten välille asettamia rajoituksia²⁴². On mahdollista, että Koivisto viittasi virkamiesten vaimojen suureen työpanokseen näiden tukiessa miestensä työskentelyä ja edustaessa näiden kanssa erilaisissa tilaisuuksissa. Pakinasta jäi avoimeksi, miksi Koivisto haluaisi kokeilla Holapan ehdotusta lähetystöissä. Toisaalta on huomioitava pakinan satiirinen luonne – on mahdollista, että Koivisto kirjoitti Holapan ehdotuksesta pilke silmäkulmassa. Samassa pakinassa Koivisto esitti paljon mielipiteitään ja ajatuksiaan miehen ja naisen välisiin sukupuolirooleihin liittyen, ja kyseinen pakina oli ensimmäinen, jonka yhteydessä julkaistiin Koiviston valokuva ja allekirjoitus. Siitä ei ole tietoa, oliko palstan kirjoittajan todellisen henkilöllisyyden paljastaminen ajoitettu tarkoituksellisesti juuri tämän pakinatekstin ilmestymisen yhteyteen, vai pelkkää sattumaa.

Koivisto kirjoitti myös ulkomaiden sukupuoliroolikeskustelusta ja naisasialiikkeestä. Hän viittasi amerikkalaiseen ja englantilaiseen tasa-arvotaisteluun seuraavasti:

---

²⁴⁰ Suomen Kuvalehti 28.11.1969, 48. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 7.

²⁴¹ Niemi: Holappa, Pentti (1927–2017). Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

²⁴² Vitikka & Kuusela 1988, 48.

Amerikkalaiset naiset ovat viime aikoina yrittäneet saavuttaa suurempaa sukupuolten välistä tasa-arvoisuutta lakkojen ja mielenosoitusten avulla. Heidät on huomattu, mutta ei aina ymmärretty tai ei ole haluttu ymmärtää.²⁴³

Englantilainen aviovaimo on suomalaista sisartaan useammin kotirouva. Sen ymmärtää, kun ajattelee niitä vaikeuksia, joita esimerkiksi Lontoo työssäkäyville tarjoaa. [- -] Miljoonakaupunki mataline asuinkortteleineen leviää laajalle. Työmatkat ovat pitkiä ja runsas henkilöautokanta tekee liikkumisen hitaaksi ja hankalaksi. Työssäkäyvän perheenjäsenen päästyä esikaupungissa olemaan kotiinsa, on jo perheen nuorimpien nukkumaanmeno-aika. Ansiotyötä haluavien perheenemäntien olisi sen vuoksi aloitettava tasa-arvoisuustaistelu työaikojen ja asumistapojen muuttamisvaatimuksin. Ja kun on kysymys englantilaisista tavoista, ei muutoksia juuri ole odotettavissa.²⁴⁴

Molemmat tekstit ovat elo-syyskuulta 1970. Vaikka Koivisto kirjoitti pakinassaan sukupuolirooleista amerikkalaisen yhteiskunnan kontekstissa, hän samalla arvosteli pakinassa suomalaista yhteiskuntaa ja sen vähättelevää suhtautumisesta naisten oikeuksien ja tasa-arvon vaatimiseen. Englantilasta kotirouvaa käsitellessään Koiviston ote oli hieman epäileväinen, jopa pessimistinen: hän epäili, ettei Englannissa kyetä aloittamaan tasa-arvotaistelua naisten työelämään siirtymisen helpottamiseksi. Myös Yhdistys 9 kiinnitti huomiota asumistapoihin, ja yksi sen työryhmistäkin keskittyi nimenomaan asumiseen.²⁴⁵

1960-luvulla Amerikassa perheen äitien työssäkäynti oli harvinaista, ja naisen sosiaaliturvana oli hänen aviomiehensä tai köyhäinhoito. Betty Friedanin teoksen ja edustaman tasa-arvofeminismin perusajatus oli, että naisen olemuksellisen tai sosiaalisen erilaisuuden korostus on toiminut naisia vastaan.²⁴⁶ Tekstissään Koivisto ei suoraan viitannut Friedaniin, mutta oletettavasti Friedan on vaikuttanut siihen, että Koivisto

---

²⁴³ Suomen Kuvalehti 11.9.1970, 37. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 5.

²⁴⁴ Suomen Kuvalehti 28.8.1970, 35. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 3.

²⁴⁵ Mickwitz 2008b, 38.

²⁴⁶ Anttonen 1997, 79–80.

huomioi amerikkalaisten naisten tasa-arvollisia tavoitteita ja samalla vertaili amerikkalaista ja suomalaista tasa-arvoliiikettä. Alla oleva lainaus on samasta, amerikkalaista tasa-arvoliiikettä käsittelevästä tekstistä, joka voisi olla yhtäläillä kirjoitettu suomalaisesta yhteiskunnasta:

[-] Luulisi näin ollen olevan itsestään selvää, että naisilla olisi työmarkkinoilla samat oikeudet kuin miehilläkin. Näin ei kuitenkaan ole. Jatkuvasti tapaa ihmisiä, joiden mielestä miehelle oli tämä naimisissa tai ei, pitää maksaa paremmin, koska mies on perheen pääelättäjä tai koska miestä ei kerta kaikkiaan kehtaa pitää töissä naisten palkoilla. Tätä ajattelua tapaa runsaimmin vanhempien miesten keskuudessa ja valitettavasti juuri heillä on eniten sanansijaa työasioista päätettäessä.²⁴⁷

Yllä oleva lainaus muistuttaa 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa käytyä ”alustuskeskustelua”, jossa ajateltiin naisten alistuksen ja sorron miesvallasta sekä patriarkaalista yhteiskuntajärjestelmästä vapautuvan feministisen tietoisuuden ja politiikan avulla.²⁴⁸ Tähän ajattelutapaan naisten kokemasta miesvallan harjoittamasta sorrosta viittaa lainauksessa erityisesti toteamus, että vanhemmat miehet ylläpitävät järjestelmää, jossa naisille maksetaan vähemmän palkkaa kuin miehille konservatiivisten sukupuoliroolien vuoksi.

Haavio-Mannilan vuoden 1968 tutkimuksen mukaan vain joka kymmenes aviopari oli sellainen, jossa vaimolla oli enemmän tai yhtä paljon tuloja kuin miehellä. Haavio-Mannila esitti tutkimuksessaan, että jos naisen ansiotyöolosuhteet helpottuisivat yleisesti, naisen poissaolo kotona ei enää olisi uhkana perheen suvunjatkamistehtävän täyttämiseksi. Jos naisen palkka ja sosiaaliset edut, erityisesti lomaedut, olisivat riittävän hyvät, ei työssä käyminen olisi mahdotonta edes silloin, kun lapset olisivat pieniä.²⁴⁹ Tällä viitataan siihen yhteiskunnassa vallalla olleeseen ajatukseen, että ansiotyössä käynti

---

²⁴⁷ Suomen Kuvalehti 11.9.1970, 37. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 5.

²⁴⁸ Anttonen 1997, 77. On kuitenkin tärkeää huomioida, että tällainen alustuskeskustelu käynnistyi Suomessa vasta 1970-luvun aikana. Yhdistys 9:n aktiivi Ritva Grönick on kertonut vierastaneensa 70-luvun feminismiä, koska se keskittyi konkreettisen aseman parannuksen sijaan naisen ruumiillisuuden tarkasteluun. Julkunen 2010, 36.

²⁴⁹ Haavio-Mannila 1968, 5, 171, 186.

häiritäisi naisten tehtävää kodin ja perheen hoitajana (ja toisaalta uusien lasten synnyttäjänä). Koska Haavio-Mannila vaikutti Yhdistys 9:ssä ja oli yksi Koiviston innoittajista²⁵⁰, on oletettavaa Koiviston ammentaneen tästä ajatuksesta kritiikkiä yhteiskunnassa vallalla olleeseen naisten ja miesten palkkauksen epätasa-arvoon.

Suomi ratifioi vuonna 1970 Kansainvälisen Työjärjestön kanssa yleissopimuksen työmarkkinoilla ja ammatinharjoittamisessa tapahtuvasta syrjinnästä. Yhdistys 9 vaati työmarkkinajärjestöjä vahtimaan, että naisten ja miesten samapalkkaisuus toteutuisi käytännössä.²⁵¹ Koiviston teksti amerikkalaisten naisten työllistymismahdollisuuksista on myös vuodelta 1970, joten yleissopimus saattoi innoittaa häntä pohtimaan asiaa omassa pakinassaan syyskuussa 1970. Yhdistys 9:n vaikutus Koiviston mielipiteisiin ilmeneekin selkeimmin naisten ansioroolia ja työelämän tasa-arvoisuutta käsiteltäessä.

Naisen on parasta yrittää yksinään silloinkin kun hän on toisen rinnalla. Oma ammatti, oma työ ja oma eläke. Ja nimenomaan naisten, pienipalkkaisten etujen mukaista on vaatia, että eläkkeen pitää olla kaikille samansuuruinen.²⁵²

Yllä oleva vuoden 1971 heinäkuussa ilmestynyt pakinateksti, jossa Koivisto arvosteli eläkejärjestelmää, oli kantaaottava ja erityisesti naisten oikeuksia huomioiva. Eläkejärjestelmä oli pakinan kirjoitushetkellä Suomessa varsin tuore asia. Uusi kansaneläkejärjestelmä hyväksyttiin 1950-luvun lopulla, ja sitä uudistettiin useaan kertaan aina 1970-luvun alkupuolelle asti. Alkeellinen työeläkejärjestelmä puolestaan syntyi 1960-luvun alussa.²⁵³ ”Naisen on parempi yrittää yksinään” viittaa siihen, miten naisten tuli Koiviston mielestä vapautua miestensä alaisuudesta taloudellisesti, ja ryhdyttävä ansaitsemaan oma elantonsa.

Koiviston näkemyksissä naisen ansioroolista ja erityisesti naisen asemasta työelämässä on huomattavia yhtäläisyyksiä Liljeströmin vuoden 1986 teoriaan. Liljeströmin mukaan naisten kokema epäoikeudenmukaisuus työelämässä johtui suurelta osin siitä, että miehet

---

²⁵⁰ Mickwitz 2008c, 153.

²⁵¹ Hagner & Försti 2006, 141–142; Rotkirch 2008, 88.

²⁵² Suomen Kuvalehti 30.7.1971, 30. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 4.

²⁵³ Kosonen 2004, 34–35.

olivat johtoasemassa. Koiviston näkemykset toivat esiin epäsymmetristä sukupuolijärjestelmää: nainen oli miestä tärkeämpi suvunjatkamisessa, joten naisen oli tärkeää pysytellä kotona ja synnyttää yhteiskuntaan lisää lapsia. Liljeströmin mukaan naisen merkittävyys suvun jatkamiselle oli syy heidän kokemalleen alistukselleen, ja työelämän epäoikeudenmukaisuuden juuret piilevät sukupuolijärjestelmässä.²⁵⁴ Koivisto ei suoranaisesti nostanut esiin sukupuolijärjestelmää sukupuoliroolien epätasapainon syynä, mutta hänen näkemyksensä olivat Liljeströmin kanssa samanlaisia.

Naisen ansioroolia koskevat pakinat olivat kotirouva-teemaan nähden suuremmin kantaaottavia ja radikaalimpia. Viesti oli selvä: naisten oli saatava paremmat oikeudet työelämässä. Naisten ansioroolia ja työssä käyntiä käsittelevät pakinat poikkeavat muista tässä tutkimuksessa käsitellyistä teemoista, sillä ne tarkastelivat naista sorrettuna, ja osoittivat – joko suoraan tai epäsuorasti – syyn olleen yhteiskuntaan juurtuneiden asenteiden lisäksi erityisesti miehissä ja heidän asenteissaan. Toisaalta, Koiviston pakinoista ei välity suoraan ajattelutapaa, jonka mukaan miehet olisivat yksin syllisiä naisten kokemuksiin työelämässä, vaan yleisesti ongelma oli yhteiskunnallisessa järjestelmässä. Minkäänlaiseen kapinointiin tai radikaaleihin ratkaisuihin Koivisto ei kuitenkaan pakinoissaan kannusta²⁵⁵, vaan hän keskittyy esittämään yhteiskunnallista kritiikkiä. Naisen ansioroolia käsittelevissä pakinoissa korostuu pohdinta työelämässä olemisen ja työntekemisen kuulumisesta ihmisoikeuksiin: ihminen – oli hän mies tai nainen – joka ei ole oikeutettu osallistumaan työelämään, saattoi kokea oman ihmisarvonsa alemmaksi kuin työelämässä olevien. Pakinoista kuultaa läpi Koiviston oma pohdinta ja itsetutkiskelu: onko hän kotirouvana yhtä tärkeä ja samanarvoinen kuin ansiotyötä tekevät?

Kun Koiviston tapaa käsitellä naisen perhe- ja ansioroleja tarkastelee Dahlströmin sukupuolirooli-ideologioiden viitekehyksen kautta, ovat Koiviston näkemykset tässä suhteessa radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa edustavia. Pakinoista välittyy ajatus miehen ja naisen kahdesta roolista: ansio- ja perherooleista²⁵⁶, joihin molempiin

---

²⁵⁴ Liljeström 1986, 88–95.

²⁵⁵ Tämä olisi toisaalta hyvin ristiriidassa Koiviston sosialidemokraattisen puoluetustan kanssa, sillä sosiaalipolitiikka ja hyvinvointivaltio on nähty erityisesti sosialidemokraateille tärkeänä projektina. Ks. esim. Rantalaiho 1994, 9.

²⁵⁶ Mickwitz 2008b, 26–27.

kummallakin sukupuolella oli yhtäläinen oikeus. Erityisen läheisesti Koivisto tarkasteli naisen oikeutta ansiorooliin. Hän toi esiin ajatusta siitä, miten naisen kotirooli ei saanut riittävää arvostusta, vaan kotirouva jäi miehensä varjoon. Koiviston pakinoista nousi selkeästi esiin Dahlströmin esittämä kaksintaistelu naisen koti- ja ansioroolien välillä²⁵⁷. Tämä eroaa naisen perheroolia käsittelevistä pakinoista, joissa ei otettu kantaa miehen perheroolin tarpeellisuuteen. Tulkitsen sen osoittavan Koiviston oman ajattelun kehitystä – onhan hän todennut pakinoita kirjoittaessaan totutelleensa samalla itsekin uusiin, jopa radikaaleilta tuntuviin ajatuksiin²⁵⁸. On myös huomattava pakinoissa vuosien mittaan esiintyvä kehityskulku; Koivisto käsitteli naisen ansioroolia pakinoissaan erityisesti vuosina 1970–1971, siinä missä kaksi edeltävää vuotta olivat keskittyneet kotirouvan aseman tarkasteluun. Otaksun, että Yhdistys 9:ään liittymisen myötä Koivisto omaksui radikaalin sukupuolirooli-ideologian ja alkoi tuoda sitä esiin teksteissään.

---

²⁵⁷ Eskola 2008, 39.

²⁵⁸ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 37.

5 Miehen sukupuoliroolit Rouva Koiviston päiväkirjassa

Puuttuminen miehen sukupuolirooleihin koettiin provosoivana 1960-luvulla. Kun Yhdistys 9 korosti miesten sukupuoliroolien huomiointia ja kumoamista, joutuivat monet sen jäsenet henkilökohtaisten hyökkäysten ja naurunalaiseksi tekemisen kohteeksi.²⁵⁹ Tästä huolimatta – tai kenties juuri provokaation ja keskustelun herättämisen vuoksi – Koivisto käsitteli pakinoissaan myös miehen sukupuolirooleja.

Lasten päivähoitomahdollisuudet²⁶⁰ olivat 1960-luvulla rajoitetut: virallinen ja valvottu päivähoito puuttui kokonaan, ja lapsista, joiden molemmat vanhemmat (tai ainoa vanhempi) olivat töissä, oli vain kymmenesosalla mahdollisuus saada kokopäivähoitopaikka julkiselta sektorilta. Perhevapaata tai isyyslomaa ei ollut, ja lakisääteinen äitiysloma oli niin lyhyt, että äiti palasi työelämään lapsen ollessa kaksi kuukautta vanha. Vaikka naisten korkeakouluttautuminen oli helpottunut jo äänioikeuden saannin jälkeen, joutuivat monet keskeyttämään opintonsa avioliiton ja lasten saannin vuoksi. Kun lapselle oli mahdotonta saada päivähoitopaikkaa, oli äidin jätävä kotiin hoitamaan lastaan, ja asetettava näin perhe uran edelle. Perinteinen ajattelutapa oli, että mies vastasi perheen elättämisestä äidin hoitaessa kodin. Tämä periaate ei kuitenkaan toteutunut läheskään kaikissa perheissä, sillä siihen ei välttämättä ollut varaa korkeiden elinkustannusten vuoksi.²⁶¹ Myös Koivisto kiinnitti pakinoissaan huomiota yhteiskunnassa käytävään päivähoitokeskusteluun:

Kun miehet oikein yrittävät, oppivat he näköjään hoitamaan vasikoita, varsoja, possuja ja muidenkin elikoiden tenavia. Olisiko liikaa vaadittu, että he joskus kokeilisivat riittäisivätkö heidän kykynsä heidän oman jälkikasvunsakin hoitamiseen. Ihmislasten kasvattaminen vaatii hellyyttä ja rakkautta, mutta eivät kai isät ja puoliset rohkene väittää, että heiltä puuttuvat nämä yleisinhimilliset ominaisuudet.²⁶²

---

²⁵⁹ Julkunen 2010, 88.

²⁶⁰ Päivähoitokeskustelua käsitellään enemmän luvussa 7.

²⁶¹ Mickwitz 2008a, 12–15.

²⁶² Suomen Kuvalehti 28.11.1969, 48. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 7.

Lainaus on Koiviston pakinasta marraskuulta 1969. Teksti oli kannanotto lasten päivähoidosta käytävään keskusteluun ja vastaus kysymykseen, oliko mies riittävän kykenevä hoitamaan lapsia yhtä lailla kuin äiti. Koivisto lähestyi aihetta mielenkiintoisesti: miehet hoitavat eläimiä ja kasvattavat niiden poikasia, mikseivät he tee samaa omille jälkeläisilleen? Tekstillä pyrittiin osoittamaan, että miehet olivat yhtä kykeneviä hoitamaan lapsiaan kuin naiset. Pakinalle tyypillisesti teksti on sävyltään sarkastinen.

Kun naisella on lapsia, ei tämä voi mukamas riittävästi keskittyä työhönsä. Miehellä sen sijaan voi olla viisi lasta ja kymmenen sivuharrastusta ilman, että hänen leipätyönsä katsottaisiin siitä kärsivän.²⁶³

Näin Koivisto kirjoitti toukokuussa 1969. Lainaus oli kannanotto äitien työllistymisestä käytävään keskusteluun, ja Koiviston mielipide aiheesta oli, että naiset pystyvät käymään töissä kuten miehetkin, ilman että lastenhoito tai perhe-elämä kärsisivät. Hän tarttui epäoikeudenmukaisuuteen, joka vallitsi miehen ja naisen välillä: mies voi harrastaa ja viettää aikaa kodin ulkopuolella mielin määrin ilman, että hänen työnsä häiriintyi, mutta jos nainen teki samoin, häiriintyi perheen ja lasten hoito. Dahlströmin sukupuoliroolikeskustelun ideologiajattelun mukaan Koiviston käsitykset sukupuolirooleista miesten osalta olivat radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa: sekä miehellä että naisella oli kaksi roolia, ansio- ja perheroolit. Myös miehellä tuli olla valinnanvapaus ja mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lapsia.²⁶⁴ Jos miehen perherooli vahvistuisi, voisi samassa suhteessa naisen ansiorooli vahvistua.

Kenties aviopuolison konservatiivinen asennoituminen ruokki Tellervo Koiviston omaa radikaalimpaa ajattelutapaa, sillä hän käsitteli miesten sukupuolirooleja myös kirjoittamalla omasta miehestään ja tämän toiminnasta:

Pääministeri suhtautuu naisiin niin kuin mies. Kun miespuolinen ministeri tai pääjohtaja, jonka nimittämiseen hän on osallistunut esiintyy esim. televisiossa,

---

²⁶³ Suomen Kuvalehti 2.5.1969, 18. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 4.

²⁶⁴ Mickwitz 2008b, 26–27.

ei pääministerissä ilmene minkäänmoisia isällisiä piirteitä. Mutta kun esiintyjänä on ministeri Tiekso tai pääjohtaja Lahtinen, ottaa pääministeri kasvoilleen “eikös tuo Anna-Liisa/Alli olekin hyvä” -ilmeen.²⁶⁵

Lainaus on marraskuulta 1969. Ensimmäisenä tekstistä kiinnittyy huomio siihen, että Koivisto kutsuu puolisoaan tittelillä ”pääministeri”, eikä aviomieheksi tai puolisoiseksi. Tällä sanavalinnalla hän saattoi painottaakin sitä, että arvosteli miestänsä virkamiehenä, eikä persoonana tai puolisona. Toisaalta Koiviston huomio pääministerin naiseen suhtautumisesta oli sukupuoliroolin osoittava ja yleistävä, todetessaan pääministerin suhtautuvan naiseen niin kuin mies. Koivisto ei kirjoittanut pakinoitaan miehensä poliittisen uran nostatukseksi, vaan käsitteli häntä enemmän inhimillisestä näkökulmasta, ikään kuin osoittaen pääministerinkin olevan vain ihminen.

Kuulehan, olen keksinyt vielä yhden syyn, miksi olen sinulle tärkeä”, sanoin aviomiehen lehden suuntaan. “Ilman minua, tai vaimoa yleensä, kuuluisit ryhmään “yksinäiset” ja olisit poliittisesti ja taloudellisesti syrjitty sekä yhteiskuntaan sopeutumattomampi ja suuremman sosiaalisen kontrollin alainen.²⁶⁶

Yllä olevassa lainauksessa Koivisto tarkasteli naisen ja miehen välistä suhdetta erilaisemmasta näkökulmasta: naisen rooli avioliitossa olikin olennainen miehen sosiaalisen statuksen ja menestyksen kannalta. Erityisesti amerikkalaisessa yhteiskunnassa ajateltiin aviomiehen olevan naisen sosiaaliturva: mies kävi työssä ja hankkii perheelle elannon, nainen hoiti lapset ja kodin.²⁶⁷ Miehen ammatilla oli merkitystä vaimolle sosiaalisen statuksen rakentamisessa: esimerkiksi Suomen Naisjärjestöjen Keskusliiton alaisuudessa oli järjestöjä, joissa jäsenten yhteisnimityksenä oli miehen ammatti (esimerkiksi Insinöörien rouvat).²⁶⁸ Koivisto kirjoittaa satiirisesti, mutta humoristisesti ajatuksistaan avioliittoon liittyen:

---

²⁶⁵ Suomen Kuvalehti 28.11.1969, 48. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 7.

²⁶⁶ Suomen Kuvalehti 28.2.1969, 9. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 3.

²⁶⁷ Anttonen 1997, 79.

²⁶⁸ Mickwitz 2008a, 19.

Huomattavasti monimutkaisempi on kysymys siitä, kuka avioliitossa kenetkin omistaa. Väitetään nimittäin, että yhteiskuntamme on siten rakennettu, että äiti omistaa lapset, isä omistaa äidin, firma omistaa isän ja pankki omistaa firman.²⁶⁹

Avioitumisella oli väliä molemmille osapuolille. Onkin mielenkiintoista, että Haavio-Mannilan tekemistä haastatteluista²⁷⁰ nousi kolme ryhmää, jotka selkeästi suhtautuivat kielteisesti naisten sukupuoliroolien vapautumiseen: helsinkiläiset miehet, ylimpiin sosiaaliluokkiin kuuluvien miesten vaimot sekä naimattomat naiset.²⁷¹ Haavio-Mannilan tutkimuksessa korostettiin, että naisen statuksen nostatuskeinona oli hankkia menestyvä mies, jolle nainen voi olla statussymbolina. Kun nainen hoiti perheen ja kodin, hän teki samalla miehelle mahdolliseksi menestyä urallaan, kun miehen ei tarvinnut huolehtia kotiin liittyvistä asioista. Haavio-Mannilan toteaa naisten olevan miehiä statustietoisempia.²⁷² Koivisto itse kuului oman statusasemansa puolesta ylimpiin sosiaaliluokkiin kuuluvien miesten vaimoihin, mutta hänen asenteensa roolikeskusteluun oli kuitenkin erilainen kuin suurimmalla osalla muista hänen kanssaan samassa asemassa olleilla.

Yksi Yhdistys 9:n tavoitteista oli luoda Suomeen samapalkkaisuusperiaate miesten ja naisten välille.²⁷³ Yhteiskunnassa oli 1960-luvulla jyrkkä jako miesten ja naisten ammatteihin, ja tämän jaon rikkomista ei katsottu hyvällä. Naisille profiloituissa ammateissa palkat olivat huomattavasti alempana kuin miesten ammateissa.²⁷⁴ Koivisto väitti syyskuussa 1970 julkaistussa pakinassaan, että erityisesti vanhemmat, päätösvaltaa hallussaan pitävät miehet ylläpitivät tätä järjestelmää.²⁷⁵ Koivisto ei osoittanut tekstissään lähdettä väitteen tueksi, ja jää vaikutelma, että tätä pidettiin yleisenä totuutena. Haavio-Mannilan mukaan Ruotsissa viranomaiset tukivat sukupuoliroolitaistelua, koska työvoimapulan vuoksi kotirouvat haluttiin houkutella ansiotöihin. Suomessa ei ollut

---

²⁶⁹ Suomen Kuvalehti 20.2.1970, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 59.

²⁷⁰ Eskola 2008, 66. Oletettavasti tällä viitataan haastatteluihin, jotka on tehty Haavio-Mannilan tutkimusta varten keväällä ja kesällä 1966 Helsingissä, Lappeenrannassa, Seinäjoella, Teerijärvellä, Lehtimäellä, Kokemäellä, Miehikkälässä ja Valtimossa. Haavio-Mannila 1968, 264.

²⁷¹ Eskola 2008, 66.

²⁷² Haavio-Mannila 1968, 7.

²⁷³ Mickwitz 2008b, 30.

²⁷⁴ Mickwitz 2008a, 17.

²⁷⁵ Suomen Kuvalehti 11.9.1970, 37. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”. 5.

samankaltaista kehitystä, sillä Suomessa naiset olivat jo ennestään enemmän ansiotyössä kuin ruotsalaisnaiset. Suomessa esiintyi itse asiassa 1960- ja 1970-luvulla jonkin verran työttömyyttä.²⁷⁶ Tämä saattoi olla osasyynä virallisten tahojen nuivaan suhtautumiseen naisten työllistymiselle: ehkä työttömyyden pelättiin kasvavan, jos kotirouvatkin siirtyisivät työelämään, ja tämän vuoksi sukupuoliroolitaistelua ei tuettu julkisesti. Onkin erittäin tärkeää huomioida, että suomalaisnaiset tekivät 1960-luvun aikana valinnan palkkatyöhön siirtymisestä ilman arkielämää helpottavia sosiaalipalveluja tai julkisen päivähoitopalvelun tukea²⁷⁷.

Rouva Koiviston päiväkirjoissa lähestyttiin miesten sukupuolirooleja paljolti sen kautta, että muuttamalla miesten rooleja muuttuisi ja parantuisi naisten asema. Koiviston tekstit tukivat Yhdistys 9:n tavoitteita esimerkiksi siinä, että isä voi yhtä lailla olla tärkeä kasvattaja lapsilleen, ja että perheen äidilläkin tuli olla mahdollisuus siirtyä työelämään. On huomattavissa, ettei Koivisto käsitellyt yksinomaan miesten sukupuolirooleja kovinkaan usein, vaan tarkasteli miesten asemaa enemmänkin naisten aseman parantamisen kautta. Koivisto tarttui teksteissään avioliittoon sosiaalisen statuksen nostattajana. Tästä tematiikasta tekee erityisen mielenkiintoisen se, että Koivisto itsekin oli pääministerin rouvana korkeassa statusasemassa.

Koiviston tapa käsitellä miesten sukupuolirooleja oli hyvin naislähtöinen: hän tarkasteli miehen roolin vaikutusta naiseen ja naisen rooleihin. Hän kirjoitti paljon miesten oikeudesta ja velvollisuudesta lapsia ja perhettä kohtaan. Siinä, missä Yhdistys 9 korosti perheroolin kuuluvan miehen ihmisoikeuksiin, välittyi Koiviston pakinoista ajatus siitä, että sukupuolten välisen tasa-arvon vuoksi myös miesten tulisi osallistua kodin- ja perheenhoitoon. Koivisto analysoi miesten ja naisten välistä tasa-arvoa ja toi esiin naisen yhteiskunnallisen aseman ja roolin riippuvuuden suhteessa miesnormiin. Tämä tuli erityisesti esiin, kun Koivisto analysoi naista miehen statuksen nostattajana. Toisaalta Koivisto ei tehnyt kovin selkeitä kannanottoja miesten rooleihin, eikä myöskään ilmaissut suoraan naisten kokeman epäoikeudenmukaisuuden syyksi yhteiskuntaa tai sen

---

²⁷⁶ Haavio-Mannila 1968, 195. Työpaikkojen puute olikin yksi syy siihen, että Suomesta lähti satoja tuhansia ihmisiä Ruotsiin töiden perässä. Tämä helpotti työllisyystilannetta, mutta toisaalta myös vaikeutti yhteiskunnallista kehitystä. Hannikainen 2018, 29.

²⁷⁷ Välimäki & Rauhala 2000, 394.

luokkarakennetta. Ehkä hänen tavoitteenaan ei ole ollut niinkään etsiä syyllistä tilanteeseen, vaan pohtia asioita ja herättää yhteiskunnallista keskustelua.

Koska tutkimuksen keskiössä on sukupuoliroolikeskustelu, on aiheellista pohtia, millainen käsitys sukupuolista Koiviston pakinoista välittyi naisen ja miehen rooleja tarkasteltaessa. Koiviston pakinoissa ilmeni kaksi sukupuolta: mies ja nainen. Koiviston näkemykset sukupuolista olivat perinteiset. Suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun kuvataan usein korostaneen sukupuolineutraaliutta, mutta sen korostumista on havaittavissa Koiviston pakinoissa melko vähän. Koivisto keskittyi sukupuoliroolikeskustelua kommentoidessaan enemmän vaatimaan naisille parempia oikeuksia työelämässä ja toisaalta miehille oikeutta laajentaa perherooliaan. Toisinaan Koivisto käsitteli, melko sarkastisesti tosin, naisia ja miehiä yleistävällä tasolla, kuten toteamalla pääministerin käyttäytyvän kuin mies. Koivisto ei ottanut pakinoissaan kantaa tyypilliseen sukupuolijaotteluun esimerkiksi kyseenalaistamalla sosiaalisen tai biologisen sukupuolen olemassaoloa.

Suomen sukupuoliroolikeskustelu erosi muista maista, koska se keskittyi myös miehen sukupuoliroolin purkamiseen, kun muualla rajoituttiin ainoastaan naisen oikeuksien vaatimiseen. Tämän vuoksi Liljeströmin teoriaa on osittain vaikea vertailla Koiviston näkemyksiin; Liljeström ei huomioi teoriassaan miesten perheroolia ja sen tarpeellisuutta. Toisaalta, vaikkei Liljeström tähän ottanut suoraan kantaa, hänkin huomioi vanhemmuuden epäsymmetrisyyden²⁷⁸, joka taas ajatuksena oli tärkeä osa Yhdistys 9:n ja Koiviston pakinoista välittyvää arvomaailmaa. Liljeströmin teoria toi esiin miesten vallan yhteiskunnassa: johtoasemassa olevat olivat useimmiten miehiä, ja työpaikoilla oli epävirallisia käyttäytymismalleja, jotka tarjosivat mahdollisuuden naisten alistukseen. Näkemykset olivat yhteneväisiä Koiviston näkemyksien kanssa, sillä pakinoissa tuotiin esiin miesten valtaa sekä miehen ja naisen välistä epätasa-arvoa työelämässä.

Koivisto käsitteli miehen rooleja pienemmässä mittakaavassa kuin naisten rooleja, ja tämän vuoksi miehen roolien käsittely on myös tässä työssä hieman kapea-alaisempaa kuin naisen roolien. Koivistoa nimitetään usein ”naisasianaiseksi”. Tämän huomaa hänen

---

²⁷⁸ Liljeström 1986, 89.

1960- ja 1970-luvun teksteistään välittyvästä arvomaailmasta: hänen pääintressinsä oli pohtia ja parantaa naisten asemaa yhteiskunnassa, jossa sukupuoliroolien välillä on epätasa-arvo. Onkin mahdollista, että naisen aseman parantaminen oli Koivistolle tärkeämpi päämäärä kuin sukupuoliroolien kumoaminen.

6 Koivistojen perhe-elämä ja sukupuoliroolit pakinoissa

Koivisto kirjoitti usein pakinoissa perheestään ja perhe-elämästään. Vaikka harvassa pakinassa varsinaisesti syvennyttiin analysoimaan perhettä ja perheen yhteiselo, Koivisto sivusi näitä aihepiirejä kirjoittaessaan esimerkiksi omista yhteiskunnallisista mielipiteistään. Toisinaan on vaikea tulkita, kirjoittiko Koivisto nimenomaan omasta kokemuksestaan: oliko kyseessä juuri hänen oma avioliittonsa ja lapsensa, vai käsitteikö hän aihetta enemmänkin yleisluontoisesti. Esimerkiksi marraskuussa 1970 pakinassa on lause: ”Mikä siinä on, kun vaimokin haluaa tienata, sanoi aviomies saatuaan sanoman suurehkosta lisäverosta”²⁷⁹. Tästä ei voi päätellä, puhuuko hän varsinaisesti Mauno Koivistosta, vai onko kyse kuvitteellisesta tilanteesta, jossa mies ja vaimo keskustelevat. Kun Koivisto alkoi itse kirjoittaa omaa nimeään kantavaa palstaa, hän ei suinkaan käyttänyt tekstejään perheasioidensa julkiseen ruotimiseen, vaan enemmänkin omien yhteiskunnallisten mielipiteittensä esille tuomiseen. Perhe-elämää, ja erityisesti miehen ja naisen välistä suhdetta, hän kuitenkin käsittelee pakinoissaan usein – toisinaan näennäisesti oman perheensä kautta, toisinaan taas yleisellä tasolla.

Koivistojen perheessä toteutui ainakin jossain määrin molempien vanhempien kaksi sukupuoliroolia. Maunon mainitaan osallistuneen lapsenhoitoon ainakin vauva-aikana²⁸⁰, ja myöhemminä vuosina Tellervo pääsi toteuttamaan ansiorooliaan poliittisen uransa kautta – ja oikeastaan jo pakinoitsijan urakin oli hänelle ansioroolinsa toteuttamista. Pääasiassa perheessä kuitenkin vallitsi perinteinen roolijako miehen toteuttaessa ansiorooliaan ja naisen perherooliaan. Koivisto ei kuitenkaan pakinoissaan suoraan osoita, millainen sukupuolirooli-ideologia hänen perheessään toteutui.

Koivisto otti pakinoissaan vahvasti kantaa naisen sukupuolirooleihin ja muutokseen, jota niiden parannettavuudeksi tarvittaisiin. Erityisesti Koivisto nosti esiin mielipiteensä naisten oikeudesta ansiorooliin ja tasa-arvoiseen asemaan miesten kanssa työelämässä. On mielenkiintoista, että tätä aspektia ei käsitellä pakinoissa nimenomaan hänen oman perheensä näkökulman kautta²⁸¹. Koivisto on todennut häntä onnistaneen, kun mies ei

---

²⁷⁹ Suomen Kuvalehti 30.11.1970, 48. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 6.

²⁸⁰ Mattson 2017, 133.

²⁸¹ Koiviston valintaa kotirouvaksi jäämisestä käsitellään tarkemmin luvussa 4.

nurissut pahemmin palstasta, vaikka hän käytti omaa perhettään esimerkkinä pohtiessaan sukupuolirooleja. Oman, julkisuudessa näkyvän perheen käyttö pakinoissa oli tietoinen valinta, sillä Koivisto halusi herättää keskustelua ja tiesi tällä keräävänsä huomiota. Samalla hän harjoitti itsetutkiskelua ja totutteli uusiin, sukupuolirooleja rikkoviin ajatuksiin.²⁸²

Mielestäni yksinäisten ihmisten verotusta olisi alennettava, mieluummin poistettava kokonaan. Vaikka periaatteessa olen sitä mieltä, että ihminen ei voi olla onnellinen ilman aviopuolisoa tai lapsia, on tärkeätä, että muutamat luopuvat tästä onnesta ja omistautuvat lähimmäisilleen. Minullakin on onni omistaa kaksi tällaista uhrautuvaa ystävää. Heillä on kummallakin laaja ystäväpiiri, mutta jokaisella meistä lienee kuitenkin tunne, että nämä ihmiset ovat vain meitä varten.²⁸³

Koivisto käsitteli naimattomien naisten asemaa yhdessä ensimmäisistä pakinoissaan marraskuussa 1968. Pakina itsessään oli melko poukkoileva ja sekava – ensimmäisten kappaleiden ajan Koivisto kirjoittaa tv-mainoksista ja englantilaisesta rouva Wilsonin päiväkirjasta²⁸⁴, ennen kuin ryhtyi käsittelemään naimattomia henkilöitä. Toisaalta pakina oli selkeästi pyritty kirjoittamaan päiväkirjamaiseen muotoon (ensimmäiset pakinansa Koivisto aloitti aina ”Rakas päiväkirja”), joten voi olla, että hän yksinkertaisesti pyrki kirjoittamaan samalla tavalla kuin päiväkirjaa usein kirjoitetaan – sitä mukaa, kun asiat tulevat mieleen. Koivisto totesi, että verotusjärjestelmä oli hänen mielestään epäreilu naimattomille. Tällä hän todennäköisesti viittasi vanhanpiian tai vanhanpojan veroon²⁸⁵. Mahdollisesti Koivisto tarkoitti tekstissään, että tämä nimenomainen vero tulisi poistaa.²⁸⁶ Yllä olevan lainauksen jälkeen Koivisto jatkoi pakinaa kirjoittamalla naimattomista tuttavistaan, kertoen sarkastisesti näiden merkityksestä perhe-elämälle:

---

²⁸² Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 37.

²⁸³ Suomen Kuvalehti 8.11.1968, 45. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 8.

²⁸⁴ Rouva Wilsonin päiväkirja oli juuri se palsta, josta Suomen Kuvalehden toimitus sai inspiraation Rouva Koiviston päiväkirja –palstan aloittamiselle. Mattson 2017, 171.

²⁸⁵ Veroluokkia oli tuohon aikaan kolme, ja veroluokka määräytyi aviosäädyn sekä elätettävien lasten mukaan. Vanhanpiian/-pojan veroa maksavat luokiteltiin tuloverotuksessa ankarimpaan veroluokkaan. Veroa joutuivat maksamaan 24 vuotta täyttäneet, jotka olivat naimattomia ja lapsettomia. Vanhanpiian vero poistui käytöstä 1970-luvun puolivälissä. Linnakangas & Juanto 2016, 360.

²⁸⁶ Stolte-Heiskanen 1968, 151.

Neiti N. on lastemme kummi ja iltavahti. Hänellähän on aikaa, kun ei ole perhettä. Hänet kutsutaan luoksemme, kun aviomies on matkoilla ja olemme ikävystyneitä. [- -] Kuitenkin joka kerta kun herra M. näyttäytyy naisseurassa, tunnemme ahdistusta. Siispä verot niin alas, ettei neiti N:n ja herra M:n ei kannata mennä naimisiin!²⁸⁷

1960-luvulla oli yleinen normi mennä naimisiin – olihan naisen tehtävä synnyttää lisää jälkikasvua, ja avioliiton ulkopuolinen seksielämä ei ollut suotavaa.²⁸⁸ Pakinassaan Koivisto antoi ymmärtää, että naimattomien naisten ja miesten tehtävä oli palvella ja viihdyttää perheellisiä ystäviään. Teksti on satiiria; siinä on hieman pilkallinen ja ivallinen sävy.²⁸⁹

Yhdistys 9:n jäsenten kirjoittamassa kirjassa ”Miesten maailman nurjat lait” Veronika Stolte-Heiskanen paneutui naimattomien asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa perheettömät olivat vähemmistöryhmä perhekeskeisen yhteiskunnan vuoksi, ja he kokivat tämän vuoksi myös syrjintää. Naimattomuus nähtiin väliaikaisena tilana, joko avioliiton solmimista odotellessa tai leskeksi jääneen statuksena ennen omaa kuolemaa. Yhteiskunnassa vallitsi sodan jäljiltä naisylijäämäisyys – naimattomia naisia oli enemmän kuin naimattomia miehiä.²⁹⁰ On mielenkiintoista, että yksi negatiivisimmin sukupuoliroolikeskusteluun suhtautuneista ryhmistä oli naimattomat naiset²⁹¹. On toisaalta mahdollista, että moni naimaton nainen saattoi suhtautua roolien purkautumiseen kielteisesti senkin vuoksi, että toivoivat vielä itse pääsevänsä naimisiin ja kohottavansa tämän kautta omaa sosiaalista statustaan.²⁹²

Koivisto kiinnitti myöhemminkin huomiota naimattomien naisten asemaan ja rooliin pakinaan kirjoitetussa vaimon ja aviomiehen keskustelussa:

---

²⁸⁷ Suomen Kuvalehti 8.11.1968, 45. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 8.

²⁸⁸ Mickwitz 2008a, 23.

²⁸⁹ Kivistö 2007, 9.

²⁹⁰ Stolte-Heiskanen 1968, 141–142, 156.

²⁹¹ Eskola 2008, 66.

²⁹² Haavio-Mannila 1968, 7.

”[- -] Olen lukenut kirjaa Miesten maailman nurjat lait. Arvaa, montako sellaista henkilöä, joka ei ole tai ei ole ollut naimisissa, kuuluu Suomen eduskuntaan?” [- -] ”Kaksitoista naista ja yksi mies. Sanohan joku järkevä selitys sille, miksi poikamiehet ovat niin huonosti edustettuna.” [- -] ”Tasapainon vuoksi kai. Kun ovat yliedustettuina sarjakuvissa ja –filmeissä.” [- -] ”Vuonna 1960 maamme 20–44 vuotiaista henkilöistä oli 17,38 % naimattomia, eronneita leskiä, mutta eduskunnassa heitä ei ollut ainuttakaan. Yli 45-vuotiaista yksinäisiä miespuolisia oli 8,64 % ja eduskunnassa heitä oli kolme eli 1,5 %. Mistä tämä johtuu?” ”Kun mies lähtee politiikkaan, hän joutuu monenlaisiin seuroihin ja järjestöihin. Niissä on mukana tarmokkaita naisia ja poikamiehenä olo käy ennen pitkää mahdottomaksi.” ”Miksi sitten naiskansanedustajista kolmannes on yksinäisiä? Ovathan hekin yhdistyksissä.” ”Älä kysy niin vaikeita asioita. En kai minä voi tehdä mitään asian hyväksi, vai voinko?” [- -] ”Taidan lähteä töihin. Alkaa tuntua siltä, että täällä kotona vallitsevat naisten maailman nurjat lait.”²⁹³

Lainauksessa kuvattu keskustelu on esimerkki siitä, miten Koivisto kirjoitti kuvitteellisia tekstejä konservatiivisia arvoja kannattavan pääministeri-aviomiehensä ja itsensä välille. On tietenkin mahdotonta sanoa, ovatko Koivistot keskustelleet joskus aiheesta yllä mainituin sanankääntein, mutta todennäköisimmin Koivisto on käyttänyt dialogia tekstillisenä tehokeinona herättääkseen enemmän huomiota naimattomien aliedustukseen eduskunnassa. Naimattomien naisten aseman ja sukupuoliroolien käsittely eivät kuitenkaan olleet avaintemoja Rouva Koiviston päiväkirjoissa. Yksi syy tälle oli mahdollisesti se, ettei Koivistolla ollut aiheesta omakohtaista kokemusta, hänhän meni itse naimisiin suhteellisen nuorena.

Tekisi mieleni kokeilla, syntyisikö meillä vipinää, jos tunnustaisin jollekin haastattelijalle, että tapanani on potkia miestäni pöydän alitse, jos olen hävinnyt hänelle korttipelissä.²⁹⁴

---

²⁹³ Suomen Kuvalehti 28.2.1969, 9. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 3.

²⁹⁴ Suomen Kuvalehti 7.2.1969, 6. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 6.

Yllä oleva lainaus oli Koiviston kommentti siitä, miten ulkomailla on oltu huvittuneita, kun Japanin pääministerin vaimo kertoi miehensä lyövän häntä. Koiviston sarkastisessa piikittelyssä piilee varsin terävä huomio: olisivatko ihmiset olleet huvittuneita, jos perheväkivaltaa tapahtuisikin niin, että nainen pahoinpitelisi miestä, eikä mies naista. On erikoista, ettei Koivisto selkeästi osoittanut mielipidettään sille, onko perheväkivalta – tapahtuipa se kumman sukupuolen tekemänä hyvänsä – todellisuudessa naurun aihe. Perheväkivallan osapuolten pohtiminen on tulkittavissa yhdeksi kannanotoksi roolikeskustelulle. Esimerkiksi Liljeströmin teoriassa miehen sukupuolirooliin liittyvä aggressiivisuus, kun taas naisen odotettiin olevan kuuliainen.²⁹⁵ Koivisto otti Japanin pääministeripariskunnan käsittelyynsä pakinassa, jossa hän syventyy analysoimaan sukupuoliroolikeskustelua laajemmalla tasolla.

Arvostusten muuttamista tapahtunut perhe-nimisen yhteisönkin piireissä. Ei ole pitkä aika siitä, jolloin metsästä peltoa raivaava mies ja kahdeksatta lastaan hoitava äiti olivat kansallisia esikuvia. Nyt ovat arvot kutakuinkin päinvastaiset. Valveutunut mies istuttaa peltonsa metsälle ja aviiovaimo syö pillerin päivässä pysyäkseen työmarkkinoilla kilpailukykyisenä miehensä kanssa. [- -] Vielä pari vuotta sitten meille selitettiin, että äidin paikka on kotona. [- -] Nyt meitä kehoitetaan heittämään nämä ohjeet romukoppaan. Tilalle tarjotaan uusia arvoja, jotka perustuvat uusille tutkimuksille.²⁹⁶

Edellä lainatun tekstin pätkän tarkoitus vaikuttanee olleen pohtia maailman nopeaa muuttumista ja sitä, miten jatkuvasti ilmaantuviin uusiin tutkimustuloksiin ja uuteen tietoon tulisi suhtautua. On kuitenkin huomioitava, että kyseessä on lyhyt lainaus pakinasta, joka oli yleisluonteeltaan hyvin kantaaottava ja yhteiskunnallisiin teemoihin paneutuva. Tämä helmikuussa 1969 ilmestynyt pakina oli yksi useista Koiviston pakinoista, joissa pohditaan naisen sukupuoliroolia, erityisesti ansio- ja kotiroolien vastakkainasettelua. Samalla hän kuitenkin pohti perheen sisäisten roolien muuttumista: enää ei ollut lähtökohtainen oletus, että mies ja nainen saivat mahdollisimman monta lasta, joita äiti hoiti kotona miehen elättäessä perheensä. Nyt nainenkin saattoi mennä

---

²⁹⁵ Liljeström 1966, 15–16.

²⁹⁶ Suomen Kuvalehti 14.2.1969, 7. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 5.

työelämään, ja ehkäisy pillerien ansiosta itsenäisesti huolehtia ehkäisystä.²⁹⁷ Vaikka tässä yhteydessä Koivisto ei käyttänytkaan nimityksiä ”ansiorooli” ja ”perherooli”, hän kuitenkin käsitteli naisen ansiorooliin siirtymisen helpottumista suomalaisessa yhteiskunnassa.

Mitä se on kun vaimokin haluaa tienata, sanoi aviomies saatuaan sanoman suurehkosta lisäverosta. [- -] On sanottava, että nykyinen verotusjärjestelmä on epäoikeudenmukainen ansiotyössä oleville aviovaimoille. [- -] Periaatteessa pitäisi kai miehen olla samassa asemassa, mutta en ole tavannut aviovaimoa, joka laskutoimitusten jälkeen olisi sanonut vähemmän ansaitsevalle miehelleen: ”Kuule Kalle, kyllä se nyt on sillä tavalla, että minä en enää halua maksaa verojasi. Jää sinä kotiin, niin ei tarvitse pitää tuota apulaista, kun ei siitä saa edes verohelpotusta.”²⁹⁸

Marraskuussa 1970 julkaistussa pakinassa jatkui perhe-elämän käsittely, tällä kertaa verotuksen kannalta. Koivisto pohti pakinassaan työssäkäyvien vaimojen huonompaa asemaa verotuksessa. Koivisto kirjoitti pakinassaan ”aviomiehestä”, mutta on epäselvää, viittaako hän omaan mieheensä vai onko kyseessä vain yleisempi esimerkki. Rafael Paasion hallituksen vuonna 1966 asettama naisen asemaa selvittävä komitea tekikin ehdotuksen puolisoiden yhteisverotuksen muuttamisesta erillisverotukseen, ja uusi laki astui voimaan vuonna 1974. Komiteassa oli niin kansanedustajia, tutkijoita, ammattiyhdistysliikkeiden toimijoita kuin myös Yhdistys 9:n jäseniä. Komitea edelsi Tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa, joka aloitti toimintansa vuonna 1972.²⁹⁹ On mahdollista, että Koivisto intoutui kirjoittamaan verotuksesta Yhdistys 9:ssä käydyin keskustelun vuoksi, sillä pakinan julkaisuvuonna hän oli jo aktiivisesti mukana toiminnassa.

Todennäköisesti mikään ei estä kehitystä näissä maissa, mutta yhtä todennäköistä lienee, ettei Suomessa vielä olla valmiita radikaaleihin

---

²⁹⁷ Suomi oli ensimmäinen Pohjoismaa, jossa vuonna 1961 ehkäisy pillerit hyväksyttiin markkinoille. Julkunen 2010, 86.

²⁹⁸ Suomen Kuvalehti 30.11.1970, 48. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 6.

²⁹⁹ Räsänen 2002, 102–104; Hagner & Försti 2006, 142; Julkunen 2010, 92.

ratkaisuihin. Keskitason suomalaiselle on melkoisen vieras ruotsalainen määritelmä, jonka mukaan avioliitto on kahden tai useamman, eri tai samaa sukupuolta olevan henkilön yhteenliittymä. Onneksi sanojen takana olevat asiat eivät ole lainkaan niin vaarallisia miltä ne ensikuulemalta vaikuttavat. On päinvastoin todennäköistä, että nopeasti kehittyvässä yhteiskunnassa vanhentuneet lait ja säädökset saavat aikaan enemmän häiriöitä kuin uudet, siinäkin tapauksessa, että niiden laadinnassa olisi menty pikkusen pieleen. Mutta lakeja ei voida muuttaa ennen kuin mielet ovat tarpeeksi kypsiä niiden läpiviemiseen. Ja toistaiseksi suomalaiset haluavat solmia avioliiton yhden ja eri sukupuolta olevan henkilön kanssa.³⁰⁰

Edellä oleva lainaus on helmikuulta 1970. Koivisto kirjoitti pakinassaan Pohjoismaiden Neuvoston Reykjavikin kokouksesta, jossa käytiin keskustelua avioliittolainsäädännön uudistuksista. Tuolloin oli pyrkimyksenä, että Pohjoismaat yhdenmukaistaisivat eri alojen lainsäädäntöä. Koivisto totesi pakinassa, ettei tämä olisi helppoa, sillä Ruotsi oli kaikkien edellä, Tanskan kulkiessa jäljessä ja Suomen ja Norjan tullessa kauempana perässä. Pohjoismaista mallia katsottaessa Suomi itse asiassa useammallakin osa-alueella kulki muista jäljessä³⁰¹. Yllä olevassa lainauksessa Koivisto viittasi ruotsalaiseen, moderniin käsitykseen avioliitosta, sillä maahan oli asetettu komitea, joka todennäköisesti tulisi esittämään suuria muutoksia perhe- ja avioliittolainsäädäntöön.³⁰² Suomessa naisen asemaa tutkiva komitea teki ehdotuksen avioliittolain kokonaisuudistuksesta³⁰³, joten asiaa pohdittiin myös Suomen tasolla.

Seksuaalisuuteen liittyvä keskustelu avautui Suomessa 1960-luvun loppuvuosina. Kaikissa länsimaissa käytiin keskustelua ahdasmielisistä asenteista vapautumisesta ja lainsäädännöistä.³⁰⁴ Uudenlaisia ajatuksia omaksuttiin jälleen länsinaapurin kautta.

---

³⁰⁰ Suomen Kuvalehti 20.2.1970, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 59.

³⁰¹ Kosonen 2004, 35.

³⁰² Suomen Kuvalehti 20.2.1970, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 59.

³⁰³ Räsänen ei mainitse tarkkaa vuotta, milloin komitea teki ehdotuksen avioliittolain kokonaisuudistuksesta, ja mitä uudistukseen tarkalleen ottaen sisältyi. Oletettavasti ehdotus on tehty vuosien 1966–1972 aikana, koska tämän jälkeen tuli uusi elin, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Räsänen 2002, 103.

³⁰⁴ Mustola 2007, 18; Kurvinen 2013, 15.

Ruotsissa käynnistyi suuri seksikeskustelu vuonna 1962, Suomessa 1965³⁰⁵. Koska seksuaalivähemmistöt eivät itse voineet puolustaa oikeuksiaan, tarvitsivat he heterojen tukea. Tämä oli yhteydessä yleiseen 1960-luvulla vallinneeseen liberalismin nousuun. Homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin kesällä 1970, ja uusi laki tästä astui voimaan vuonna 1971. Tautiluokituksesta homoseksuaalisuus poistettiin vasta 1981.³⁰⁶

Myös Yhdistys 9 huomioi seksuaalisuuteen liittyviä teemoja kannanotoissaan ja toiminnassaan. Yksi yhdistyksen työryhmistä oli seksuaalisuuteen keskittynyt, ja yhdistyksessä huomioitiin yhteiskunnassa vallitseva seksuaali- ja sukupuolielämän kaksinaismoralismi. Lähdekirjallisuudessa ei kuitenkaan erityisemmin mainita yhdistyksen tarttuneen seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin, vaan enemmänkin huomio keskitettiin esimerkiksi ehkäisyvalistuksen puutteeseen ja rajoitettuihin aborttimahdollisuuksiin.³⁰⁷ Tuula Juvosen mukaan Yhdistys 9:n tasa-arvokäsitys oli loppujen lopuksi varsin kapea, eikä se ollut kiinnostunut vaikuttamaan seksuaaliseen tasa-arvoon esimerkiksi kampanjoimalla homoseksuaalisten tekojen dekriminalisoinnin puolesta, toisin kuin esimerkiksi Marraskuun liike tai Keskustelukerho Psyke.³⁰⁸

On huomioitava, että 1970-luvulla ajatukset saman sukupuolen avioliitoista, saatikka useamman kuin kahden hengen muodostamista avioliitoista, olivat melko tuoreita ja jopa radikaaleja osalle ihmisistä. Tämä osoittaa rooliyhteiskunnan merkittävyyttä; perinteiset miehen ja naisen sukupuoliroolit jakautuivat avioliitossakin perheen päässä olevalle miehelle ja kotia hoitavalle vaimolle. Mielenkiintoista on, että Koivisto itse käsitteli ruotsalaisten mahdollisesti tekemiä muutoksia analyttisesti ja kiinnostuneesti; tämä onkin yksi osoitus hänen moderneista näkemyksistään 1970-luvun yhteiskunnassa. Hän ei kuitenkaan tee suoraa kannanottoa esimerkiksi samaa sukupuolta olevien avioliittojen puolesta. Tässäkin aiheessa hänen näkökantansa myötäilivät Yhdistys 9:n toimintatapoja. Pakinan päättävä pohdinta lainsäädännöistä ja niiden muutoksista olivat varsin osuvia

---

³⁰⁵ Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomi tuli jäljessä homoseksuaalisuuden dekriminalisoinnissa: Tanskassa dekriminalisointi tapahtui vuonna 1932, Ruotsissa 1944 ja Norjassa käytännössä jo vuonna 1905. Eurooppalaisella tasolla Suomi oli kuitenkin melko samanlaisessa kehitystahdissa muiden kanssa. Mustola 2007, 20, 23.

³⁰⁶ Mustola 2007, 18–20.

³⁰⁷ Mickwitz 2008a, 22; Mickwitz 2008b, 37.

³⁰⁸ Juvonen 2015, 266.

kommentteja roolikeskusteluun: muutoksia ei voida tehdä, ennen kuin yhteiskunta on kykenevä ja valmis vastaanottamaan ne.

Tiivistelmänä voi sanoa, että Koiviston perhe-elämää ja sukupuolirooleja käsittelevät pakinat keskittyivät usein tarkastelemaan naisen ansioroolia sekä oikeutta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Miehen roolit ovat tässä luvussa käsitellyissä pakinoissa taka-alalla, vaikka Koivisto pohtikin myös miehen asemaa. Varsinainen sukupuolirooli-ideologiakin on enemmän taka-alalla. Arvioin tämän luvun pakinoiden edustavan pääasiallisesti maltillista sukupuoli-ideologiaa: pakinoissa korostuu naisen roolit ansiotyön tekijänä sekä perheen hoitajana. Erityisesti nousee esiin ajatus naisen tukemisesta, jotta tämä voi suoriutua molemmista rooleista.³⁰⁹ Yhdistys 9:n ajamat teemat nousevat vahvasti esiin myös tässä luvussa. Koivisto viittasi suoraan yhdistyksen jäsenten kirjoittamaan kirjaan, ja useat pakinat käsittelevät kyseisessä teoksessakin esiin nousevia teemoja. Liljeströmin ja Koiviston näkemysten yhteneväisyydet tulevat jälleen esiin. Liljeströmin mukaan sukupuoliroolista tulee helposti yleisrooli, joka vaikuttaa käyttäytymiseen muiden roolien alueella ja tilanteissa, joissa se on täysin asiaankuulumaton.³¹⁰ Tätä ajattelutapaa käsitellään myös Koiviston pakinoissa, esimerkiksi epäreilun verotuskäytännön kautta.

---

³⁰⁹ Mickwitz 2008b, 26.

³¹⁰ Liljeström 1966, 15.

7 Kolmas sukupuolirooli: yhteiskunnallinen vaikuttaja

Rouva Koiviston päiväkirjaa julkaistiin yhteensä neljän vuoden ajan. Sukupuoliroolikeskustelua käsittelevien pakinoiden teemoissa on havaittavissa muutosta ajan kuluessa: vuosien 1968–1970 pakinoiden yleisin teema oli naisen perhe- ja ansioroolien pohdinta. Uudelle vuosikymmenelle siirryttäessä huomaa teemojen laajentuneen: Koivisto kirjoitti edelleen sukupuolirooleista, mutta laajemmasta perspektiivistä. Hän pohti muun muassa abortti- ja päivähoito-oikeutta. Tässä luvussa keskitytään Koiviston 1970–1972 vuosina pakinoissa käsittelemiін laajentuneisiin teemoihin. Niissä korostui Yhdistys 9:n luoma käsite kolmannesta sukupuoliroolista, yhteiskunnallisesta vaikuttajasta, jonka toteutuminen oli naisten rooleissa jäänyt vaillinaiseksi miehen vastaavaan rooliin verrattuna³¹¹.

Tämä roolikeskustelu on vaivannut minua pari päivää. Se johtuu siitä, että kun eräässä tilaisuudessa asettauduin pilkkaajien puolelle puhuttaessa isyyslomasta, eräs tuttavani, ”valistunut virkanainen”, katsoi asiakseen saattaa minut kotiin ja samalla tuulettaa luutuneita mielipiteitani. Käsite naisasianainen on korvissani aina kalskahtanut kalsealta [- -]. Selitin, ettei meikäläinen rooliasioissa enää mitään valistusta kaipaa; minun ikäpolveni nainen katsoo jo olevansa tasa-arvoinen miehen kanssa ja joskus hiukan enemmänkin.” [- -] ”[- -] Väitätkö, että naisten ansiotulot olisivat keskimäärin yhtä suuria kuin miesten? kysyi tuttava. ”Omassa ja tuttavieni perheissä isä on pitänyt kunnia-asianaan osallistua vauvanhoitoon [- -].” ”Mutta ovatko he valmiita jäämään pidemmäksi aikaa kotitöihin?” kysyi tuttava. ”Puhe äitimyytin elättämisestä on pelkkää roskaa. [- -]” ”Minihameäitikin voi kasvattaa pojastaan miehen, joka ei osaa itkeä ja työstään naisen, jonka suurin haave on edullinen avioliitto [- -].” ”Sukupuolivalistuksesta ja ehkäisy pillereistäkin on puhuttu jo niin paljon, että jokaisen pitäisi tietää...” ”[- -] yhä edelleen on useita naisia, jotka eivät edes itselleen tunnusta, että heilläkin on seksuaalisia tarpeita ja ehkäisyvälineisiin suhtaudutaan joko kielteisesti tai välinpitämättömästi ja ei-toivottuja lapsia syntyy vielä liian

---

³¹¹ Koivunen 2004, 82.

paljon [- -].” ”Asenteesi on hyvin ymmärrettävää”, sanoi tuttava, ”sillä juuri korkean statuksen omaavien miesten vaimot ovat Elina Haavio-Mannilan tutkimuksen mukaan vanhan rooliyhteiskunnan varmimpia tukipylväitä.”³¹²

Pakina on kirjoitettu dialogimuotoon, jossa Koiviston konservatiivisia arvoja kyseenalaisti hänen valistunut tuttavansa. Tekstissä on varsin kärjistävä ote. Huomionarvoista on, että keskustelijat kävivät läpi monia Yhdistys 9:n tavoitteita ja yhteiskunnan ongelmakohtia, joihin yhdistys tarttui. Tekstin lopussa Koivisto viittasi Haavio-Mannilan vuoden 1968 väitöskirjaan *Suomalainen nainen ja mies*, joten on myös mahdollista, että Koivisto kirjoitti pakinan juuri luettuaan Haavio-Mannilan kirjan³¹³. Tekstinsä lopuksi Koivisto osoitti mielenkiintoisen huomion: hän itse on korkeastatuksinen ministerin vaimo, jonka kaltaiset naiset ylläpitävät vanhaa rooliyhteiskuntaa, johon hän itsekin oli kyllästynyt. Tämä tuokin Koiviston sukupuolirooleja käsitteleviin pakinoihin mielenkiintoista kerrostumaa satiirin saadessa itseironisia piirteitä.

Pakina on Koiviston kuvaus hänen aiemmasta suhtautumisestaan roolikeskusteluun. Hän on vuonna 1970 kertonut Eeva-lehdelle suhtautuneensa roolikeskusteluun ja naisasiaan aluksi puolustellen. Hänellä oli ollut jossain vaiheessa kova tahto ja yritys päästä kodin ulkopuoliseen työhön, mutta oli aina viime hetkellä perääntynyt. Kun hän lopulta oli päättänyt jäädä kotiin, oli hän kerännyt puolustuksia ratkaisulleen ajatellen, että kotirouvalla on enemmän vapaa-aikaa, jonka voi käyttää vaikkapa lukemiseen. Myöhemmin hän huomasi, että vaikka aikaa oli lukemiselle, häntä ei kiinnostanut tehdä sitä ajankulun vuoksi, sillä hänellä ei ollut ketään, jonka kanssa keskustella lukemastaan.³¹⁴

Koivisto on myöhemmin kertonut totutelleensa itsekin uudenlaisiin ajatuksiin samalla pakinoita kirjoittaessaan.³¹⁵ On mahdollista, että hän kirjoitti tämän pakinan myös sen vuoksi, että hän itsekin kuulosteli uusia ajatuksia ja heijasti niitä omiin tottumuksiinsa ja

---

³¹² Suomen Kuvalehti 7.2.1969, 6. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 6.

³¹³ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 36.

³¹⁴ Mattson 2017, 160.

³¹⁵ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 37.

ajatuksiinsa. Teksti kuvaa hyvin juuri sukupuoliroolien murtamista vastustaneiden asenteita. Dialogista on erotettavissa, että Koiviston ystävän mielipiteet oli kirjoitettu edustamaan Dahlströmin määrittelemää radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa, ja Koiviston omat taas kuvaamaan konservatiivista rooli-ideologiaa.³¹⁶

Vaikka jokainen tietää, että hän itse voi lyödä nenänsä kompastuessaan [- -] tai saada mustelman silmäkulmaansa [- -], niin hän kuitenkin luulee, että toisten ihmisten vastaavat vammat ovat lähtöisin kaulimista tai aviomiesten lujista nyrkeistä. [- -] Nyt kuljen laastari poskessa ja selitän tuttaville jo ennen kuin nämä ehtivät kysyä: ”Meillä oli kotona pieni roolikeskustelu.” ”Ahaa! Älä turhaan selitä, teillä taisi olla roolikeskustelu”, sanovat tuttavien ilmeet. [- -] [- -] on luovuttava vanhasta rooliajattelusta ja annettava pojalle leikkikaluksi nukke. Tytölle voi sen sijaan antaa puukon, sillä nainen tietää jo nuorena, että hyvää puukkoa voi keittiössä käyttää moneen hyödylliseen tarkoitukseen.³¹⁷

Maaliskuussa 1969 Koivisto näennäisesti käsitteli pakinassaan työtapaturmia. Hän käytti esimerkkejä niin omasta työstään kotona, miehelleen sattuneesta tapaturmasta sekä kummipojastaan, joka oli leikkinyt puukolla ja satuttanut itseään. Pakina päättyi ajatukseen rooliajattelusta luopumisesta: stereotyyppisesti tapaturma-alttiit pojat voivat leikkiä turvallisilla nukeilla, kun taas tytöt ovat lapsesta lähtien niin älykkäitä, että he osaavat käyttää puukkoja oikeaoppisesti kotitöissä. Tämä lopetus on hyvä esimerkki satiirista ja sukupuoliroolien pohdinnasta: tytöt opetetaan lapsesta lähtien auttamaan keittiössä, koska ruuan tekeminen ja kodinhoito kuuluvat naisen perherooliin. Lasten kasvatuksestaan omaksumien sukupuoliroolien pohdinta oli osa Yhdistys 9:n oppeja, sillä yhdistys halusi muuttaa lastenkasvatuksessa piilevää tasa-arvottomuutta ja yhtenäistää sukupuolten kasvatusta niin perhe- kuin kotitalousasioissa³¹⁸. Liljeströmin mukaan sukupuoliroolit omaksutaan jo lapsena, esikuvien ja roolimallien avulla.³¹⁹ Liljeströmin

---

³¹⁶ Mickwitz 2008b, 26–27.

³¹⁷ Suomen Kuvalehti 14.3.1969, 11. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 5.

³¹⁸ Mickwitz 2008b, 30.

³¹⁹ Liljeström 1966, 14.

ja Yhdistys 9:n ajatukset lasten sukupuoliroolien omaksunnasta kasvatuksen kautta ovat yhtenäiset, ja yllä lainattu pakina antaa ymmärtää Koiviston olleen samaa mieltä.

Vaikka sukupuoliasiat eivät olekaan yhtä arkoja kuin ennen, teemme niiden opettamisessa tai opettamatta jättämisessä Neillin mukaan yhä suuria virheitä. Annamme ehkä lapsille tietoja, mutta kauhistumme lasten leikeissä ilmenevää sukupuolisuutta. Lapsi käsittää kauhistelumme siten, että sukupuoliasiat ovat likaisia. Päinvastainen virhe tehdään silloin, kun yritämme kuvailla sukupuolisuhteen pyhäksi. Sukupuolisuus on elämän suurin nautinto, mutta se on kuitenkin yhtä arkipäiväistä kuin syöminen.³²⁰

Liittyessäni Yhdistys 9:ään sain roolijakoa kannattavalta ystävältäni kirjan: "Mitä nuoren naisen tulee tietää." Se on kirjoitettu vuosisadan vaihteessa ja aatteet ovat tietenkin sen mukaiset. Jossakin kohdassa muun muassa väitetään, että sukupuoliasioita ajattelevilla vastaava aivolohko paisuu. Jotta tämän vahingollisilta vaikutuksilta välttyttäisiin, pitää muita aivolohkoja kehittää toisenlaisilla tunneärsykkeillä. Naisille suositellaan karkean langan tai sileän pöydän sivelyä ja pehmeiden pilvenhattaroiden katselua.³²¹

Sukupuoliasioista ei osata keskustella. Tämä puolestaan johtuu siitä nurjamielisestä kasvatuksesta, jota meille on annettu.³²²

Ensimmäinen lainaus vuodelta 1969 ei suoraan käsittele sukupuolirooleja, mutta kuitenkin yhtä roolikeskustelussakin käsiteltyä teemaa, sukupuoliasiat ja niiden kaksinaismoralistisuus. Toisessa lainauksessa kesällä 1970 Koivisto viittasi roolijakoa kannattavien vanhanaikaiseen ajatteluun sukupuoliasioissa. Yhdistys 9 tavoitteli sukupuolielämää ohjaavien asenteiden murtamista.³²³ Yhdistyksen kannanotot sukupuoliroolien muuttamisen ulottamisesta sukupuolielämään herättivät toivottua

---

³²⁰ Suomen Kuvalehti 5.9.1969, 36. Tellervo Koivisto: "Rouva Koiviston päiväkirja", 51.

³²¹ Suomen Kuvalehti 12.6.1970, 24. Tellervo Koivisto: "Rouva Koiviston päiväkirja", 46.

³²² Suomen Kuvalehti 22.1.1971, 3. Tellervo Koivisto: "Rouva Koiviston päiväkirja", 44.

³²³ Mickwitz 2008b, 22.

huomiota yhdistyksen tavoitteille ja toiminnalle.³²⁴ Yhdistyksen seksuaalityöryhmä teki esimerkiksi aloitteen valtakunnallisen sukupuolivalistusjärjestön perustamisesta, joka toimisi samoin periaattein kuin ruotsalainen Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU).³²⁵ Yhdistys 9 tukikin myöhemmin seksuaalipoliittisen yhdistyksen Sexpon perustamista ja teki työtä sen puolesta, että seksuaalisuus ymmärrettäisiin myös yhteiskunnallisena kysymyksenä.³²⁶

Viimeisin lainaus on tammikuulta 1971, jossa Koivisto kertoi lukijan lähettäneen hänelle kirjeen aborttia käsitelleen pakinan innoittamana. Lukija pyysi Koivistoa kirjoittamaan abortista ja ehkäisymenetelmistä avoimesti, sillä useat nuoret naiset ovat tietämättömiä esimerkiksi ehkäisytableteista. Pakinassa Koivisto ei keskittynyt käsittelemään aihetta sukupuoliroolien kautta, vaan kertoi tarinan pariskunnasta, jonka ongelmat parisuhteessa ja seksuaalielämässä johtuvat puhumattomuudesta.³²⁷ Pakina on kuin seksuaali- tai parisuhdeterapeutin kynästä, johon kuitenkin sisältyi yhteiskunnallinen kannanotto: ihmiset eivät kyenneet puhumaan seksuaalielämästä, kun siitä keskustelemista pidettiin häpeällisenä. Koiviston seksuaalielämää ja sen vapautumista käsittelevät pakinat mukautuivat hyvin Yhdistys 9:n tavoitteisiin seksuaalielämän stigman purkamisesta.

Olin jokin aika sitten erään naisjärjestön kokouksessa. Läsnaolijat, enimmäkseen keski-ikäisiä työssäkäyviä perheenemäntiä, osallistuivat vilkkaasti keskusteluun ja tuntuivat viihtyvän toistensa seurassa. Kellon lähestyessä kahtakymmentäyhtä alkoi syntyä liikehdintää ja keskustelu vaimeni. ”Keskiviikko on huono päivä, kaikki haluavat kotiin katsomaan Peyton Placea”, sanoi puheenjohtaja.” [- -] Naiselle ei tarjota ”haasteita” ja ”tilaisuuksia” niin kuin ”Peyton Placen” miehille; parempi onkin sillä he ovat tunneolentoja, joiden ammatinharjoitusta naisenluonto sotkee. [- -] Siitä miksi, miten ja mihin meitä aikuisia johdetaan, tiedämme valitettavan vähän.³²⁸

---

³²⁴ Haavio-Mannila 1968, 195.

³²⁵ Rotkirch 1968, 67.

³²⁶ Kurvinen & Turunen 2018, 27.

³²⁷ Suomen Kuvalehti 22.1.1971, 3. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 44.

³²⁸ Suomen Kuvalehti 9.1.1970, 2. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 9.

Näillä sanoilla Koivisto aloitti pakinansa tammikuussa 1970. Pakinassa Koivisto kritisoi televisio-ohjelma Peyton Placen³²⁹ välittämää naiskuvaa, lainaten Parnasson toimitussihteerin Auli Tarkan³³⁰ aiheesta kirjoittamaa artikkelia joulukuun 1969 Parnasso-lehdessä. Tarkka analysoi artikkelissaan ”tajuntateollisuutta”, erityisesti Peyton Placea ja sen välittämää maailmankuvaa. Tarkka totesi, että naisten poliittisen tajunnan sammuttaminen on tajuntateollisuuden keskeisiä tehtäviä, ja kyseessä olevan ”avioliiton turvasäilöön suljettujen naisten terapia ja palveluammateissa työskentelevien naisten vapaa-ajan ohjailu ylhäältä käsin, yhteiskunnallisesti vaarattomille urille”³³¹. Koivisto viittasi Tarkan tekemiin huomioihin siitä, että tv-ohjelma välitti ”naisten työn vastaista kampanjaa”, ja antoi naisesta heikon ja työhön kykenemättömän kuvan.³³²

Koiviston pohdinta ei ollut yhtä yhteiskuntakriittinen ja latautunut kuin Tarkan, mutta hän toi pakinassaan kuitenkin esiin ajatuksen siitä, että ihmisten olisi tärkeää pohtia, millaista kuvaa tv-ohjelmassa pyritään antamaan, ja onko sen katsojille välittyvä viesti jopa manipuloiva. Ironista on, että Koivisto kertoi olleensa naisjärjestön kokouksessa, johon osallistujat ovat halunneet kotiin katsomaan kyseistä televisio-ohjelmaa. Koivisto ei nimeä naisjärjestöä, joten ei ole tiedossa, onko kyseinen kokous ollut Yhdistys 9:n vai jonkin muun järjestön kokous. Toisaalta on erikoista, jos Koivisto nimitti Yhdistys 9:ää naisjärjestöksi, sillä yhdistys ei itse määritellyt itseään sellaiseksi³³³.

Yhteiskunnalliset asiat ja politiikka olivat Koivistolle mieluisia teemoja pakinoita kirjoittaessa. Merkille pantavaa on, että hän käsittelee usein politiikkaakin naisnäkökulmasta, kuten toukokuussa 1970:

Mitäpä jos lähdetäisiin uudelle todella leveäperäiselle tielle ja pantaisiin kokoon naisten muodostama hallitus. Siinä olisivat mukana ne eduskuntaryhmät, joissa on naisedustaja. (Tupamäki voisi tulla mukaan, ottavathan miessukupuolen hallituksetkin silloin tällöin joukkoonsa yhden

---

³²⁹ Peyton Place oli amerikkalainen saippuasarja, jota näytettiin Suomessa 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Yle Elävä arkisto 16.11.2007, Reijo Perälä: Peyton Placea suomalaisittain.

³³⁰ Tarkka toimi Parnasson toimitussihteerinä 1964–1969. Parnasso 8/1969. ”Parnasson toimitus”, 512.

³³¹ Parnasso 8/1969. Auli Tarkka: ”Amerikanpaketti”, 474–475.

³³² Suomen Kuvalehti 9.1.1970, 2. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 9.

³³³ Mickwitz 2008d, 208.

naisen.) Tämä olisi kansanrintamahallitus, edustaisihan se vähäväkistä ja sorrettua kansaa. [- -] Tähänastisen käytännön perusteella luulisi, että nainen kelpaa vain sosiaali- ja opetusministeriöön. Ei ole kuitenkaan mitenkään todistettavissa, että naisesta ei olisi oikeusministeriksi tai ulkoministeriksi (onhan naisia opetettu vaikenemaan seurakunnassa). Työttömyys- ja työllisyys- samoin kuin palkkakysymyksistä perillä olevia naisiakin on maassamme ainakin sen verran, että heillä ministerintuolit pystytään täyttämään. [- -] Yhden sukupuolen hallitus ei ole mahdoton, koska niitä on maassamme ollut useita. Naispuolisen hallituksen tekee mahdottomaksi vain se, että sillä ei ole tarvittavaa kannatusta.³³⁴

Pakinan kirjoitushetkellä hallitusneuvottelut olivat ajankohtaisia, ja Koivisto päätti lähestyä teemaa pohtimalla eduskunnan ja politiikan miesvaltaisuutta. Pakinassa hän pyrki osoittamaan, että naisilla on oikeus osallistua politiikkaan, vahvemmalla panoksella mitä heillä sillä hetkellä oli. Vaikka naisilla olikin oikeus asettua ehdolle ja tulla valituksi eduskuntaan, heillä ei ollut kuitenkaan yksilöllisten oikeuksiensa toteutumiseen samanlaisia mahdollisuuksia ja sosiaalisia oikeuksia kuin miehillä.³³⁵ Kansainvälisellä tasolla naisten osuus eduskunnassa oli korkea, ja muut Pohjoismaat pääsivät Suomen tasolle vasta 1970-luvulla.³³⁶ Erityisesti naisten ansioksi voidaan katsoa ”huolenpitovaltio”, jossa naiset jatkoivat yksityisen elämänpiirin huolenpitotehtäviä valtiollisella tasolla.³³⁷ Tästä huolimatta naisten poliittiset vaikutusmahdollisuudet olivat rajoittuneemmat ja kapeammat kuin miehillä. Naisministereitä alettiin ottaa hallitukseen säännöllisesti vuonna 1968. Koivisto tarttui pakinassaan faktaan siitä, että naisia otettiin pääasiassa vain opetus- ja sosiaaliministereiksi. Vuonna 1970 hallituksessa oli ensimmäistä kertaa kolme naisministeriä, uusina vastuualueinaan toinen valtiovarainministeri ja oikeusministeri.³³⁸

Tekstissä on satiirinen ja piikkittelevä ote, esimerkiksi todettaessa, että yksi mieskin voisi mahtua muutoin naisvaltaiseen hallitukseen mukaan, koska ovathan roolit tavallisesti

---

³³⁴ Suomen Kuvalehti 22.5.1970, 21. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 8.

³³⁵ Haavio-Mannila 1968, 2.

³³⁶ Kuusipalo 1999, 55.

³³⁷ Julkunen 1990, 27.

³³⁸ Kuusipalo 1999, 61, 65.

toisin päin. Koivisto viittasi pakinassaan myöhemmin Haavio-Mannilan vuoden 1968 tutkimukseen, ja tekstistä huomaa tämän vaikutuksen Koiviston ajatuksiin. Vanhat sukupuoliroolit jakaantuivat edelleen niin, että politiikan katsottiin olevan enemmän miehille kuuluva alue kuin naisille. Koivisto päätti pakinansa toteamalla, että todennäköisesti lähitulevaisuudessa ei vielä tule naispuolista tai edes naisenemmistöistä hallitusta, mutta ei usko enää kenenkään rohkenevan koota hallitusta, johon ei tule vähintään kahta naista³³⁹. Rajoitukset, jotka koskivat naisen nimittämistä valtion virkoihin, poistettiin vuosina 1972–1975.³⁴⁰

Viime päivinä on lehdissämme ennusteltu sairaaloihin ruuhkaa uuden aborttilain voimaantulon johdosta. Tämän päivän lehdessä kerrotaan sukupuolitautilien hälyttävästä lisääntymisestä. Jälleen lyö moni kätensä yhteen ja siunailee aikamme synnillisyyttä. Aborttiin ja sukupuolitauteihin on suhtauduttava vakavasti, mutta niihin ei vanhanmallinen moralisointi tehoa. Tarvitaan tietoja, tietoja seksuaalielämän vaaroista, tietoja ehkäisyvälineistä ja niiden saannista. Oletamus, että jos jostakin asiasta ei mitään tiedä, se ei voi muodostua houkutukseksi, ei päde näissä asioissa, ei ainakaan nykyaikaisessa yhteiskunnassa.³⁴¹

Kun lukee abortin kokeneiden naisten kuvauksia, on valmis uskomaan, ettei kukaan yritä aborttia ilman vakavaa syytä. [- -] Usein ovat miehet ehkäisymenetelmiä vastaan. [- -] Aborttivastaukset eivät anna kehuttavaa kuvaa suomalaisesta miehestä. Mies on kylväjä, joka haluaa siemenensä lankeavan hedelmälliseen maahan, mutta pelkää samalla kylvön tuottamaa hedelmää. [- -] ”Maho nainen” näyttää olevan miehelle kauhistus eikä sen vuoksi hevin suostu vaimon sterilisaatioon. [- -] Abortti on hätäratkaisu, sitä tarvitaan tällä hetkellä, mutta olisi tehtävä kaikki mahdollinen niiden syiden poistamiseksi, jotka johtavat ei-toivottuihin raskauksiin.³⁴²

---

³³⁹ Suomen Kuvalehti 22.5.1970, 21. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 8.

³⁴⁰ Julkunen 2010, 92.

³⁴¹ Suomen Kuvalehti 24.7.1970, 30. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 30.

³⁴² Suomen Kuvalehti 8.1.1971, 1. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 4.

Abortti oli yksi yhteiskunnassa vallinneista puheenaiheista roolikeskustelun aikana. Keskustelulla oli kaksi ääripäätä: naisten itsemääräämisoikeuden täyttä toteuttamista vaatineet tahot, kuten Yhdistys 9 ja Sexpo, toisena ääripäänä taas abortin kieltämiseen pyrkineet ryhmät. Suurin enemmistö ihmisistä sijoittui näiden kahden ääripään välille. Kiivaan keskustelun lopputulokseksi saatiin kompromissi, jossa abortti liberalisoitiin aborttilaissa vuonna 1970³⁴³, mutta päätösvalta säilyi edelleen lääkäreillä. Abortista käydyssä keskustelussa kaikki osapuolet korostivat syntyvyyden säännöstelyn ja ehkäisyn tärkeyttä, ja tämä keskustelu loikin asenteelliset valmiudet ehkäisypalveluiden yleisen saatavuuden turvaamiselle, joka toteutui kansanterveysuudistuksessa vuonna 1972.³⁴⁴ Toisin kuin Suomessa, monissa muissa maissa aborttikysymys oli feministisessä kamppailussa suuressa keskiössä. Solveig Bergmanin mukaan aborttilaki säädettiin Suomessa lopulta enemmänkin sosiaalisten, uskonnollisten ja terveydellisten perustelujen kuin naisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden vuoksi.³⁴⁵

Edellä olevista lainauksista ensimmäinen pakina ilmestyi heinäkuussa 1970, ja Koivisto mainitsi aborttilain juuri astuneen voimaan. Toinen pakina ilmestyi tammikuussa 1971. Molemmissa pakinoissa Koivisto peräänkuulutti seksuaalivalistuksen ja –kasvatuksen tarpeellisuutta. Moralisointi ja kauhistelu olivat hänen mukaansa vanhanaikaisia ja turhia toimintamalleja, joista tuli päästä eroon. Näillä kannanotoillaan Koivisto pyrki osoittamaan ehkäisypalveluiden tarpeellisuutta. Koivisto ei pakinoissaan varsinaisesti korostanut naisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaan toi esiin yhteiskunnallisissa rakenteissa piileviä ongelmia, jotka vaikuttivat seksuaalikeskusteluun. Hän esimerkiksi korosti valistuksen tarpeellisuutta ja moralisoinnin lopettamista. Teksteissään Koivisto toi ilmi, että abortti oli tarpeellinen hätäratkaisu, mutta jotta siltä vältyttäisiin, tuli yhteiskunnan keskittyä vielä enemmän jakamaan tietoutta ei-toivottujen raskauksien ja sukupuolitautien ehkäisemiseksi.

On mielenkiintoista pohtia, olisiko Koivisto kirjoittanut pakinoitsijan uransa alkumetreillä näin rohkeita, yhteiskunnallisesti kantaaottavia tekstejä. Mattsonin mukaan

---

³⁴³ Eduskunnan päätöksen mukaisesti laki raskauden keskeyttämisestä on säädetty 24.3.1970. Finlex, 24.3.1970/239.

³⁴⁴ Räsänen 2002, 105–106.

³⁴⁵ Bergman 2002, 140.

vuodesta 1970 eteenpäin pakinoiden yleisin teema oli politiikka, mikä kieli siitä, että yhteiskunta oli tullut Koivistoa lähemmäksi ja elinpiiri oli avautunut kotoa ulospäin³⁴⁶. On todennäköistä, että Yhdistys 9:ään liittyminen vaikutti Koiviston pakinoiden teemoihin ja niistä ilmeneviin mielipiteisiin, ja esimerkiksi aborttioikeuden vaatiminen kuului myös sukupuoliroolitaistelijoiden keskeisiin teemoihin.

Eva Mobergin 60-luvun alussa aloittama roolikeskustelu loi vastakkaisasetelman naiset-miehet. [- -] Rooliliike oli radikaali, mutta se sai varsin pian laajojen piirien kannatuksen. [- -] Viime vuonna perustivat marxilaiset oman naisliikkeensä, Ryhmä 8. Liike ajaa pääasiassa samoja tavoitteita kuin radikaali rooliliikekin. [- -] Nyt on keskusteluun tullut uusi ääni. Sen omistaa Kaisa Ohrlander [- -]. Kaisa hylkää tähänastiset roolikeskustelijoiden tavoitteet aiheuttaen hämminkiä sosialistien keskuudessa. [- -] Naisen paikka on kotona, sanoo Kaisa. Ansiotyö ei ole työläisnaiselle mikään piristys. [- -] Ruotsin kaltaisessa korkean sosiaaliturvan maassa kaisankannattajat voivat kenties istua kotona ja odottaa kädet ristissä miesten tekemää vallankumousta. Meillä ei työläisnaisella juuri ole valinnanvapautta.³⁴⁷

Maaliskuussa 1971 Koivisto aloitti yllä lainatun pakinansa kertomalla ruotsalaisen sukupuolirooliliikkeen lähivuosien tapahtumista. Keskustelussa oli ilmennyt nyt uusi ääni, kun Kaisa Ohrlander oli ryhtynyt kumoamaan roolitaistelijoiden moderneja näkemyksiä korostamalla konservatiivisia arvoja. Koiviston pakinasta ei käy ilmi, kuinka vahvasti Ohrlanderin näkemykset olivat keränneet kannattajia, mutta hänen oma mielipiteensä aiheesta oli selvä: naisten kuului itse toimia ja tuoda äänensä esiin, jotta heidän oikeutensa toteutuisivat. 1960-luku oli Ruotsissa käänteentekevää aikaa naisten, erityisesti naimisissa olevien, työllistymiselle. Tätä edistivät erityisesti 1960- ja 1970-luvulla toteutetut institutionaaliset muutokset.³⁴⁸ Pakinasta on erityisesti huomioitava, että Ruotsi oli aiempina vuosina muiden Pohjoismaiden ohella ollut Suomelle esikuva paitsi roolikeskustelussa, myös yhteiskunnan kehityksessä.³⁴⁹ Tämä oli mahdollisesti yksi

---

³⁴⁶ Mattson 2017, 198.

³⁴⁷ Suomen Kuvalehti 19.3.1971, 11. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 65.

³⁴⁸ Edvinsson & Nordlund Edvinsson 2017, 178, 185.

³⁴⁹ Kettunen 2011, 30. Tämä ajattelutapa alkoi 1930-luvulla, ja vaikutti 1980-luvulle asti. Kettunen 2011, 30.

syy, jonka vuoksi Koivisto aloitti pakinansa pohtimalla Ruotsin roolikeskustelun tilannetta ja viitasi siihen sosiaaliturvan mallimaana, jatkaakseen sitten tekstissä uutta teemaa, Suomessa maksettavista lapsilisistä ja verotuksesta.³⁵⁰ Tekstin pääsanoma olikin sosiaalipoliittinen kannanotto verotuksesta ja lapsilisistä roolikeskustelun sijasta.

Vuoden 1971 Suomen Kuvalehti numero 6 ilmestyi 12.2. Lehden mustavalkoiseen kansikuvaan oli kirjoitettu vaaleanpunaisella tekstillä: ”Tässä numerossa on väkeviä terveisiä sosiaalihallituksen pääjohtaja Alli Lahtiselle, opetusministeri Meeri Kalavaiselle ja kaupunginvaltuutettu Jutta Zilliacukselle jotka ovat tekemässä karhunpalveluksen nousevan polven mielenterveydelle.” Jutun olivat kirjoittaneet Irma Heydemann ja Sakari Virkkunen. Jutun ingressi kuului seuraavasti:

Rouva Alli Lahtinen, Sosiaalihallituksen pääjohtaja ja rouva Jutta Zilliacus, Helsingin kaupunginvaltuutettu ja lastentarhalautakunnan sekä päivähoitokomitean jäsen, ovat fanaattisella puhdilla ajaneet nykyisen lastentarhajärjestelmän korvaamista kollektiivisella päivähoitojärjestelmällä. Pääjohtaja Lahtinen ja kaupunginvaltuutettu Zilliacus sallinevat, että omistamme seuraavan selonteon heille; ainakin heidän on hyvä siihen perehtyä.³⁵¹

Artikkelissa kerrottiin, miten sosiaalihuolituksessa on laadittu lakiluonnosta lastenseimien ja lastentarhojen muuttamiseksi nykyistä kokopäiväisemmiksi, jotta äitienkin olisi helpompi siirtyä kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön. Lahtinen ja Zilliacus olivat ilmoittaneet tarjoavansa kaikille lapsille kokopäivähoidon mahdollisuuden. Tekstin sävy oli hyökkäävä ja ivallinen: kirjoittajat puhuvat lasten laitostumisesta ja ivaavat, ettei sentään kaikkia lapsia olla pakottamassa päivähoitoon. Juttu korosti, että lapselle parasta oli kotihoito, ja päiväkodit vaaransivat lasten mielenterveyden. Kirjoittajat syytivät, ettei sosiaalihuolto ottanut huomioon lastentarhanopettajien, psykologien ja muiden tahojen vastustavia lausuntoja. Juttuun oli haastateltu muutamaa kirjoittajien näkemyksiä puoltavaa asiantuntijaa. Tekstissä nostettiin esiin hoitolisämaksu, jonka avulla vanhemmat voisivat järjestää lapsensa hoidon haluamallaan tavalla, ja tämä lisäisi naisen

---

³⁵⁰ Suomen Kuvalehti 19.3.1971, 11. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 65.

³⁵¹ Suomen Kuvalehti 12.2.1971, 6. Irma Heydemann & Sakari Virkkunen: ”Ja laskun maksavat lapset...”, 15.

valinnanvapautta. Kirjoittajat myös ehdottivat kotiapulaisen ammatin uudelleen luontia, jotta heidän hankkimisensa helpottuisi. Artikkelin päätteeksi toimittajat kehottivat opetusministeri Meeri Kalavaista häpeämään, sillä hän oli pitänyt puheen, jossa oli omalta kohdaltaan todistanut lasten päivähoidon järjestämisessä puoluepoliittiset näkökohdat ovat tärkeämpiä kuin lasten mielenterveys.³⁵² Kirjoitus käynnisti muutaman viikon ajaksi kiivaan keskustelun lehden sivuilla, ja myös Koivisto otti tähän kantaa. Tätä keskustelua analysoinkin seuraavaksi.

Lastentarhotoiminta käynnistyi Suomessa 1880-luvulla. Syynä tälle olivat alhaisen kansalaissivistyksen nostatus, ahtaat asumisolot, äitien varattomuus ja toisaalta myös äitien pakko käydä ansiotyössä. Lastenhoidosta keskusteltiin useiden vuosikymmenien ajan pääasiassa lastensuojelullisesta näkökulmasta, kunnes 1960-luvun aikana suuret ikäluokat tulivat lapsentekoiikään, ja päivähoitopalvelujen tarve lisääntyi. 1960-luvun loppupuolella ja 1970-luvun alussa puhuttiin ”avainlapsiongelma”, lasten liikkua kotiaivain kaulassa ulkona, ilman vahtia tai hoitoa.³⁵³

Varsinainen alku 1960-luvun lastenhoitokeskustelulle oli vuonna 1963 Mannerheimin Lastensuojeluliiton organisoima lastensuojeluviikko, jonka teemana oli päivähoito. Suomalainen koti oli teollistumisen myötä muuttunut tuotantoyksiköstä kulutusyksiköksi, joka tarvitsi usein naisenkin ansiotuloa. Muutos tapahtui yhteiskunnassa laajemmalla alueella: vanhat arvot ja ideologiat kyseenalaistettiin, maaseutu alkoi tyhjäntyä väen muuttaessa kaupunkeihin ja siirtyessä tiloilta tehtaisiin, ja muuttoliike Ruotsiin käynnistyi. Historiallista kausaaliyhteyttä naisten palkkatyön ja lasten institutionaalisen päivähoidon välille ei varsinaisesti voi luoda, mutta naisten palkkatyöllistyminen kuitenkin 1960-luvulla nosti päivähoidon ongelmaksi.³⁵⁴

Päivähoidon uudistaminen sai alkunsa lastensuojelullisen intressin pohjalta. Virallisissa dokumenteissa päivähoidon ongelmiksi nostettiin muun muassa puutteellinen ja vanhentunut lainsäädäntö sekä erityisesti päivähoidon kysynnän laajuus. Tasa-arvointressin lisäksi päivähoidon kehittämistä vaativat korostivat, että päivähoito tarjoaisi

---

³⁵² Suomen Kuvalehti 12.2.1971, 6. Irma Heydemann & Sakari Virkkunen: ”Ja laskun maksavat lapset...”, 15–17.

³⁵³ Urponen 1994b, 243; Rauhala & Välimäki 2000, 389, 401.

³⁵⁴ Rauhala & Välimäki 2000, 393–394.

lapselle kotia laajemman toimintapiirin ja uudenlaisen ympäristön, joka suosisi yksilöllistä aloitteellisuutta, yhteistyötä ja yhteistä päätöksentekoa.³⁵⁵

Päivähoitokeskustelun alkaessa lasten päivähoitomahdollisuudet olivat Suomessa rajoittuneet. Virallinen ja valvottu päivähoito puuttui kokonaan, ja Suomi oli tässä jäljessä muita Pohjoismaita. Lapsista, jonka joko ainut vanhempi tai molemmat vanhemmat olivat työelämässä, vain kymmenesosalla oli mahdollisuus kokopäivähoitoon julkisella sektorilla.³⁵⁶ Päivähoidosta tuli Suomessa yhteiskuntapoliittinen ongelma naisten mentyä palkkatyöhön. Palkkatyöhön siirtyminen ei ollut taloudellinen pakko, vaan naisten oma toive.³⁵⁷

Konservatiivien (joita Suomen Kuvalehti tässä edustaa) oli vaikea suhtautua päivähoitoon, sillä lasten laitostaminen oli kuin sosialismia, ja se rikkoi äitiin ja lapseen liittyviä moraalisia tunteita. Tässä tapauksessa heidän näkemystensä mukaan lasten mielenterveyttä. Naiset kuitenkin tarvitsivat lapsillensa päivähoitoa voidakseen itse elää modernia elämää. Julkisen päivähoidon järjestäminen yhteiskuntapoliittisena ratkaisuna oli vasemmistolaista sosiaalipolitiikkaa³⁵⁸. On huomioitava, ettei keskustelussa vallinnut vastakkainasettelu ollut täysin puoluepoliittista, sillä monet oikeistolaisnaisetkin ajoivat päivähoitoasiaa. Keskustalaisnaiset olivat vahvasti äidinpalkka-mallin kannalla, jota taas vasemmisto vastusti, sillä se nähtiin taantumana takaisin kotiäiti-ideologiaan.³⁵⁹ Päivähoidosta ei välttämättä aina haluttu edes keskustella, sillä sen pelättiin lisäävän äitien ”joukkopakoa” kotoa töihin.³⁶⁰

Muutaman viikon päästä julkaistiin Rouva Koiviston päiväkirja –palstalla vastine Heydemannille ja Virkkuselle:

”Naisasia on hyvä asia. Sitä on ajettava”, sanotaan kirjoituksessa. ”Naisasiaa” ajavat kirjoittajat puhumalla vain äidin velvollisuuksista lasta kohtaan. Onhan lapsella kai isäkin? ”Naisasiaa” he ajavat paheksumalla äitien kokopäivätyötä

---

³⁵⁵ Rauhala & Välimäki 2000, 394–395.

³⁵⁶ Mickwitz 2008a, 12–13.

³⁵⁷ Rauhala & Välimäki 2000, 394.

³⁵⁸ Kuvalehden artikkelissa syytetyistä poliitikoista Zilliacus edusti RKP:ta ja Lahtinen ja Kalavainen SDP:tä. Korppi-Tommola: Zilliacus, Jutta (1925–), Kansallisbiografia-verkkajulkaisu; Lähteenmäki: Lahtinen, Alli (1926–1976), Kansallisbiografia-verkkajulkaisu; Keravuori: Kalavainen, Meeri (1918–2010) (Kansallisbiografia-verkkajulkaisu).

³⁵⁹ Kuusipalo 1999, 63, 66.

³⁶⁰ Julkunen 1994, 195.

ja suosittelemalla osapäivätyötä. Mikä estää isää olemasta osapäivätyössä? [- -] Kirjoituksessa väitetään että kotihoito on lapsen kannalta ”varmasti paras”. [- -] Tutkimukset eivät tätä varmuutta vahvista. [- -] Lastentarhoilla on tasottava merkitys ja ne ovat siinä mielessä jokaisen lapsen kehitykselle välttämättömiä.³⁶¹

Koivisto keskittyi vastineessaan tuomaan esiin lasten päivähoidon hyviä puolia, ja osoittamaan toimituksen tekstissä olevia epäjohtonmukaisuuksia ja virheitä. Pakina on satiirinen: Koivisto kirjoitti yrittävänsä paneutua samaan ”väkevysasteeseen” kuin Heydemann ja Virkkunen³⁶². Suomessa päivähoitoa kannattaneet vetosivat mahdollisuuteen tasoittaa kotien eroja ja antaa lapsille kasvatuksellisia virikkeitä,³⁶³ ja tähän myös Koivisto pakinassaan vetosi. Koiviston pakinan perässä oli Heydemannin ja Virkkusen terveiset, otsikolla: ”Jäljet johtavat syytöstehtäseen”. Kommentissaan he totesivat Koiviston olevan selvästi tuttu Zilliacuksen ja Lahtisen ajatusten kanssa ja lukeneen heidän juttunsa huolimattomasti, sillä he olivat käyttäneet jutussaan tarkoituksellisesti jatkuvasti ilmaisua ”äiti ja isä”.³⁶⁴ Samassa numerossa onkin laaja juttu, joka jatkaa päivähoitokeskustelua: sekä Zilliacus ja Lahtinen kirjoittivat omat, päivähoitoa puoltavat vastineensa, joille Heydemann ja Virkkunen vastasivat yksitellen. Vastineiden yhteydessä oli myös lukijoiden kirjoittamia kommentteja päivähoitokeskusteluun, jotka olivat samassa linjassa Kuvalehden toimituksen kanssa.³⁶⁵ Kielteinen kannanotto päivähoitokeskustelulle ja lukijoilta tulvinut palaute muistuttivat jälleen Suomen Kuvalehden jo vuosikymmeniä tutusta, vanhoillisesta linjasta, jota osa sen lukijakunnastakin edelleen edusti.

On mielenkiintoista kiinnittää huomiota Kuvalehden sivuilla käytettyyn terminologiaan päivähoitokeskusteltaessa. Heydemann ja Virkkunen käyttivät yksityiskohtaisempia nimityksiä lastentarha ja lastenseimi, mutta toisaalta myös yleisluonnehdintaa hoitolaitos. Koivisto taas vastineessaan käytti sanaa ”päivähoitopaikka” ja ”lastentarha”.³⁶⁶

---

³⁶¹ Suomen Kuvalehti 26.2.1971, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 26.

³⁶² Suomen Kuvalehti 26.2.1971, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 26.

³⁶³ Julkunen 2010, 91.

³⁶⁴ Suomen Kuvalehti 26.2.1971, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 26.

³⁶⁵ Suomen Kuvalehti 26.2.1971, 8. Alli Lahtinen; Jutta Zilliacus; Sakari Virkkunen; Irma Heydemann: ”Ja laskun todellakin maksaisivat lapset”, 14–17.

³⁶⁶ Suomen Kuvalehti 12.2.1971, 6. Irma Heydemann & Sakari Virkkunen: ”Ja laskun maksavat lapset...”, 15–17; Suomen Kuvalehti 26.2.1971, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 26.

Lastenseimi ja lastentarha kehiteltiin molemmat 1800-luvun aikana. Seimitoiminta perustui ajatukselle siitä, että pieni lapsi sai pysyä äiti- ja perheyhteydessään niissä tilanteissa, kun äidin oli pakko käydä töissä (yleensä kyseessä oli työläisnainen). Seimitoiminta olikin eräänlainen työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen ensimuoto, joka järjestettiin pakon edessä äitien palkkatyöllistymisen vuoksi. Tämän vuoksi pedagogiikka jäi seimitoiminnassa taka-alalle. Lastentarhatoiminta oli taas painottunut pedagogiseen puoleen: lapsen ajateltiin kehittävän kykyjään ja taitojaan ikätasonsa mukaisesti parhaiten ohjaajana toimivan aikuisen kanssa, jolla tuli olla tieteellinen näkemys. Lastentarhatoiminnan kauaskantoinen tavoite oli yhteiskuntaluokkien yhteinen kasvatusinstituutio, ja sitä alettiin Suomessa kehittää kaikille perheille tarkoitetuksi sosiaalipalveluksi. Nykyisin päivähoidosta käytettävä termi ”päiväkoti” virallistettiin laissa 1970-luvun alussa, ja termillä tarkoitettiin 0-6-vuotiaiden päivähoitopaikkaa. Päiväkoti korvasi päivähoidosta käytettyjen termien monimuotoisuuden, ja vuoden 1973 päivähoitolaki taas yhdisti seimen ja lastentarhan sosiaalis-hoidollisen ja kasvatuksellisen hoitokäsityksen.³⁶⁷

Kuvalehden sivuilla palattiin päivähoitoasiaan vielä uudelleen numerossa 10, maaliskuun 12. päivä. Palautetta oli myös tullut Koivistolle hänen päivähoitoa kannattavan pakinansa myötä; lukijat kyseenalaistivat Koiviston mielipidettä.³⁶⁸ Koivisto itse ei enää tämän jälkeen tarttunut päivähoitoon omalla palstallaan. Edellä annettu kuvaus toimituksen, ministerien ja Koiviston välisestä sananvaihdosta kuvaa hyvin päivähoitokeskustelun tunnepitoisuutta ja sitä, miten paljon se keräsi huomiota ja mielipiteitä. Päivähoitokysymys oli olennainen osa roolikeskustelua, sillä naisten lisääntyvän kodin ulkopuolisen työskentelyn myötä nousi väkisin esiin kysymys siitä, miten perinteisesti naisen vastuulla ollut lastenhoito toteutettaisiin. Päivähoitolaki säädettiin lopulta vuonna 1973.³⁶⁹ Lain läpimeno merkitsi julkista tunnustusta pienten lasten äitien oikeudesta ansiotyöhön.³⁷⁰

Lasten päivähoidon ongelmat olivat Yhdistys 9:lle tärkeimpiä roolikeskustelun teemoja alusta lähtien. Yhdistyksen periaatteena oli, että molemmilla vanhemmilla on

---

³⁶⁷ Välimäki & Rauhala, 397, 395.

³⁶⁸ Suomen Kuvalehti 12.3.1971, 10. ”Päivää taas, päivähoito”, 49, 57.

³⁶⁹ Julkunen 2010, 92.

³⁷⁰ Julkunen 1994, 198.

tasavertainen oikeus ansiotyössä käyntiin. Päivähoidon järjestämisellä haluttiin turvata lasten turvallisuus, mutta erityisesti Yhdistys 9 näki päivähoidon välttämättömyytenä naisten oikeuksien toteutumiseksi.³⁷¹ Koivistolle itsellensä päivähoitokysymys ei enää tässä vaiheessa ollut ajankohtainen, sillä perheen ainut lapsi oli jo kouluikässä roolikeskustelun aikaan. Hänen kiinnostuksensa aiheeseen ja halunsa edistää naisten kodin ulkopuolista työllistymistä olivat sidoksissa hänen mielipiteeseensä naisen ansioroolista; naisellakin tuli olla mahdollisuus työskennellä kodin ulkopuolella. Koiviston näkemykset päivähoitokeskustelusta olivat myös yhteneväiset Yhdistys 9:n kannan kanssa.

Tässä luvussa käsitellyissä pakinoissa nousivat temaattisesti Yhdistys 9:n arvot ja tavoitteet selkeimmin esiin. Toisaalta teemat olivat myös laajempia kuin muissa luvuissa käsitellyt miehen ja naisten roolien ja perhe-elämän teemat. Koivisto kirjoitti monipuolisesti yhteiskunnallisista puheenaiheista, osassa sivuten jopa sosiaalipoliittikkaa. Pakinoista nousi esiin Yhdistys 9:n luoma kolmen sukupuoliroolin malli: molemmilla sukupuolilla oli perhe- ja ansioroolin lisäksi yhteiskunnallisen osallistujan rooli.³⁷² Pakinoillaan Koivisto toteutti omaa yhteiskunnallisen osallistujan rooliaan kirjoittaessaan abortista, seksuaalivalistuksesta ja päivähoito-oikeudesta.

Liljeströmin näkemyksiä on hieman haastavaa verrata tässä luvussa esiteltyihin teemoihin. Osaksi tämä johtuu siitä, että Koiviston pakinat olivat liitännäisiä suomalaisen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämä erosi ruotsalaisesta vastaavasta, vaikka osittain samoja aiheita on molemmissa maissa 1960- ja 1970-luvulla käsiteltykin. Toisaalta tässäkin luvussa esiin nousevat käsitykset sukupuolirooleista ovat yhteneväisiä Liljeströmin ajatusten kanssa: keskustelu sukupuolirooleista ei kohdistunut sukupuolten biologisiin eroihin sellaisinaan, vaan sukupuolielinten perusteella tapahtuvan jaottelun sosiaalisiin seurauksiin.³⁷³ Tämä onkin perimmäinen ajatus niin seksuaali- kuin päivähoitokeskustelun taustalla.

Tämän luvun pakinoissa Koivisto oli jälleen keskittynyt naisten oikeuksiin ja sukupuolirooleihin. Miehen perherooliin hän tarttui ottaessaan kantaa

---

³⁷¹ Mékart 2008, 99–101.

³⁷² Julkunen 1994, 188.

³⁷³ Liljeström 1966, 13.

päivähoitokeskusteluun. Pakinoista välittyy radikaali sukupuoli-ideologia, jossa miehellä ja naisella oli sekä ansio- että perheroolit – ja niiden lisäksi yhteiskunnallisen vaikuttajan rooli. Koska ei ole perusteita sille, miksi juuri naisen tuli yksin vastata lapsista ja kodista ja jäädä kotiin, tuli miehellekin sallia valinnanvapaus ja mahdollisuus jäädä kotiin (kuten Koivisto esimerkiksi ehdottaessaan isälle osapäivätyötä³⁷⁴).³⁷⁵ Tämän luvun pakinoiden yksi kantava teema on halu muuttaa konservatiivisia arvoja, nostamalla esiin aiemmin yhteiskunnassa aroiksi, jopa vaietuiksi, nähtyjä aiheita.

---

³⁷⁴ Suomen Kuvalehti 26.2.1971, 8. Tellervo Koivisto: ”Rouva Koiviston päiväkirja”, 26.

³⁷⁵ Mickwitz 2008b, 26–27.

8 Johtopäätökset

Tässä työssä on analysoitu Tellervo Koiviston Suomen Kuvalehdessä vuosina 1968–1971 ilmestyneiden pakinoiden sukupuoliroolikeskustelun käsittelyä. Sukupuolirooleja on tarkasteltu sekä miesten että naisten roolien kautta, huomioimalla molempien sukupuolten perhe- ja ansioroolit. Pakinoista nousevista teemoista valikoitui käsittelyyn myös perhe-elämän ja sukupuoliroolien välinen yhteys sekä niin sanottu kolmas sukupuolirooli, eli yhteiskunnallisen vaikuttajan rooli.

Tutkimuksessa on selvitetty, miten Koivisto otti kantaa sukupuoliroolikeskusteluun pakinoissaan. Koivisto tarkasteli sukupuoliroolikeskustelua itsellensä tärkeiden ja ajankohtaisten teemojen kautta, käsitellen esimerkiksi kotirouvana olemisen nostattamia ajatuksia ja tuntemuksia. Hän toisinaan teki suoria kannanottoja tuomalla oman mielipiteensä esiin, mutta käsitteli aihetta usein varovaisemmin, esimerkiksi ajatusleikiksi kirjoitetun mielipidetekstin kautta.

Koivisto käsitteli lähes koko pakinoitsijan uransa ajan sukupuoliroolikeskustelua, mutta sukupuolirooleista kirjoittamisessa on havaittavissa erilaisia painotuksia. Pakinapalstan alkuvaiheessa, vuosina 1968–1969, Koivisto käsitteli paljon naisen perheroolia omien kokemustensa kautta, sillä hän oli itse tällöin kotirouvana. Vuodesta 1969 eteenpäin pakinoiden painotus naisten sukupuoliroolia käsiteltäessä siirtyi enemmän ansioroolin tarkasteluun. Varmaa syytä tälle muutokselle on vaikeaa sanoa, mutta todennäköisesti Yhdistys 9:än liittymisellä oli oma vaikutuksensa Koiviston näkemyksiin ja painotuksiin teksteissä. Pakinoitsijan uransa loppupuolella Koivisto oli taas keskittyneempi muihin yhteiskunnallisiin ja sosiaalipoliittisiin teemoihin roolikeskustelun jäädessä taka-alalle. Pakinoiden teemat ja kehityskulut mukailivat Koiviston omaa elämäntilannetta. Kotirouvana ollessaan hän pohti paljon kotirouvan elämää ja oikeuksia. Elämänpiirin kasvaessa hän kiinnostui tarttumaan enemmän naisen ansiorooliin ja miehen perherooliin, ja politiikan yhä enemmän vetäessä mukaan, mukautuivat pakinatkin käsittelemään poliittisia teemoja. Tämä vastaakin hyvin tutkimuskysymykseen siitä, miksi Koivisto halusi kirjoittaa sukupuoliroolikeskustelusta ja ottaa siihen itse kantaa.

Koiviston pakinat tukivat Yhdistys 9:n mielipiteitä ja kantoja, esimerkiksi naisten työllistymismahdollisuuksien parantamisesta, ja miehen oikeudesta perherooliin ja isyyteen. Tämän vuoksi on pääteltävissä, että Yhdistys 9:llä oli vaikutusta siihen, miten Koivisto tarkasteli sukupuolirooleja ja miesten ja naisten välistä tasa-arvoa. On mahdollista, että Koiviston näkemykset sukupuolirooleista avautuivat entisestään ja liberalisoituivat Yhdistys 9:ään liittymisen myötä. Tämä tulee ilmi pakinoiden teemojen kautta: Yhdistys 9:ään liittymisvuodesta eteenpäin Koiviston pakinat alkoivat entistä enemmän välittämään radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa. Yhdistys 9:n ja Koiviston näkemysten yhteneväisyyksiä olisi vielä helpompi vertailla, jos käytettävissä olisi yhdistyksen itse tuottamaa alkuperäisaineistoa. Tulevaisuudessa Koiviston pakinoiden tutkimusta voisikin syventää tätä kautta, jolloin kuva Yhdistys 9:stä ja sen vaikutuksesta tarkentuisi.

Työssä analysoitiin sosiologin ja sukupuolirooliliikkeeseen osallistuneen Rita Liljeströmin näkemyksiä sukupuolirooleista, ja peilattiin hänen näkemyksiään Koiviston teksteihin. Analyysissa käytettiin vuoden 1986 artikkelia naisten asemasta työmarkkinoilla ja sukupuolijärjestelmässä sekä vuoden 1966 tekstiä sukupuolirooleista. Koiviston ja Liljeströmin näkemykset sukupuolirooleista ja niistä käytävästä keskustelusta olivat hyvin yhtenäisiä keskenään. Yksi syy tälle mahdollisesti oli se, että Liljeströmin ja muiden ruotsalaisten roolikeskustelijoiden näkemyksiä seurattiin tiivistä Suomessa. Ruotsin ja muiden Pohjoismaiden rooliliikkeet olivat Suomelle eräänlaisia esikuvia. Vertailulle haasteellista oli kuitenkin osittain juuri Ruotsin ja Suomen roolikeskustelujen erot, sillä Suomi oli ainut maa, jossa roolikeskustelussa huomioitiin myös miehen perherooli ja sen puutteet. Koivisto käsitteli paljon teemoja, jotka koskettavat nimenomaan Suomea ja suomalaista yhteiskuntaa, jolloin vertailu näkemyksiin ruotsalaisesta roolikeskustelusta vaikeutuu.

Työssä tarkasteltiin, välittävätkö pakinat jotakin Edmund Dahlströmin kolmijaotteluun perustuvista sukupuolirooli-ideoista. Pääasiallisesti Koiviston näkemykset edustivat radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa miehen ja naisen kahdesta sukupuoliroolista. Monet pakinat olivat keskittyneet enemmän analysoimaan naisen rooleja ja yhteiskunnallista asemaa ja miehen perheroolin kehitys jäi taka-alalle. Miehen rooleista kirjoittaessaan

Koivisto keskittyi kirjoittamaan naisen rooli edellä, esimerkiksi todetessaan miehen perheroolin kasvamisen merkitsevän naisen ansioroolin parannusta. Analysoin Koiviston pakinoista välittyvän sukupuolirooli-ideologian radikaaliksi, mutta melko maltilliseksi sellaiseksi.

Ketkä olivat sukupuoliroolikeskustelussa todellisuudessa vastakkain? Olivatko ne miehet ja naiset, naiset ja yhteiskunta, vai ansiotyössä käyvät naiset ja kotirouvana olleet naiset? Tätä asetelmaa on vaikeaa arvioida ainoastaan Rouva Koiviston päiväkirjojen kautta, sillä hänen näkemyksensä sukupuolten tasa-arvoistamisen puolesta olivat melko yksipuolisia. Jotta sukupuoliroolikeskustelun vastakkainasettelua voisi arvioida, tulisi kannattavien näkökantojen rinnalla arvioida myös sukupuolten vapautumista vastustavia kannanottoja. Osittain Koivisto tarttui näihin vastustaviin kannanottoihin, kirjoittamalla esimerkiksi oman vastineensa Suomen Kuvalehden näkemyksiin päivähoitokeskustelusta. Työn primäärilähteenä olivat kuitenkin olleet yhden kirjoittajan tekstit, joten yleistysten tekemisessä on syytä olla varovainen.

Työn yhtenä tavoitteena oli analysoida Tellervo Koiviston uraa ja näkemyksiä yhteiskunnallisena vaikuttajana, ja jättää kerrankin avioliitto Mauno Koiviston kanssa taka-alalle. Avioliitto ja perhe-elämä nousivat esiin pakinoissa ja niiden analyysissa, mutta pääosassa on kuitenkin Koiviston omat mielipiteet ja tekstit, tuoden näin esiin Koiviston omia ansioita ja elämän vaiheita ilman vahvaa sidosta aviomieheen. Koiviston pakinatekstit olivat yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta pääosin varsin maltillisia, mutta hänen ajatuksensa ja mielipiteensä olivat kuitenkin epätavanomaisia ja rohkeita hänen statusasemassaan olevalle henkilölle. Koivisto esimerkiksi ei kehottanut lukijoitaan kapinoimaan sukupuolirooleja vastaan tai ryhtymään suoranaiseen toimintaan, jolla yhteiskunnan toimintaan ja roolikeskusteluun olisi voinut vaikuttaa. Teksteistä heijastui myös Koiviston sosialidemokraattinen puoluetusta, sillä Koivisto esimerkiksi kannatti teksteissään hyvinvointivaltion rakentamiseen ja kehittämiseen liittyviä projekteja. Pakinoiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta on kuitenkin vaikea arvioida ainoastaan tämän tutkimusaineiston pohjalta, vaikka tekstit herättivätkin lukijoissa reaktioita ja kannanottoja, joista osa päätyi lehden sivuille asti.

Pakinoitsijan uransa päätyttyä Koivisto jatkoi yhteiskunnallista vaikuttamista kansanedustajana ja myöhemmin kunnanvaltuustossa. Naisasia oli edelleen hänelle tärkeä aihealue, jota hän käsitteli mielellään muiden teemojen ohessa. 90-vuotishaastattelussaan hänen mietteensä tulevaisuudesta kertonevat hyvin hänen ajatuksistaan 1960- ja 1970-luvun sukupuoliroolikeskustelun ja Yhdistys 9:n aikaansaannoksista:

Minulla on taipumus ajatella aika pessimistisesti. Mutta kun ajatellaan, mitä kaikkea on saatu aikaan, mikä kaikki on muuttunut... niin kyllä se esimerkein pystytään osoittamaan, että hyvän voi saada aikaan.³⁷⁶

---

³⁷⁶ Kuukausiliite 1.12.2018. Tuija Pallaste: ”Minä myös”, 39.

Lähdeluettelo

Painettu alkuperäisaineisto

Suomen Kuvalehti 1968–1972, Yhtyneet Kuvalehdet, Helsinki, nro 37 13.9.1968; nro 38 20.9.1968; nro 42 18.10.1968; nro 43 25.10.1968; nro 45 8.11.1968; nro 50 13.12.1968; nro 6 7.2.1969; nro 7 14.2.1969; nro 9 28.2.1969; nro 10 7.3.1969; nro 11 14.3.1969; nro 18 2.5.1969; nro 22 30.5.1969; nro 30 25.7.1969; nro 36 5.9.1969; nro 41 10.10.1969; nro 43 24.10.1969; nro 48 28.11.1969; nro 2 9.1.1970; nro 4 23.1.1970; nro 8 20.2.1970; nro 16 17.4.1970; nro 19 8.5.1970; nro 21 22.5.1970; nro 24 12.6.1970; nro 27 3.7.1970; nro 30 24.7.1970; nro 31 31.7.1970; nro 35 28.8.1970; nro 37 11.9.1970; nro 48 30.11.1970; nro 1 8.1.1971; nro 3 22.1.1971; nro 6 12.2.1971; nro 8 26.2.1971; nro 10 12.3.1971; nro 11 19.3.1971; nro 30 30.7.1971; nro 6 11.2.1972.

Painetut lähteet

Eskola, Katarina (1966), ”Suomentajan alkusanat”. Teoksessa: Fredriksson, Ingrid (toim.), Sukupuolten roolit. Puheenvuoroja naisen ja miehen tasa-arvoisuudesta. Porvoo, Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino. 7-9.

Eskola, Katarina (1968a), ”Alkusanat”. Teoksessa: Eskola, Katarina (toim.), Miesten maailman nurjat lait. Helsinki, Tammi. 7-8.

Eskola, Katarina (1968b), ”Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa”. Teoksessa: Eskola, Katarina (toim.), Miesten maailman nurjat lait. Helsinki, Tammi. 11–37.

Eskola, Katarina (1968c), ”Kirjoittajat”. Teoksessa: Eskola, Katarina (toim.), Miesten maailman nurjat lait. Helsinki, Tammi. 191–192.

Friedan, Betty (1967), Naisellisuuden harhat. Kirjayhtymä, Helsinki.

Haavio-Mannila, Elina (1968), Suomalainen nainen ja mies: asema ja muuttuvat roolit. Helsinki, WSOY.

Koivisto, Tellervo (1970), Elämän siivellä: päiväkirjan lehtiä. Helsinki, Kirjayhtymä.

Liljeström, Rita (1966), ”Sukupuolirooleista”. Teoksessa: Fredriksson, Ingrid (toim.), Sukupuolten roolit. Puheenvuoroja naisen ja miehen tasa-arvoisuudesta. Porvoo, Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino. 13–27.

Nupponen, Terttu (1968), ”Puoluetoimijat ja sukupuoliroolit”. Teoksessa: Eskola, Katarina (toim.), Miesten maailman nurjat lait. Helsinki, Tammi. 45–61.

Rotkirch, Holger (1968), ”Yhdistys 9 uudistusten jouduttajana”. Teoksessa: Eskola, Katarina (toim.) (1968), Miesten maailman nurjat lait. Helsinki, Tammi. 62–73.

Stolte-Heiskanen, Veronica (1968), ”Unohdettu vähemmistö – Yksinäiset perheettömät”. Teoksessa: Eskola, Katarina (toim.) (1968), Miesten maailman nurjat lait. Helsinki, Tammi. 141–158.

Tarkka, Auli (1969), ”Amerikanpaketti”. Parnasso 8/1969. Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Keuruu 1970. 467–476.

Turunen, Ritva (1968), ”Keskustelun perillemeno”. Teoksessa: Eskola, Katarina (toim.), *Miesten maailman nurjat lait*. Helsinki, Tammi. 38–44.

Muistelmat

Koivisto, Tellervo (2000), *Päiväkirjan uudet sivut*. Helsinki, Otava.

Tutkimuskirjallisuus

Aalto, Ilana (2012), *Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskustelussa*. Nykyluktuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 112, Jyväskylän yliopisto.

Alasuutari, Pertti (2011), *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere, Vastapaino.

Anttonen, Anneli (1997), *Feminismi ja sosiaalipoliittinen avainkäsite*. Väitöskirja, Tampere University Press.

Bergman, Solveig (2002), *The Politics of feminism: autonomous feminist movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Åbo, Åbo Akademi University Press.

Edvinsson, Rodney; Nordlund Edvinsson, Therese (2017), ”Explaining the Swedish ’housewife-era’ of 1930–1970: joint utility of maximisation or renewed patriarchy?”. *Scandinavian Economic History Review*, 65:2, 169–188.

Eskola, Katarina (2008), ”Sukupuoliroolikeskustelu lehdistössä 1960-luvulla”. Teoksessa: ”Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 56–73.

Eskola, Jari; Suoranta, Juha (2008), *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere, Vastapaino.

Haavio-Mannila, Elina (1994), ”Tellervo Koivisto – yhteiskunnallinen vaikuttaja ja presidentin puoliso”. Teoksessa: Väyrynen, Raimo; Paloheimo, Heikki; Haavio-Mannila, Elina, *Tasavallan presidentit, Kohti yhdentyvää maailmaa 1982–1994*. Espoo, Weilin + Göös. 24–25.

Hagner, Minna; Försti, Teija (2006), *Suffragettien sisaret*. Helsinki, Unioni Naisasialiitto.

Hannikainen, Matti (2018), ”Rakennemuutos ja hyvinvointivaltio 1900–2000”. Teoksessa: Haapala, Pentti (toim.) Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000). Tampere, Vastapaino. 244–267.

Hosiaislouma, Yrjö (2016), Kirjallisuusoppi. Aapisesta äänirunoon. Helsinki, Avain.

Hytönen, Elina (2008), ”Muistikuvia vaikuttamisen ajalta”. Teoksessa: Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 189–193.

Häikiö, Martti; Virolainen, Johannes. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 8.10.2019) Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000638> (ISSN 1799-4349, verkkójulkaisu)

Jallinoja, Riitta (1983), Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudekset. Juva, WSOY.

Julkunen, Raija (1990), Suomalainen hyvinvointivaltio – naisten liittolainen? Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita, ISSN 0784-2198; nro 58.

Julkunen, Raija (1994), ”Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä”. Teoksessa: Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea; Nätkin, Ritva (toim.), Naisten hyvinvointivaltio. Tampere, Vastapaino. 179–201.

Julkunen, Raija (2010), Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere, Vastapaino.

Juvonen, Tuula (2015), ”Naisaktiivisuuden muuttuvat ehdot”. Teoksessa: Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija; Juvonen, Tuula, Käsikirja sukupuoleen. Tampere, Vastapaino. 257–274.

Juvonen, Tuula; Rossi, Leena-Maija; Saresma, Tuija (2015), ”Kuinka sukupuolta voi tutkia?” Teoksessa: Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija, Juvonen, Tuula, ”Käsikirja sukupuoleen” Tampere, Vastapaino. 9-17.

Kalela, Jorma (2000), Historiantutkimus ja historia. Helsinki, Gaudeamus.

Kalela, Jorma (2008), ”Hyvinvointivaltion rakentaminen”. Teoksessa: Pernaa, Ville; Niemi, Mari K. (toim.) Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen historia. Helsinki, Edita Prima Oy. 205–224.

Kekkonen, Jukka (2008), ”Vertailevan tutkimuksen haasteita”. Tieteessä tapahtuu 3-4/2008, 32–37.

Keravuori, Kirsi; Kalavainen, Meeri. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 8.4.2019)

Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-003978> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu).

Kettunen, Pauli (2001), ”The Nordic Welfare State in Finland”. *Scandinavian Journal of History*, 26 (3), 225–247.

Kettunen, Pauli (2011), ”The transnational construction of national challenges: the ambiguous Nordic model of welfare and competitiveness.” Teoksessa: Kettunen, Pauli; Petersen, Klaus (toim.) *Beyond welfare state models: transnational historical perspectives on social policy*. Cheltenham, Edward Elgar cop. 16–40.

Kettunen, Pauli (2015), ”Hyvinvointivaltion yhteiskunta”. Teoksessa: Autto, Janne; Nygård, Mikael (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi, Lapland University Press, 71–109.

Kivistö, Sari (2007), ”Satiiri kirjallisuuden lajina.” Teoksessa: Kivistö, Sari; Ikonen, Teemu, (toim.) *Satiiri: johdatus lajin historiaan ja teoriaan*. Helsinki, Yliopistopaino. 9-36.

Koivisto, Tellervo; Lindblom, Seppo; Kalela, Jaakko; Arrakoski, Olli (toim.) (2003), *Kyllä se siitä! Mauno Koiviston ensimmäiset kahdeksan vuosikymmentä*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Koivunen, Anu (2004), ”Emansipaatio”. Teoksessa: Koivunen, Anu; Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere, Vastapaino.

Kosonen, Pekka (2004), ”Hyvinvointivaltion 60-lukulaisuus. Suomen ja Tanskan vertailua”. Teoksessa: Erola, Jari; Wilska, Terhi-Anna (toim.) *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus*. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 31–47.

Korppi-Tommola, Aura (2001), *Tahdolla ja tunteella tasa-arvoa. Naisjärjestöjen Keskusliitto 1911–2001*. Naisjärjestöjen Keskusliitto.

Korppi-Tommola, Aura; Koivisto, Tellervo. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 19.9.2018) URN:NBN:fi-fe20051410. ISSN 1799-4349 (Verkkojulkaisu).

Korppi-Tommola, Aura; Zilliacus, Jutta. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 8.4.2019) Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-008675> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu).

Kurvinen, Heidi (2013), ”En mä oo mies, enkä nainen, mä oon toimittaja”: sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvulla. Oulu, Oulun yliopisto.

Kurvinen, Heidi; Turunen, Arja (2018), ”Toinen aalto uudelleen tarkasteluna. Yhdistys 9:n rooli suomalaisen feminismin historiassa”. Sukupuolentutkimus-Genusforskning vol. 31, no. 3, 21–31.

Kuusipalo, Jaana (1999), ”Suomalaiset naiset politiikassa”. Teoksessa: Apo, Satu; Pylkkänen, Anu; Lähteenmäki, Maria; Kuusipalo, Jaana; Julkunen, Raija; Lehto, Anna-Maija; Nikula, Paavo; Eskola, Katarina; Nenola, Aili: Suomalainen nainen. Helsinki, Otava. 55–78.

Liljeström, Rita (1986), ”Sukupuolijärjestelmä ja naisen työ”. Teoksessa: Rantalaiho, Liisa (toim.), Miesten tiede, naisten puuhut. Yhteiskuntatieteen kritiikkiä naisten työn näkökulmasta. Tampere, Vastapaino. 84–108.

Lindblom, Seppo (2009), Manun matkassa. Helsinki, Otava.

Linnakangas, Esko; Juanto Leila (2016), Verojen historia: synty, kehitys, kuolema, ylösnousemus, reinkarnaatio. Helsinki; Grano Oy.

Lyytinen, Eino (1995), Mauno Koivisto: tie politiikan huipulle. Porvoo; Helsinki; Juva, WSOY.

Lähteenmäki, Maria; Lahtinen, Alli. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 15.1.2019; 8.4.2019)

Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-003971> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu).

Malmberg, Raili (1991), ”Yleislehtien kuohuvat vuodet 1934–1980”. Teoksessa: Uino, Ari; Malmberg, Raili; Leino-Kaukiainen, Pirkko; Kallio, Veikko. Suomen lehdistön historia 8, Aikakauslehdistön historia: Yleisaikakauslehdet. Kuopio, Kustannuskiila oy. 107–188.

Marander-Eklund Lena (2014), Att vara hemma och fru: En studie av kvinnligt liv 1950-talets Finland. Helsingfors, Svenska litteratursällskapet i Finland.

Markkola, Pirjo (2002), ”Vahva nainen ja kansallinen historia”. Teoksessa: Gordon, Tuula; Komulainen, Katri; Lempiäinen, Kirsti (toim.), Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere, Vastapaino. 75–90.

Markkola, Pirjo; Östman, Ann-Catrin; Lamberg, Marko (2014), ”Onko suomalaisella miehellä historiaa?” Teoksessa: Markkola, Pirjo; Östman, Ann-Catrin; Lamberg, Marko (2014), Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia. Vastapaino, Tampere. 7-24.

Mattson, Anne (2017), Tellervo Koivisto. Elämäkerta. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Mélart, Leila (2008), ”Yhdistys 9:n taistelu lasten päivähoidon puolesta”. Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtaajat: tasa-

arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 99–109.

Melin, Harri (2005), ”Vertailevan tutkimuksen monet lähtökohdat”. Teoksessa: Räsänen, Pekka; Anttila, Anu-Hanna; Melin, Harri (toim.), Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä, PS-kustannus. 53–65.

Metsämuuronen, Jari (2006), Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki, International Methelp.

Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth (2008), ”Toimittajat, kirjoittajat ja haastatellut”. Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 293–302.

Mickwitz, Margaretha (2008a), ”Tasa-arvotilanne 1960-luvulla”. Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 11–24.

Mickwitz, Margaretha (2008b), ”Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu”. Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 25–55.

Mickwitz, Margaretha (2008c), ”Tellervo Koivisto ja Elina Haavio-Mannila”. Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 151–157.

Mickwitz, Margaretha (2008d), ”Tutkijat ja Yhdistys 9”. Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 208–213.

Mustola, Kati (2007), ”Suomalaisten lesbo- ja homoliikkeiden historiaa”. Teoksessa: Mustola, Kati; Pakkanen, Johanna (toim.), Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Helsinki, Like. 18–37.

Niemi, Juhani: Holappa, Pentti. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 7.10.2019) Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-003992> (ISSN 1799-4349, verkkójulkaisu)

Parnasso 8/1969. ”Parnasson toimitus”. Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Keuruu 1970. 512.

Pfau-Effinger, Birgit (2004), "Socio-historical paths of the male breadwinner model – an explanation of cross-national differences". *The British Journal of Sociology* 2004, Volume 55, Issue 3, 377–399.

Pfau-Effinger, Birgit (2005), "Welfare state policies and the development of care arrangements". *European Societies* 7 (2) 2005, 321–347.

Pallaste, Tuija (2018), "Tellervon valinta." *Kuukausiliite* 1.12.2018, 33.

Pallaste, Tuija (2018), "Minä myös". *Kuukausiliite* 1.12.2018, 34–39.

Rantalaiho, Liisa (1994), "Sukupuolisopimus ja Suomen malli". Teoksessa: Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea; Nätkin, Ritva (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere, Vastapaino. 9-30.

Rossi, Leena-Maija (2015), "Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin". Teoksessa: Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija, Juvonen, Tuula, *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere, Vastapaino. 21–38.

Rotkirch, Holger (2008), "Tasa-arvoisuus lain edessä?" Teoksessa: Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von; Nordgren, Elisabeth, *Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press. 78–98.

Räsänen, Leila (2002), "Hallituksen tasa-arvopolitiikkaa tekemässä". Teoksessa: Holli, Anne Maria; Saarikoski, Terhi; Sana, Elina, *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Porvoo, Helsinki, WSOY, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö. 100–127.

Saarenmaa, Laura (2010), *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Tampere University Press, Tampere.

Salokangas, Raimo (2012), "Tekstit, kontekstit ja poikittaiskatse mediahistorian kohtauspaikalla". Teoksessa: Railo, Erkkä; Oinonen, Paavo (toim.), *Media historiassa*. Turku, Turun historiallinen yhdistys, 25–46.

Saure, Salme (1995), *Maamme ensimmäiset naiset*. Gummerus, Jyväskylä, Helsinki.

Seppinen, Ilkka: Liinamaa, Keijo. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 15.1.2019) Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000737> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu).

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2004), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Urponen, Kyösti (1994a), ”Sota-ajan ja jälleenrakentamisen murroskausi”. Teoksessa: Jaakkola, Jouko; Pulma, Panu; Satka, Mirja; Urponen, Kyösti, Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki, Sosiaaliturvan Keskusliitto. Sosiaaliturvan kirjallisuus, Sarja sosiaalipolitiikka, sosiaaliturva 1, 204–227.

Urponen, Kyösti (1994b), ”Hyvinvointivaltio muotoutuu”. Teoksessa: Jaakkola, Jouko; Pulma, Panu; Satka, Mirja; Urponen, Kyösti, Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki, Sosiaaliturvan Keskusliitto. Sosiaaliturvan kirjallisuus, Sarja sosiaalipolitiikka, sosiaaliturva 1, 228–260.

Vares, Vesa; Siltala, Sakari (2016), Sanan ja kuvan vuosisata. Suomen Kuvalehti 1916–2016. Helsinki, Otava.

Vitikka, Hilikka; Kuusela, Varpu (1988), Tellervo Koivisto, presidentin puoliso. Porvoo, Helsinki, Juva, WSOY.

Vuorio, Kaija (2009), Sanoma, lähettäjä, kulttuuri. Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos. Jyväskylä Studies in Humanities 125. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

Vainio-Korhonen, Kirsi (2017), ”Vastuullinen historia”. Teoksessa: Lidman, Satu; Koskivirta, Anu; Eilola, Jari (toim.), Historiantutkimuksen etiikka. Helsinki, Gaudeamus. 29–47.

Välimäki, Anna-Leena; Rauhala, Pirkko-Liisa (2000), ”Lasten päivähoiton taipuminen yhteiskunnallisiin murroksiin Suomessa”. Yhteiskuntapolitiikka 65 (2000): 5, 387–405.

Internet-lähteet

Ilta-Sanomat 2.1.2019. Heidi Vaalisto: ”Älykäs, hauska ja tarvittaessa pisteliäs – ystävät paljastavat, millainen oikeasti on 90 vuotta täyttävä rouva Koivisto”. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005948407.html> Viitattu 9.1.2019.

Laki raskauden keskeyttämisestä 24.3.1970/239. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1970/19700239>. Viitattu 26.3.2019.

Yle Elävä arkisto 16.11.2007. Reijo Perälä: ”Peyton Placea suomalaisittain”. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2007/11/16/peyton-place-suomalaisittain>. Viitattu 8.4.2019.

Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan väitöksiä 2000: Terttu Nupponen: Arkkitehdit, sodat ja yhdyskuntasuhteiden hallinta. <https://elektra.helsinki.fi/nupponen.html> Viitattu 1.10.2019.

Svenskt författarlexikon / 6 1966–1970 / 305. <http://runeberg.org/sfl/6/0305.html> Viitattu 3.10.2019.